

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทสังเคราะห์สถานภาพความรู้ : โครงการ การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับ
อาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน :
ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์

โดย ผศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ
น.ส. กรกช ศิริโชค และคณะ

17 มิถุนายน 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทสังเคราะห์สถานภาพความรู้ : โครงการ การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับ
อาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน :
ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์

โดย ผศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ
น.ส. กรกช ศิริโชค และคณะ

17 มิถุนายน 2548

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทสังเคราะห์สถานภาพความรู้ : โครงการ การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับ
อาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน :
ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์

คณะผู้วิจัย

ผศ.ดร. โสภารัตน์ จารุสมบัติ	หัวหน้าโครงการ
นางสาวกรรช ศิริโชค	นักวิจัย
นางสาวพัชรภา ตันตราจิน	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาววันวิสาข์ ประทุมเพชรทอง	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวสุรวดี เทพสันต์	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวเสาวนิต จันทวี	ผู้ช่วยนักวิจัย

ชุดโครงการระบบข้อมูลเพื่อการวิจัยและการบริหารจัดการชายแดน สกว.

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

รายงานฉบับนี้ เป็นผลงานของโครงการวิจัย "สำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน: ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์" ในชุดโครงการระบบข้อมูลเพื่อการวิจัยและบริหารจัดการชายแดน ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ (ฝ่าย 1) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจและประมวลความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย ในช่วงระยะเวลา 10 ปี (ระหว่าง พ.ศ. 2536-2547) โดยรวบรวมไว้ในรูปแบบบรรณนิทัศน์พร้อมทั้งบทสังเคราะห์ ซึ่งมีการจัดกลุ่มงานเขียนไว้เพื่อความสะดวกในการสืบค้น ทั้งนี้พบว่างานเขียนส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับประเด็นที่หลากหลาย ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้จัดกลุ่มของงานเขียนไปตามสาระสำคัญของงานเขียนแต่ละเรื่อง ซึ่งไม่ได้หมายความว่างานเขียนนั้นๆ จะกล่าวถึงประเด็นนั้นแต่เพียงประเด็นเดียว

ในส่วนของการสังเคราะห์ประเด็นที่ได้จากการรวบรวมในครั้งนี้ ยังเป็นเพียงการสังเคราะห์เบื้องต้น โดยพิจารณาจากเนื้อหาของงานเขียนที่รวบรวมได้เป็นหลัก โดยยังมีได้นำบริบทของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาเข้ามาเป็นองค์ประกอบ จึงทำให้บทสังเคราะห์นี้อาจขาดความสมบูรณ์ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป โดยคณะผู้วิจัยได้มีแผนที่จะทำการศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้ในระยะต่อไปด้วย รวมทั้งการรวบรวมและจัดทำบรรณนิทัศน์เพิ่มเติมพร้อมทั้งจัดระบบข้อมูลที่มีอยู่ให้ถูกต้องตามหลักบรรณรักษศาสตร์

นอกจากนี้ผลการศึกษานี้พบว่าประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมยังมิได้มีการศึกษาอย่างจริงจังมากนัก และหลังจากที่คณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมการสัมมนาเวทีวิจัยมุกดาหารเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2548 พบว่าสมควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องผลกระทบของการสร้างสะพานมิตรภาพแห่งที่สอง โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม อีกทั้งการศึกษาประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการชายแดนของต่างประเทศยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึก เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการชายแดนของประเทศไทยต่อไป

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ อันได้แก่ ศ.ดร.เกื้อ วงศ์บุญสิน รศ.ดร. อีระ นุชเปี่ยม รศ.ดร.สมเกียรติ ปิยะธีระธิดาวรกุล และดร. ขจิต จิตตเสวี ที่กรุณาให้ความเห็นและคำแนะนำที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพของงานนี้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ฝ่าย 1 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการประสานงานให้การดำเนินการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อนึ่งความไม่ถูกต้องและความไม่สมบูรณ์ใดๆ ของ

งานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขออภัยไว้ โดยหวังว่าสิ่งที่ได้จากการดำเนินการศึกษาจะเป็นประโยชน์แก่
ผู้ที่ใช้ค้นคว้าประกอบการศึกษาเพิ่มเติมในเรื่องที่เกี่ยวข้องตามสมควร

คณะผู้วิจัย

มิถุนายน 2548

สารบัญ

หน้า

คำนำ	(ก)
บทคัดย่อ	ก
ABSTRACT	ก-3
บทสรุปผู้บริหาร	ข-1
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของเรื่อง	1-1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1-2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	1-2
1.4 วิธีการศึกษา	1-2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-4
บทที่ 2 ผลการสำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดน ของประเทศไทย : การจำแนกตามประเด็นหลักที่ศึกษา	
2.1 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง	2-1
2.2 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา	2-6
2.3 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์	2-8
2.4 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสิ่งแวดล้อม	2-11
2.5 สรุปภาพรวมของงานเขียนตามประเด็นหลัก	2-12
บทที่ 3 ผลการสำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดน ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : จำแนกตามลักษณะอาณาบริเวณ	
3.1 งานที่เกี่ยวกับพรมแดน ด้านพรมแดน	3-1
3.2 งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการติดต่อข้ามพรมแดน	3-4
3.3 งานเขียนเฉพาะเรื่องในพื้นที่	3-8
บทที่ 4 ปัญหาและประเด็นการศึกษาอาณาบริเวณชายแดนและแนวทางแก้ไข	4-1
บทที่ 5 ประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศ : การสำรวจเบื้องต้น	5-1

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุป 6-1

6.2 ข้อเสนอแนะ 6-1

ภาคผนวก ปริมาณงานเขียนจำแนกตามรายปี ตามประเด็นของความสนใจศึกษา 7-1
และตามประเภทของเอกสาร

สารบัญตาราง แผนภูมิ กราฟ แผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ 1 อาณาบริเวณของงานเขียน	1-4
ตารางที่ 1 ความสนใจในประเด็นต่างๆ ของงานเขียนในแต่ละพื้นที่	2-14
ตารางที่ 2 ตารางแสดง ปัญหาและ ประเด็นการศึกษาอาณาบริเวณชายแดน และแนวทางแก้ไข	4-1
ตารางที่ 3 จำนวนงานเขียนรวม	7-1
ตารางที่ 4 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – กัมพูชา	7-1
ตารางที่ 5 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – พม่า	7-1
ตารางที่ 6 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – ลาว	7-2
ตารางที่ 7 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – มาเลเซีย	7-2
ตารางที่ 8 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –กัมพูชา	7-3
ตารางที่ 9 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –พม่า	7-4
ตารางที่ 10 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –ลาว	7-4
ตารางที่ 11 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –มาเลเซีย	7-5
แผนภูมิที่ 1 จำนวนงานเขียนรวม	7-6
แผนภูมิที่ 2 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – กัมพูชา	7-7
แผนภูมิที่ 3 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – พม่า	7-7
แผนภูมิที่ 4 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – ลาว	7-8
แผนภูมิที่ 5 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – มาเลเซีย	7-8
แผนภูมิที่ 6 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –กัมพูชา	7-9
แผนภูมิที่ 7 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –พม่า	7-9
แผนภูมิที่ 8 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –ลาว	7-10
แผนภูมิที่ 9 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –มาเลเซีย	7-10
กราฟที่ 1 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –กัมพูชา	7-11
กราฟที่ 2 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย – พม่า	7-11
กราฟที่ 3 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย – ลาว	7-12
กราฟที่ 4 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย – มาเลเซีย	7-12

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย “สถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์ มีวัตถุประสงค์หลักในการสำรวจองค์ความรู้และจัดหมวดหมู่ข้อมูลเรื่องชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน 4 ประเทศ อันได้แก่ กัมพูชา พม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมาเลเซีย โดยกำหนดช่วงเวลาของการศึกษาไว้ในช่วงปี พ.ศ. 2536 ถึง ปัจจุบัน ในการศึกษาได้ใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมจากเอกสารที่ปรากฏและสามารถสืบค้นได้ในรูปแบบงานเขียนต่างๆ ทั้งที่เป็นงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ และตำรา หนังสือที่เกี่ยวข้อง ผลจากการสำรวจในเบื้องต้นได้พบว่าความรู้เรื่องชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านมีการพัฒนาและแตกแขนงออกไปค่อนข้างจัดกระจายมากทั้งในส่วนที่เป็นประเด็นสาระสำคัญของเนื้อหาและแหล่งข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นสำหรับการศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต

ในส่วนที่เป็นประเด็นของสาระสำคัญของงานเขียนต่างๆ นั้นพบว่างานเขียนได้สะท้อนออกมาให้เราเห็นจากแง่มุมสาขาวิชาต่างๆ และในแต่ละแนวโน้มยังมีแนวคิดย่อยๆ ที่หลากหลายดำรงอยู่ ประเด็นสำคัญก็คือ สิ่งที่ได้มีการนำเสนอส่วนใหญ่เป็นการศึกษาตามสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะพบว่าในแต่ละพื้นที่ชายแดนก็จะมีจุดเน้นของประเด็นการศึกษาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ งานเขียนในส่วนของชายแดนไทย - กัมพูชาให้ความสำคัญกับเรื่องการค้าการลงทุนควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดน งานเขียนในส่วนของชายแดนไทย - พม่าให้ความสำคัญกับปัญหาเรื่อง ผู้พลัดถิ่น ชนกลุ่มน้อย และอาชญากรรมข้ามชาติ งานเขียนในส่วนของชายแดนไทย - ลาวให้ความสำคัญกับปัญหาการปักปันเขตแดน การค้ามนุษย์ และความร่วมมือทางการค้า และงานเขียนในส่วนของชายแดนไทย - มาเลเซียให้ความสำคัญกับปัญหาความขัดแย้งของชายแดนภาคใต้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น

นอกจากนั้น ยังได้ทำการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนทั่วโลก โดยมีจุดเน้นอยู่ที่ชายแดนใน ทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาเหนือ ซึ่งพบว่าชายแดนและพื้นที่โดยรอบในหลายจุดทั่วโลกกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐและความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ พบว่าประเด็นและปัญหาเกี่ยวกับการจัดการชายแดนและความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ข้ามพรมแดนกำลังเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจยิ่ง ส่วนในแวดวงวิชาการนั้น พบว่านับตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 1990 แล้วที่มีนักวิชาการหลากหลายสาขาให้ความสนใจศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของชายแดน การจัดการชายแดน และความร่วมมือข้ามพรมแดน และเป็นที่

ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักวิชาการว่า เพื่อให้ได้ความรู้มีคุณค่าและประโยชน์อย่างแท้จริง การศึกษาเกี่ยวกับชายแดนควรจะทำโดยอาศัยองค์ความรู้ของสาขาวิชาต่างๆ ร่วมกัน

การศึกษานี้มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางของการจัดการ พื้นที่ชายแดนให้มากขึ้น เพื่อให้สถานภาพความรู้ภายใต้พรมแดนของสาขาวิชาต่างๆ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติให้แก่ทุกภาคส่วนได้

ABSTRACT

The main objective of this study is to explore the state of the arts about the border issues between Thailand and the four neighboring countries. The time period is 1993-present. This study employs documentary research by collecting several kinds of available documents in Thailand. Foreign experience about border management is also reviewed. It finds that there is a lot of development among the knowledge of border issues. However, the source of information is scattered around which is difficult for future uses. According to the context of many studies, it reveals that there are lots of disciplines and a variety of each concept still existed. The important point is that most of the proposed studies focus on the problems in each area. Each of the four areas has different problems.

In addition, a preliminary study about borderlands worldwide is made, mainly in the case of Europe and North America. Having found that borders and borderlands across the world are experiencing a great change. In the part of states and interstate relations, the issues about border management and cross-border development cooperation are, among any others, a prime concern. And for those in the academic realm, studies relating to border change, border management, and cross-border cooperation have become a new and challenging area of their interest since the beginning of 1990s up until now. It is widely accepted that trans-disciplinary approach should be applied in research so that the knowledge acquired becomes meaningful and useful.

The study recommended that there should be more studies focusing on the management of borderland which will be finally useful for policy makers and for the integration of many disciplines.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

รายงานโครงการวิจัย “สถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณานิคมชายแดนของประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้าน : ระยะที่ 1 บรรณนิทัศน์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ

- (1) เพื่อศึกษาค้นคว้าและรวบรวมผลงานทั้งในรูปของงานวิจัย งานเขียนต่างๆ (หนังสือ บทความทางวิชาการ เอกสารประชุมทางวิชาการ) ราชูปถัมภ์การประชุมของหน่วยงานและสถาบันต่างๆ ตลอดจนเอกสารเผยแพร่ทางเว็บไซต์เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย
- (2) เพื่อสังเคราะห์งานเขียนประเภทต่างๆ ชำรงต้นว่ามีองค์ความรู้อะไร เน้นการศึกษาและความสนใจในด้านใด และยังขาดการศึกษาในด้านใด
- (3) เพื่อจำแนกประเภทงานเขียนและเอกสารดังกล่าวข้างต้นให้เป็นหมวดหมู่เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยรวบรวมผลงานวิจัย งานเขียนและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ในช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2536 ถึงปัจจุบัน เพื่อจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ และสังเคราะห์ผลงานเพื่อจุดเน้นและจุดที่ยังขาดการศึกษา สำหรับในส่วนของการศึกษาเกี่ยวกับประเทศไทยนั้น เนื่องจากในการสำรวจและประเมินสถานภาพของการศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาณานิคมชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในครั้งนี้ มุ่งเน้นการสำรวจในเบื้องต้นของเนื้อหาสาระขององค์ความรู้จากงานเขียนต่างๆ เท่าที่จะสามารถสืบค้นได้ทั้งในส่วนของประเทศไทย และยังมีคามมุ่งหมายที่จะแสวงหาประเด็นปัญหาสำหรับการวิจัยในอนาคต จึงได้กำหนดขอบเขตของกรอบแนวทางในการจำแนกไว้ 2 แนวทาง คือ

- (1) การจำแนกโดยพิจารณาจากประเด็นหลักหรือหัวใจของเนื้อหาของงานเขียน ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 หัวข้อ อันได้แก่

- 1.1 การเมือง การทหารและความมั่นคง งานเขียนที่จัดกลุ่มไว้ในหัวข้อนี้เนื้อหาหลักจะมุ่งเน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ คือ เรื่องข้อพิพาทเรื่องเขตแดน การรุกรานดินแดน และการกระทบกระทั่งกันตามแนวชายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศในระดับต่างๆ ทั้งระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่น ตลอดจนความร่วมมือในการจัดการการบริหาร หรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เช่น เรื่องปัญหาชนกลุ่มน้อย ผู้ลี้ภัย ผู้ลักลอบเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย ตลอดจนการทำงานของคณะกรรมการร่วม การทำงานของกองทัพในด้านการป้องกันประเทศ เป็นต้น

- 1.2 เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา งานเขียนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่อง

ที่มีเนื้อหาหลังมุ่งเน้นเกี่ยวกับการค้า การลงทุน การพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การกำหนด เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน การพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน การสร้างสะพาน จุดผ่านแดน จุดผ่อนปรน การทำการค้าผิดกฎหมาย บ่อนการพนัน การลักลอบผลิต ขนส่งและค้ายาเสพติด

1.3 สังคม และวัฒนธรรม งานเขียนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่มีหัวใจของการ ศึกษาอยู่ที่เรื่องการศึกษา อนามัยและสาธารณสุข ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภาษา ความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าว การมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนปัญหาอาชญากรรมข้าม ชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับการลักลอบค้ามนุษย์อันเป็นปัญหาหลักทางสังคมและสามารถนำไปสู่ปัญหา ความมั่นคงของประเทศได้ต่อไป

1.4 สิ่งแวดล้อม งานเขียนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่มุ่งเน้นศึกษา/นำเสนอ เกี่ยวกับแง่มุมต่าง ๆ ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการปัญหามลพิษต่างๆ ทั้งใน ด้านของสาเหตุและผลกระทบ ตลอดจนความขัดแย้งต่างๆ ที่มีประเด็นพื้นฐานเกี่ยวข้องกับ ทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษสิ่งแวดล้อม

(2) การจำแนกโดยพิจารณาในเชิงกายภาพของขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษานี้หรือที่เรียก ได้ว่าเป็นอาณาบริเวณของงานเขียน โดยอาศัยมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับ ประเทศเพื่อนบ้านที่เชื่อมโยงกับมิติของความเป็นชายแดน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ ดังนี้

2.1 ประเภทงานเขียนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการ บริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง เช่น การสำรวจพรมแดน การ ปักปันเขตแดน เป็นต้น

2.2 ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศ เพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทย เพื่อ วัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น การค้าบริเวณชายแดน กรณีการจัดสร้างโครงการขนาดใหญ่เพื่อใช้ ประโยชน์ร่วมกัน เช่น การสร้างเขื่อน การสร้างสะพาน หรือการตัดถนนข้ามพรมแดน เป็นต้น

2.3 ประเภทของงานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่บริเวณ ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน เช่น การป้องกันและรักษาโรคติดต่อของจังหวัด บริเวณพื้นที่ชายแดน การพัฒนาพื้นที่หรือการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านตามแนวชายแดน เป็นต้น

นอกจากนี้ในส่วนสุดท้ายของงานวิจัยจะเป็นการสำรวจประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับ อาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศเบื้องต้น โดยหยิบยกกรณีชายแดนของสหภาพยุโรปและ ชายแดนของสหรัฐอเมริกาทางด้านเหนือซึ่งติดกับประเทศแคนาดาและทางด้านใต้ซึ่งติดกับ ประเทศเม็กซิโกมาเป็นกรณีศึกษา

กล่าวโดยสรุป ผลการสำรวจสถานการณ์ภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของ ประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน มีดังนี้

1. ผลการสำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทย : การจำแนกตามประเด็นหลักที่ศึกษา

1.1 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง

(1) ชายแดนไทย - พม่า

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่มีการศึกษากันมากเป็นปัญหาเรื่องผู้อพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน ปัญหาการปักปันเขตแดนไม่ชัดเจน ปัญหายาเสพติด การค้าของเถื่อน ซึ่งที่มาของปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัญหาการเมืองภายในประเทศพม่า การสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนกลุ่มน้อยซึ่งอาศัยในประเทศไทยเป็นที่พักพิง การสู้รบดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาผู้อพยพหนีภัยสงครามและผู้อพยพที่หนีภัยความยากจนอันเนื่องมาจากการสู้รบอันยาวนานและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในพม่า โดยอาศัยช่องว่างที่เจ้าหน้าที่ทางการไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่แสวงหาผลประโยชน์จากภาวะจำกัดนี้ นำเข้าแรงงานอย่างผิดกฎหมาย

ส่วนปัญหาการปักปันเขตแดน มีงานศึกษาไว้พอสมควร ทั้งเขตแดนทางทะเล ลำน้ำ และทางบก จุดรวมของงานดังกล่าวอยู่ที่พม่ายังคงหวาดระแวงไทยจากปัญหาชนกลุ่มน้อย ทำให้ความร่วมมือในการปักปันเขตแดนไม่สามารถบรรลุผลได้ อันก่อให้เกิดปัญหา รุกล้ำน้ำ รุกล้ำเขตแดนที่ยังไม่มีการปักปันระบุเจ้าของแน่ชัด ปัญหาลักลอบขนของผิดกฎหมาย มีงานบางชิ้นกล่าวว่านอกจากการปักปันเขตแดนที่กระทำได้ยากแล้ว การเปลี่ยนแปลงลำน้ำโดยธรรมชาติก็ทำให้พื้นที่เปลี่ยนแปลงความยาวเขตแดนมากขึ้น ไทยเสียดินแดนบางส่วน และอาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศได้ในอนาคต ดังนั้นจึงควรรีบแก้ไขโดยปักปันเขตแดนแบบคงที่โดยเร็ว

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาต่อความมั่นคงอีกประการหนึ่งที่มีการกล่าวถึงในงานวิจัยควบคู่กับปัญหาผู้อพยพ ชนกลุ่มน้อย ปัญหาเสพติดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่รัฐ และการพัฒนารูปแบบขนยาของผู้ค้า เช่น มีงานวิจัยของทหารที่กล่าวว่าทหารทำหน้าที่ทั้งปราบปรามยาเสพติดควบคู่กับปฏิบัติการสงคราม และมักพบกับปัญหาไม่รู้ภาษาถิ่น ชาวสารไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความร่วมมือกับทหารพม่าในการสกัดกั้นยาเสพติด อีกทั้งผู้ค้ายังพัฒนารูปแบบการขนยาและอาศัยช่องว่างภาวะสงครามตามแนวชายแดนลักลอบนำเข้ายาได้อย่างง่ายดาย

(2) ชายแดนไทย - ลาว

จากการสำรวจและศึกษาพบว่า จุดเน้นที่สำคัญยังคงอยู่ที่ปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนและการปักปันเขตแดนซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตและมีความซับซ้อนจนยากจะหาข้อยุติได้

เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างยังไม่มีเจตจำนงทางการเมืองที่ดีระหว่างกันมากเพียงพอ รวมทั้งการปฏิบัติการของหน่วยเฉพาะกิจปฏิบัติการในลุ่มแม่น้ำโขง (นปช.) นักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องนี้ส่วนมากเป็นนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ข้าราชการทหาร และนักการทูตที่ชำนาญและทำงานเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การเมือง การทหาร และความมั่นคง ยังคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจศึกษาตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าปัญหาความไม่สงบในประเทศกัมพูชาจะทุเลาเบาบางไปบ้างแล้วแต่ผลพวงจากภาวะสงครามที่มีมาอย่างยาวนานยังคงกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนกัมพูชา และยังส่งผลกระทบมายังประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย เช่นปัญหา ใจผู้ร้ายข้ามแดนปล้น จี เรียกค่าไถ่ การลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย การค้าอาวุธสงคราม การค้าของผิดกฎหมาย ยาเสพติด การค้ารถยนต์เถื่อน บ่อนการพนัน ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ อันกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ให้ความสนใจกับปัญหาเหล่านี้โดยเฉพาะงานของสถาบันการศึกษาทางการทหาร ปัญหาดังกล่าวไม่สามารถที่จะจัดการได้อย่างเด็ดขาดด้วยเหตุที่ชายแดนไทยกัมพูชาเป็นลักษณะพรมแดนตามธรรมชาติ การปักปันเขตแดนยังไม่สมบูรณ์ อีกทั้งกำลังคนที่ทำหน้าที่ตรวจตราไม่เพียงพอ ทั้งนี้จึงได้เสนอยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาที่เรียกว่ายุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ กล่าวคือ ให้ความสำคัญทั้งการป้องกันปัญหาการปราบปรามและการพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดนให้มั่นคง เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกิน นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนบทบาทของอาสาสมัครหมู่บ้านป้องกันตนเองให้ดูแลจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังพบว่างานวิจัยบางเรื่องจะทำการศึกษาทัศนคติ ความพึงพอใจ ปัญหาการทำงาน ความผูกพันกับองค์กร ของข้าราชการที่ทำงานรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ตามแนวชายแดน เช่น ตำรวจภูธร ทหาร ผู้ว่าราชการจังหวัด อาสารักษาดินแดน ผลของการศึกษาพบว่าปัญหาการทำงานของข้าราชการและอาสาสมัครตามแนวชายแดนก็คือ การขาดทรัพยากรทั้งการเงิน อุปกรณ์ เครื่องมือในการปฏิบัติงาน และอำนาจในการตัดสินใจซึ่งอยู่ที่ส่วนกลางเป็นหลัก โดยเฉพาะอำนาจในการจัดสรรงบประมาณ และการพัฒนาจังหวัด

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

ในหัวเรื่องการเมือง การทหาร และความมั่นคง ประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุด คือ ปัญหาความไม่สงบและการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทั้งนักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐได้ทำการวิเคราะห์และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาไว้เป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพบว่าสาเหตุหลักของปัญหาคือ การสำนึกถึงควมมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของชาวไทย

พุทธและชาวไทยมุสลิม อันเป็นประเด็นที่สร้างความแตกแยกได้อย่างง่ายดายเพราะเป็นจุดที่สร้างความไม่เข้าใจต่อกันในทุกๆ เรื่อง ทำให้ชาวไทยมุสลิมมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล แต่ทั้งนี้ก็ได้มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของข้าราชการชายแดน โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการปฐมนิเทศ การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่ทั้ง ตำรวจ ข้าราชการกรมการปกครอง ข้าราชการระดับล่าง เจ้าหน้าที่เทศบาล เพื่อสร้างความเข้าใจต่อประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม อันจะสามารถทำให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและลดความขัดแย้งลงได้

นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การสำนึกต่อชาติของเจ้าหน้าที่ราชการ และทัศนคติของประชาชนต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งโดยส่วนใหญ่พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความสำนึกต่อชาติในระดับปานกลางถึงสูง และ ครู ข้าราชการยังคงมีขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดน

1.2 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา

(1) ชายแดนไทย - พม่า

จากการพิจารณางานเขียนด้านนี้พบว่า เรื่องที่มีการสนใจศึกษามากที่สุด คือ เรื่องของการค้า การลงทุน ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยพบว่าพม่าต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง สินค้าทุน และอะไหล่อุตสาหกรรมจากไทย แต่การค้าชายแดนต้องประสบปัญหาจากการค้านอกระบบ พม่าไม่ได้วางใจกลัวไทยจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งแนวทางพัฒนาของพม่ายังไม่สอดคล้องกับรัฐไทยหรือเอกชนไทยที่มุ่งเสรีนิยมการค้า ซึ่งพม่ายังไม่ต้องการให้เกิดเสรีมากขนาดนั้น จึงมักพบการปิดด่านชายแดนอยู่เสมอๆ

ประเด็นสนใจศึกษาลำดับต่อมาคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแนวชายแดน มีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่นปรับปรุงเมืองชายแดน การคมนาคม สาธารณูปโภค ซึ่งมีการเสนอให้ทำร่วมกันระหว่างรัฐ - เอกชน ทั้งนี้ต้องไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม

(2) ชายแดนไทย - ลาว

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การพัฒนาและอุตสาหกรรมนั้น นับได้ว่าเป็นประเด็นที่มีผู้พยายามศึกษาและพัฒนาขึ้นมากที่สุด ที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ เรื่องความร่วมมือของสองประเทศในการสร้างสะพานมิตรภาพและประโยชน์จากการสร้างสะพาน การค้าชายแดนระหว่างสองประเทศ ซึ่งมีทั้งการค้าในระบบ และการลักลอบทำการค้า การเปิดด่านชายแดน จุดผ่านแดนและจุดผ่อนปรนต่างๆ ณ เขตแดนของสองประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกให้คนและสินค้าของทั้งสองฝั่งสามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างกันได้โดยเสรีและถูกกฎหมาย แรงงานข้าม

ชาติชาวลาวที่เข้ามาทำงานในฝั่งไทย ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย การพัฒนาเมืองแฝดระหว่างสองประเทศ การเคลื่อนย้ายฐานการผลิตสินค้าบางประเภทจากฝั่งไทยไปสู่ม้งลาว การซื้อไฟฟ้าจากประเทศลาว และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต่อประชากรของสองฝั่ง หลังจากมีการปรับความสัมพันธ์ของสองประเทศเข้าสู่ยุคของความเป็นมิตรและการแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น เป็นต้น

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การศึกษาจำนวนมากให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการพัฒนาซึ่งมีจำนวนงานวิจัยมากกว่าเรื่องของความมั่นคง การทหารและการเมืองเสียอีก เช่น เรื่องการสนับสนุนการค้า การลงทุนตามกระแสทุนนิยมที่เข้ามาสู่ทั้งกัมพูชาและไทย โดยมีการจัดทำคู่มือการลงทุนเพื่อให้ข้อมูลแก่นักธุรกิจ การทำวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่รองรับการขยายตัวของการค้าตามแนวชายแดน เช่น ในจังหวัดสระแก้วมีการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เอกชนพัฒนาที่พักตากอากาศ ร้านอาหาร ที่พักรถ สนับสนุนร้านค้าปลอดภาษีและศูนย์การเงินระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการค้าการลงทุนและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อคนในพื้นที่ ทั้งในด้านดีคือรายได้ที่สูงขึ้นของคนในพื้นที่ เม็ดเงินมหาศาลที่ไทยได้เปรียบจากการส่งออกสินค้าไปยังกัมพูชา อย่างไรก็ตามก็มีผลร้ายที่ตามมาเช่น ความเสื่อมโทรมของเมือง มลภาวะ การลู่ล้าพื้นที่สาธารณะ

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

ในประเด็น เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนาได้รับความสนใจมากขึ้น แต่ทั้งนี้ประเด็นทางเศรษฐกิจโดยส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดนั้นเป็นความเกี่ยวเนื่องกับปัญหาทางด้านความมั่นคงของสถานการณ์ชายแดนภาคใต้ ทำให้การลงทุนจากนักลงทุนต่างแดนยังมีไม่มากนัก แต่สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ของไทยและมาเลเซียที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย (IMT-GT : อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย) ทำให้ความสนใจในการศึกษาถึงการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับความสนใจมากขึ้น ซึ่งประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ยังคงมีความยากจนและประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม แต่เนื่องจากการมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ การศึกษาถึงศักยภาพและแนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจจึงมีเป็นจำนวนมาก ทั้งการพัฒนาลุ่มแม่น้ำ การจัดทำแผนและแม่บทในการพัฒนาเพื่อรองรับแผนเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล) การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งไทยมักจะเสียเปรียบดุลการค้ากับมาเลเซียมาตลอด เนื่องจากสินค้าเกษตรของไทยยังไม่พัฒนา

เท่าที่ควร สำหรับจุดการค้าชายแดนที่ได้รับความสนใจในการศึกษา คือ สะเดา (สงขลา) และ สุโขทัย (นราธิวาส) แต่ทั้งนี้ยังคงมีปัญหาค้าขายชายแดนไทย-มาเลเซียอยู่เช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงผลกระทบจากการโครงการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาตามสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ แผนการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 จังหวัดชายแดน ซึ่งพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ มีความเป็นอันตรายต่อคน สัตว์และพืช และการมีเครื่องจักรกลอาจทำให้คนตกงาน ส่วนเกษตรกรได้รับความเสียหายในด้าน ผลผลิต แต่ในด้านบวกก็ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามสถานการณ์ความไม่สงบ ของภาคใต้ก็ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่

1.3 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

(1) ชายแดนไทย - พม่า

ประเด็นสำคัญของด้านนี้ประกอบไปด้วยการจัดการทางสาธารณสุข และการจัดการกับผู้ อพยพ สภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพในสังคมไทย ในด้านสาธารณสุขนั้นพบว่าปัญหาโรคติดต่อ เป็นปัญหาสำคัญซึ่งชาวพม่าเป็นพาหะของโรคเท้าช้าง มาลาเรีย เอดส์ โดยเฉพาะโรคเท้าช้างและ ใช้มาลาเรียเป็นโรคที่ให้ความสำคัญมาก โดยมีรายงานการติดเชื้อ เทคนิควิธีการทางการแพทย์ ปรากฏอยู่มากในบทความวารสารทางการแพทย์ โดยมุ่งหาหนทางในการตรวจวินิจฉัยโรคให้ได้ผล สูงสุด อีกทั้งยังมีงานวิจัยสำรวจความคิดเห็น ความรู้เรื่องโรคติดต่อดังกล่าวในหมู่แรงงานพม่าว่า รู้จักโรคนี้เพียงไร ซึ่งพบว่าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันโรค เนื่องจากข้อมูล ข่าวสารที่ไปไม่ถึง ประชาชนที่อยู่อาศัยติดกับป่าจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการป้องกันโรคภัยน้อย กว่าคนในพื้นที่ราบ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการให้บริการของเอกชนในการควบคุมโรคซึ่งพบว่า โรงพยาบาลเอกชนมีศักยภาพในการรักษาและวินิจฉัยโรค แต่ยังไม่สอดคล้องกับนโยบายควบคุม โรค ในส่วนของโรคเอดส์นั้นปรากฏควบคู่กับปัญหายาเสพติด การค้าประเวณี โดยรวมพบว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดจากชุมชนใกล้เคียงรับรู้ข่าวสารน้อยกว่าคนใกล้เมือง และยากที่จะติดตาม ผลการรักษาผู้ป่วยซึ่งเป็นผู้อพยพ โดยเสนอทางแก้โดยเรียกร้องให้รัฐเข้ามาจัดการกับปัญหา ยาเสพติด สร้างกิจกรรม อาชีพ ให้กับคนเหล่านี้ อีกทั้งต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามงานวิจัยช่วง พ.ศ. 2544 พบว่าการแพร่ระบาดยังคงมีอยู่โดยมีแนวโน้มคงที่ คนพม่าติดเชื้อ มากกว่าคนไทยเนื่องจากปัญหาการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกัน

ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อพยพชาวพม่าในดินแดนไทยนั้น เป็นประเด็นที่มีการศึกษา อยู่มาก เช่นในทางสภาพจิตใจคนเหล่านี้มีปัญหามาก เนื่องจากสภาพเป็นคนต่างด้าวลึกลอบเข้า เมือง จึงพบกับความหวาดกลัวเจ้าหน้าที่รัฐอยู่เสมอ แล้วจึงต้องพบกับความยากจนจากค่าแรงที่ ต่ำมาก ถูกละเมิดสิทธิความเป็นคนในทุกด้าน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการปรับตัวของเด็กที่เกิดขึ้น

บนแผ่นดินไทย พวกเขาต้องการการศึกษา และวิชาชีพ แต่เด็กเหล่านี้มักจะถูกกีดกันจากพ่อแม่ไม่ให้เข้าเรียนเพราะความยากจน ปรับตัวเข้ากับเด็กไทยไม่ได้ มีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและภาษา อีกทั้งเมื่อเรียนไปแล้วกลับไม่ได้รับใบรับรองจากทางการ ทำให้ไม่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปได้

(2) ชายแดนไทย - ลาว

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคม การศึกษา สาธารณสุขและวัฒนธรรมนั้น พบว่ามีเรื่องที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มาก ได้แก่ เรื่องการลักลอบขนส่งและค้าขายยาเสพติดตามแนวชายแดน ขบวนการลักลอบค้ายาเสพติด เรื่องดังกล่าวกำลังเป็นปัญหาใหญ่และรุนแรง ทำให้ได้รับความสนใจศึกษาจากนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและองค์การระหว่างประเทศจำนวนมาก สำหรับเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมนั้น เรื่องที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มีหลากหลายที่สำคัญ ได้แก่ การที่รัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือรัฐบาลลาวในด้านวิชาการและการศึกษา การรับสารของผู้รับสารตามแนวชายแดน เป็นต้น

จากการสำรวจครั้งนี้ พบว่าผู้ศึกษาส่วนมากให้ความสนใจตัวแสดงใหม่ๆ และลักษณะความสัมพันธ์ชนิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนระหว่างไทยกับลาว ซึ่งมีลักษณะที่เป็นความร่วมมือมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังมีความไม่ไว้วางใจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขวางกั้นอยู่ และเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ผู้ทำการศึกษาส่วนมากให้ข้อเสนอแนะไปในทิศทางเดียวกันที่ต้องการให้ประโยชน์ที่จะได้จากความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งหลายนี้ เป็นประโยชน์ที่เท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย มิใช่เป็นไปเพื่อประโยชน์จำนวนมากกว่าที่ฝั่งไทยจะได้รับ

(3) ชายแดนไทย - กัมพูชา

การศึกษาเรื่อง สังคมและวัฒนธรรม ในพื้นที่ชายแดนไทย - กัมพูชา นั้นในประเด็นทางสังคมนั้นพบว่ามีการศึกษาส่วนใหญ่เป็นงานด้านการศึกษา และสาธารณสุขเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องของวัฒนธรรมนั้นมักจะกล่าวถึงภาษาถิ่น วิถีชีวิต ประเพณีของชาวเขมรถิ่นไทย หรือคนไทยเชื้อสายเขมรที่เป็นคนพื้นถิ่นอาศัยอยู่ตามชายแดนไทย - กัมพูชาทางภาคอีสานของไทย เช่น ในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ เป็นต้น

ในเรื่องงานด้านการศึกษานั้นพบว่า มักจะให้ความสำคัญกับความพร้อมในการให้บริการประชาชนของสถานศึกษาทั้งระดับอนุบาล และประถมศึกษา ข้อเสนอแนะในการบริหารโรงเรียน ปัญหาและทัศนคติในการทำงานของครูชายแดน ความพึงพอใจของครู การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งครูชาวไทยและครูกัมพูชา ทั้งนี้มักสำรวจในหมู่บ้านป้องกันตนเองเป็นส่วนใหญ่

สำหรับประเด็นด้านสาธารณสุขนั้น จำนวนมากให้ความสำคัญกับการเฝ้าระวังโรค AIDS และ HIV กับโรคมาลาเรีย เช่นการศึกษาพฤติกรรมป้องกันโรคมาลาเรียของแรงงานทั้งชาวไทย และกัมพูชาบริเวณเขตชายแดน การศึกษาการแพร่ระบาดของโรค AIDS ซึ่งมักทำการศึกษาตาม แนวชายแดนจังหวัดสระแก้ว ตราด สุรินทร์

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

การศึกษาค้นคว้าเรื่องสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ในพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย มีเป็นจำนวนมาก เนื่องมาจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเป็นพหุสังคม อันประกอบด้วย ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งแต่ละกลุ่มชนนั้นก็มีความ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับศาสนาโดยไม่อาจ แยกออกจากกันได้ และประเด็นทางประวัติศาสตร์ก็ยังเป็นต้นตอของปัญหาความไม่สงบของพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผลงานทางด้านการวิจัย บทความและหนังสือ มีการศึกษาและ กล่าวถึง วัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ มีดังนี้ ภาษามลายูและการใช้ภาษาไทย ซึ่ง พบว่าโดยส่วนใหญ่ยังคงนิยมใช้ภาษาท้องถิ่น ทำให้เกิดความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างกลุ่มชนอื่นๆ ในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งทางราชการและนักวิชาการทางด้านศึกษาศาสตร์ ได้พยายามหา แนวทางในการเผยแพร่การใช้ภาษาไทย โดยผ่านทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการ เปิดรับสื่อทางมาเลเซียที่ชาวไทยมุสลิมให้ความสนใจค่อนข้างมากเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมี ประเพณีต่างๆ เช่น การแต่งงาน นิทานพื้นบ้าน ศิลปะท้องถิ่น เช่น ลิเกฮูลู สถาปัตยกรรมเรือนไทยของชาวไทยมุสลิม พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งทางด้านการแพทย์ และการประกอบอาชีพ เช่น การสานใบเตยปาหนัน การทอผ้า เป็นต้น โดยวัฒนธรรมและหลัก ศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมมาก ซึ่งวิถีชุมชนนั้นส่งผลต่อทุกด้านของ สังคม ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและการพัฒนา

ด้านการศึกษา ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมและได้รับการศึกษาและวิจัยอย่างมาก คือ โรงเรียนปอเนาะ หรือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ซึ่ง ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ไม่นิยมศึกษาต่อ ในระดับมัธยมและวิทยาลัย ทำให้การรู้และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับทางราชการยังมีปัญหา อยู่บ้าง และ หลักศาสนาหลายๆ ด้านก็ไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสังคมและการขยายตัว ทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ยังมีการศึกษาถึงประสิทธิภาพของโรงเรียนสอนศาสนาซึ่งพบว่ายังคงมีระดับที่ ต้องปรับปรุงในอีกหลายๆ ด้าน ทั้งประสิทธิภาพของผู้บริหาร ผู้สอน และการจัดการศึกษา อีกทั้ง การขาดแคลนอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน ทางภาครัฐจึงได้จัดการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้ง ในระดับประถม มัธยมและวิทยาลัยแก่ชาวไทยมุสลิม และยังส่งเสริมการพัฒนาระบบการเรียน การสอนของโรงเรียนสอนศาสนาอีกด้วย

ทั้งนี้ยังมีการศึกษา ถึงเรื่องคุณภาพชีวิต การสาธารณสุข ซึ่งคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมอยู่ในระดับที่ไม่ค่อยดีนัก และความต้องการทางด้านการบริการสาธารณสุขยังคงมีระดับความพอใจที่ระดับปานกลางเท่านั้น ในส่วนของผลงานการศึกษายาเสพติดและการการเฝ้าระวังโรคเอดส์ ยังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับผลงานทางด้านวัฒนธรรม

1.4 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสิ่งแวดล้อม

งานเขียนในประเด็นนี้มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ โดยพบว่าความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีกลุ่มนักวิชาการ นักศึกษา ภาครัฐ องค์กรระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่พยายามทำการศึกษาและพัฒนาความรู้ด้านนี้อยู่จำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีประเด็นการปกป้องสิ่งแวดล้อมและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในแม่น้ำโขงร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย เนื่องจากพื้นที่ทางชายแดนภาคใต้และมาเลเซียมีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีการจัดตั้งองค์กรร่วมระหว่างไทย- มาเลเซียในการร่วมมือและการแก้ไขปัญหาในการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทางทะเลอย่างเท่าเทียมกัน และโครงการทอก๊าซไทย - มาเลเซีย ก็ได้รับการสนใจทั้งจากนักอนุรักษ์ธรรมชาติและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนอีกทั้งแผนการพัฒนาต่างๆ ยังได้รับการตระหนักถึงผลทางสิ่งแวดล้อม และยังมีกรกล่าวถึงการอนุรักษ์และศึกษาในเรื่องป่าชายเลน และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

ตารางที่ 1 ความสนใจในประเด็นต่างๆ ของงานเขียนในแต่ละพื้นที่

ประเด็นความสนใจศึกษา ในงานเขียนต่างๆ	ไทย-กัมพูชา	ไทย-มาเลเซีย	ไทย-พม่า	ไทย-ลาว	หมายเหตุ
1. การเมือง การทหาร ความมั่นคง					
1.1 ความสัมพันธ์เชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ของการดำเนินนโยบาย	***	-	**	**	
1.2 การปักปันเขตแดน การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดน	**	-	**	***	
1.3 ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ (ยาเสพติด, ของเถื่อน ฯลฯ)	*	*	***	*	
1.4 ผู้อพยพ / ผู้ลี้ภัย	*	*	**	-	
1.5 บทบาท ทศนคติของข้าราชการและหน่วยงานในพื้นที่ต่อการปฏิบัติงาน	**	***	*	**	
1.6 มีส่วนร่วมทางการเมือง	-	**	-	-	
1.7 ปัญหาการก่อการร้าย, ความขัดแย้ง	-	***	-	-	
1.8 อื่นๆ	**	*	-	-	
2. เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการพัฒนา					
2.1 การค้าและการลงทุน	***	***	**	***	
2.2 การท่องเที่ยว	**	*	**	**	
2.3 การพัฒนาพื้นที่	*	***	*	*	
2.4 การพัฒนาอาชีพทางการเกษตร	**	**	-	*	
2.5 บทบาท / ทศนคติของผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานในพื้นที่	***	**	*	-	
2.6 เศรษฐกิจพอเพียง	-	*	-	-	
2.7 ประเมินผลโครงการพัฒนาฯ	-	***	-	*	
2.8 อื่นๆ (แรงงานต่างชาติฯลฯ)	*	*	-	-	

ประเด็นความสนใจศึกษา ในงานเขียนต่างๆ	ไทย-กัมพูชา	ไทย-มาเลเซีย	ไทย-พม่า	ไทย-ลาว	หมายเหตุ
3.สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์					
3.1 ทศนคติทางสังคมและ สุขภาพจิต	**	***	**	*	
3.2 ปัญหาโรคต่างๆ เช่น HIV มาลาเรีย	***	**	*	*	
3.3 ภาษาท้องถิ่น	*	**	-	*	
3.4 การบริการทางสังคม (การศึกษา,สาธารณสุข)	**	**	**	**	
3.5 วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น	**	***	-	*	
3.6 การค้ามนุษย์	-	**	-	*	
3.7 อื่นๆ (บรรณานุกรม,บรรณ นิทัศน์)	*	*	-	-	
4. สิ่งแวดล้อม	*	*	-	*	

หมายเหตุ *** จำนวนเรื่องมากกว่า 10 เรื่อง

** จำนวนเรื่อง 5-10 เรื่อง

* จำนวนเรื่องน้อยกว่า 5 เรื่อง

2. ผลการสำรวจสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน : จำแนกตามลักษณะอาณาบริเวณ

2.1 งานที่เกี่ยวข้องกับพรมแดน ด้านพรมแดน

ในส่วนของประเทศกัมพูชา ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันพรมแดน และการบริหารจัดการชายแดน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ งานเขียนที่กล่าวถึงการบริหารจัดการพื้นที่ การจัดระเบียบพื้นที่ในด้านต่างๆ โดยใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆ รวมไปถึงการใช้กำลังประชาชนปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐและส่วนที่สอง ที่กล่าวถึงการปักปันเขตแดน เทคโนโลยีที่ใช้ในการตรวจการณ์ชายแดน การสำรวจพรมแดน กับปัญหาของการไม่สามารถจะปักปันเขตแดนได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งในส่วนนี้มีปรากฏอยู่น้อยชิ้น

ปัญหาของการปักปันเขตแดนที่ยังไม่สำเร็จนั้นมีปัจจัยจากในระดับรัฐบาลที่ถกเถียงกันคนละฉบับ ความไม่มั่นคงทางการเมืองของแต่ละฝ่าย อุปสรรคจากกับระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ และพรมแดนธรรมชาติที่เข้าไปจัดการได้ยาก พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาในทางเดียวกันคือรัฐบาลต้องมีความร่วมมือกันมากกว่านี้ รัฐบาลไทยต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านให้มากกว่าที่เป็นอยู่ สาเหตุที่งานในกลุ่มนี้พบได้น้อยอาจเป็นเพราะความยากที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ทุรกันดาร หรืออาจเป็นเพราะปัญหานี้ไม่เด่นชัดหรือคาดว่าจะไม่ใช่สาเหตุของความสับสนตามแนวชายแดนเนื่องจากพรมแดนเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากเดิมที่อาณาจักรบริเวณนี้มีพรมแดนที่พราเลือนตรงกันข้ามกับความสัมพันธ์ของผู้คนที่ผูกพันอย่างชัดเจน ในส่วนของการบริหารจัดการพรมแดน ก็เสนอให้เป็นหน้าที่รัฐในการจัดการปัญหาเพิ่มงบประมาณ กำลังคน เทคนิค ยกเว้นงานบางชิ้นที่เสนอให้หมู่บ้านป้องกันตนเองมีบทบาทร่วมกับรัฐ

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนประเภทที่เกี่ยวข้องกับชายแดน เส้นกันเขตแดนและการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนน้อยที่สุดเช่นเดียวกับการเขียนชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ในส่วนของพรมแดนพม่าก็ยังพบปัญหาในเรื่องการปักปันเขตแดน ซึ่งพบปัญหาการอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่บางพื้นที่ที่ยังตกลงกันไม่ได้

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง สามารถจัดได้เป็นสามกลุ่มงานคือ

1.) การศึกษาปัญหาพรมแดน การพิพาทเพื่ออ้างสิทธิ์ในเขตแดนทั้งทางน้ำและทางบก

ในช่วงปีพ.ศ. 2540-2545 จะพบงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเรื่องพรมแดนเช่น การศึกษาเพื่อพัฒนาการความสัมพันธ์ไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทในการอ้างสิทธิ์เขตแดนทั้งทางน้ำและทางบกเช่น ลำน้ำเหือง หมู่บ้านร่มเกล้า แม่น้ำโขง ทั้งนี้งานส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ บางส่วนเป็นการศึกษาเพื่อเสนอวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้ง

2.) งานเขียนในช่วงที่การค้าการลงทุนเฟื่องฟูโดยเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับด้าน การค้า สำหรับงานเขียนช่วงปีพ.ศ. 2545-2546 จะเป็นการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้าน การจัดการชายแดนเพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้าโดยเสนอให้มีการประสานงานความร่วมมือในกลุ่มประเทศอินโดจีน เพื่อสนับสนุนต่อการท่องเที่ยวบริเวณด่าน รวมถึงการคมนาคมขนส่งระหว่างกัน และเตรียมความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับด่านเช่นด่านป่าไม้

3.) เรื่องเกี่ยวกับการปักปันเขตแดน การสำรวจพรมแดน

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่เกี่ยวกับชายแดนโดยตรง มีน้อยมาก ซึ่งอาจเป็นการบอกโดยนัยยะได้ว่า ไม่มีปัญหาในเรื่องเขตแดนของไทยและมาเลเซียเกิดขึ้น เพราะในส่วนที่มีการทับซ้อนกันบ้าง เช่น บริเวณอ่าวไทยก็ได้มีการร่วมมือแบบทวิภาคีเพื่อพัฒนาพื้นที่ร่วมกันและตกลงใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Common interest)

2.2 งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการติดต่อข้ามพรมแดน

ในส่วนของประเทศกัมพูชา งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนไม่มากนัก โดยมักเป็นงานเขียนศึกษาความร่วมมือกันระหว่างรัฐในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่ายเพื่อประโยชน์ในด้านหนึ่งๆ เช่นการท่องเที่ยว การค้า การลงทุนการแก้ไขปัญหาร่วมกันเช่นปัญหายาเสพติด ความร่วมมือระหว่างรัฐดังกล่าวมีทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี ผ่านกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศเช่นอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ทกเหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่าม้งงานจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงความสำคัญในระดับนโยบายในทางการเมืองอีกด้วยโดยจะเห็นได้ว่าการศึกษานโยบายต่างประเทศเป็นการศึกษาเป็นช่วงๆ ซึ่งเห็นได้ชัดว่ารัฐบาลไทยมีนโยบายต่างประเทศกับกัมพูชาที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยของนายกรัฐมนตรีและ

บริบททางการเมืองขณะนั้นจะทำให้ความสำคัญกับกัมพูชามาน้อยเพียงไรในแต่ละยุค จะสังเกตได้ว่าเป็นงานที่ศึกษาในมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการติดต่อข้ามพรมแดน เป็นการศึกษาที่เน้นด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยที่ยังไม่ค่อยพบงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคมเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 พื้นที่ที่อยู่ติดกัน การพึ่งพาอาศัยกันที่นอกเหนือไปจากด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ งานเขียนประเภทนี้สามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 ส่วนคือ 1) การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ข้ามอาณาเขตประเทศ 2) งานเขียนในสนธิสัญญาหรือระหว่างรัฐ 3) งานเขียนอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการติดต่อข้ามพรมแดนเช่น การประมง การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน การค้าชายแดน ในส่วนของการสร้างโครงการขนาดใหญ่ข้ามพรมแดนนั้นมีการนิยามของการวางท่อก๊าซจากแหล่งยาดานาเป็นโครงการที่ได้รับการสนใจศึกษาพอๆกับงานเขียนเรื่องสะพานมิตรภาพไทย - พม่า ทั้งสองเรื่องนี้มุ่งที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการก่อสร้างและผลกระทบของการสร้างเขื่อนและสะพานที่มีต่อคนในชุมชนพื้นที่นั้นๆ รวมไปถึงผลที่เปลี่ยนไปของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สำหรับงานเขียนในสนธิสัญญาหรือระหว่างรัฐนั้นมิต่างงานเขียนที่เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายโดยรวมกับการดำเนินนโยบายที่อิงกับประเด็นย่อย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกรณีชนกลุ่มน้อย

งานเขียนอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการติดต่อข้ามพรมแดนเช่น การประมง การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน การค้าชายแดน นั้น พบได้มากพอสมควร ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือมีจะมีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันในเรื่องการค้าหรือการประมง แรงงานข้ามชาติ และชนกลุ่มน้อย ควบคู่กันไป

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ มีจำนวนมากพอสมควรทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1.) ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางการค้า การลงทุน อีกทั้งยังมีการศึกษาปัญหาการค้าชายแดนที่เกิดขึ้น หรือปัจจัยที่ขัดขวางความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนนั้นเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมากในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาความสัมพันธ์ไทย-ลาว ทั้งนี้จะเห็นได้จากมีงานเขียนที่ทำการศึกษานี้จำนวนมากและหลากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานส่งเสริมการลงทุน ศูนย์พัฒนาระหว่างชาติแห่งประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งเป็นงานเขียนที่ให้ข้อมูลเพื่อการค้าการลงทุน การศึกษาเพื่อ

วางแผนการลงทุน สำหรับวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเรื่องการค้าไทย-ลาวกับประเด็นต่างๆ ก็มาจากหลายสาขาวิชาเช่นศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ ผังเมือง วิทยาการจัดการ รวมไปถึงสถาบันทางการทหารเช่นวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ในขณะเดียวกันก็มีงานเขียนที่ศึกษาปัจจัยอุปสรรคการค้า ซึ่งพอสรุปได้ว่าอุปสรรคดังกล่าวก็คือความหวาดระแวง ไม่ได้เนื้อเชื่อใจกันระหว่างสองประเทศ อุปสรรคของระบบการชำระเงินและภาษี และการค้าผิดกฎหมาย ทั้งนี้ได้มีการเสนอแนะแนวทางแก้ไขโดยเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมการค้า ปรับปรุงวิธีการชำระเงินเสียใหม่ให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้รัฐบาลไทยจะต้องแสดงความจริงใจต่อประเทศลาวและคงการให้ความช่วยเหลือประเทศลาวในด้านต่างๆ เพื่อลดความหวาดระแวงลง

2.) เรื่องของเขื่อน สะพานข้ามพรมแดนและถนนที่ตัดผ่านเชื่อมต่อระหว่างประเทศ

งานเขียนกลุ่มนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับผลจากการสร้างเขื่อนไฟฟ้าเช่นเขื่อนน้ำงึม สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ที่หนองคายและมุกดาหาร ถนนหมายเลข 9 เช่นในกรณีของสะพานมิตรภาพและถนนหมายเลข 9 นั้นถือว่าเป็นผลดีต่อไทยในการเปิดประตูการค้ากับอินโดจีน ในขณะที่ลาวจะได้ประโยชน์จากการเป็นเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยว นอกจากนี้สะพานมิตรภาพและถนนยังมีประโยชน์ในอันที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศและประชาชนในภูมิภาค เพราะคาดว่าจะมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนได้สะดวกขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ยังยืนร่วมกันในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขงต่อไปในอนาคต กรณีของเขื่อนไฟฟ้านั้นไทยอยู่ในฐานะผู้รับซื้อไฟฟ้า ส่วนลาวอยู่ในฐานะผู้ขายไฟฟ้า และยังมีความร่วมมือของเอกชนไทยในการเข้าร่วมลงทุนด้วย ความร่วมมือของทั้งสองประเทศเป็นในลักษณะเชิงพาณิชย์ ที่มีนัยของการที่ทั้งสองฝ่าย ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คือ ลาวสามารถพึ่งตนเองได้ และมีเงินรายได้เข้าประเทศเพื่อการพัฒนาประเทศ ส่วนไทย คือ การก้าวไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมและการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเงินของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ค่อยพบงานเขียนที่ศึกษาความร่วมมือระหว่างไทยลาวที่จะจัดการกับผลกระทบเชิงลบจากการสร้างถนนหรือสะพานมิตรภาพ หรือเขื่อนซึ่งอาจเกิดขึ้นได้เช่น การทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเช่นป่าไม้ ที่อยู่บนเส้นทางพัฒนาดังกล่าว หรือวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่อาจจะเปลี่ยนไปพร้อมกับการเข้ามาของคนภายนอก และผลกระทบทางลบอื่นๆ ที่มาพร้อมกับความเจริญ

3.) เป็นเรื่องของความร่วมมือระหว่างไทย-ลาวในด้านทั่วไป เป็นความร่วมมือกันของสองประเทศในด้านต่างๆ อันเนื่องมาจากความสงบตามแนวชายแดนและการค้าชายแดนไทย-ลาวที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากลาวเป็นประตูการค้าไปยังเวียดนามอีกทั้ง อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงยังเป็นตลาดการค้าที่มีขนาดใหญ่คุ้มค่าต่อการลงทุน ซึ่งรวมไปถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย งานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซีย นั้น มีรูปแบบการศึกษาความสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นมิติของเศรษฐกิจรูปแบบความสัมพันธ์เน้นไปทางด้านเศรษฐกิจโดยผ่าน โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย) และการค้าข้ามแดนระหว่างกัน เช่น การค้าผ่านด่านต่างๆ โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (IMT-GT) การดำเนินธุรกิจส่งออก การมีพื้นที่พัฒนาร่วมซึ่งไทยและมาเลเซีย ถือในหลักการผลประโยชน์ร่วมกัน รวมไปถึงการศึกษาเกี่ยวกับโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียทั้งด้านประเด็นทางการเมืองและสิ่งแวดล้อม

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้พื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียจะเกิดความไม่สงบขึ้นแต่การติดต่อสัมพันธ์กันในประเด็นนี้ก็กลับไม่พบงานเขียนในลักษณะความร่วมมือทางด้านความมั่นคง ทั้งนี้เนื่องจาก ความไม่สงบในพื้นที่นั้นถือเป็นกิจการภายใน แต่กลับพบแบบความสัมพันธ์ในมิติของสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีลักษณะการดำรงวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชาวมาเลเซีย ทั้งการใช้ภาษา ประเพณี และการนับถือศาสนาเดียวกัน ทำให้พบงานเขียนในลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันทางด้านวัฒนธรรม เช่น การเปิดรับสื่อโทรทัศน์จากมาเลเซียของชาวไทยมุสลิม การอาศัยอยู่ของชาวไทยมุสลิมในรัฐกลันตัน เป็นต้น ซึ่งสืบเนื่องจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์นั่นเอง

2.3 งานเขียนเฉพาะเรื่องในพื้นที่

ในส่วนของประเทศกัมพูชา งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนชิ้นของงานมากกว่าประเภทอื่นๆ ทั้งนี้มองว่าบริเวณจังหวัดที่ติดกับพรมแดนประเทศกัมพูชาเป็นจังหวัดที่ประสบปัญหาทั้งเรื่องความมั่นคง การสาธารณสุข การศึกษา และการพัฒนาพื้นที่ หรือการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการค้าชายแดนที่อาจเติบโตในอนาคต ด้วยเหตุที่เป็นจังหวัดในแนวพรมแดนที่ห่างไกลจึงทำให้ได้รับการดูแลจากรัฐไม่ทั่วถึง อีกทั้งเมื่อใดก็ตามที่ประเทศกัมพูชาประสบปัญหาภายใน ก็ส่งผลให้เกิดผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตามพื้นที่จังหวัดชายแดนจำนวนมาก ประกอบกับภัยของความยากจน ทำให้มีทั้งผู้อพยพและใจผู้ร้ายเข้ามาอาศัยอยู่ปะปนบริเวณรอยต่อของพรมแดน อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาโรคติดต่อ การค้ายาเสพติด ของผิดกฎหมายตามมาด้วย

ปัญหาดังกล่าวจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อการศึกษา เพื่อสำรวจปัญหา และเพื่อหาทางแก้ไข อย่างไรก็ตาม เมื่อปัญหาภายในของประเทศกัมพูชาสงบลงประกอบกับนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงทำให้มุมมองในการหาความรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องของการจัดการพื้นที่ชายแดน แต่เริ่มมีจำนวนงานที่ให้ ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในเรื่องการค้าชายแดน ซึ่งผลของการศึกษาสถานการณ์ภาพความรู้ที่มีลักษณะงานเขียนดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นความรู้ที่มีลักษณะของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของคนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนในเชิงประจักษ์ ว่ามีทัศนคติ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาดังกล่าวอย่างไร และมีความคิดเห็นว่พื้นที่ของตน ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง หรือบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นใช้ชีวิตอย่างไรในพื้นที่ดังกล่าวในประเด็นต่างๆ รวมไปถึงทัศนคติการทำงานของข้าราชการ อาสาสมัครในพื้นที่

ประการที่สอง เป็นลักษณะของความรู้ที่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง โดยดูที่มาของปัญหา ลักษณะปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข ซึ่งปัญหาที่ว่านี้เป็นปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ต่อความปลอดภัยของสังคม นอกจากประเด็นปัญหาแล้ว ยังรวมไปถึงการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาพื้นที่โดยตรงหรือเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน งานเขียนในส่วนนี้จำนวนมากมักจะคาบเกี่ยวกับงานเขียนที่มีมิติของการข้ามพรมแดน แต่ในขณะเดียวกันก็มีมิติของปัญหาในพื้นที่อาณาบริเวณชายแดนนั้นๆ อยู่มากเช่นเรื่องของคนพลัดถิ่นหรือแรงงานที่เข้ามาอาศัยในอาณาจักรไทย หรือเรื่องของการสู้รบบริเวณแนวชายแดน การหลบหนีเข้าเมือง ซึ่งงานในลักษณะนี้ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก และงานอีกจำพวกหนึ่งที่เป็นประเด็นย่อยๆ เช่นป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ ยาเสพติด เป็นต้น งานเขียนที่กล่าวถึงอาณาบริเวณชายแดนไทย-พม่านี้แม้จะกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนแต่ก็เกี่ยวพันอย่างยิ่งกับปัจจัยทางการเมืองในประเทศพม่ากับสถานการณ์ความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาล และการรักษาความมั่นคงของรัฐ

นอกจากนี้เรายังคงพบงานเขียนในเรื่องของสุขภาพอนามัยของคนไทยและคนพม่าในไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดเส้นเขตแดนอยู่พอสมควรอันเป็นงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับปัญหาโรคติดต่อเช่น เอช ไอ วี เอดส์ ไข้ซ้่าง และมาลาเรียในกลุ่มแรงงานชาวพม่า

อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์ความรู้อาณาบริเวณชายแดนไทย-พมานั้นดำรงอยู่ในมิติที่เกี่ยวกับมนุษย์ ที่มองเห็นเส้นเขตแดนต่างจากที่รัฐมองเห็น ด้วยความจำเป็นเพื่อการมีชีวิตอยู่จึงต้องมองเขตแดนอย่างพร่าเลือน ในขณะที่รัฐเองก็มีความจำเป็นที่ต้องมองเส้นเขตแดนตามหลักสากลสมัยใหม่ ทำให้ปัญหาการละเมิดเขตแดนของคนพม่าเป็นปัญหาสำคัญและเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาศึกษามากที่สุด

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่หนึ่ง เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าทำให้มีงานเขียนเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อวางแผนรองรับการขยายตัวดังกล่าวทั้งในฝั่งลาวและฝั่งไทย

กลุ่มที่สอง เป็นงานเขียนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในพื้นที่ฝั่งเขตไทยหรือเขตลาว รวมไปถึงงานเขียนที่ศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งพบว่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานย้อนไปถึงยุคสมัยอาณาจักรโบราณเช่นล้านช้าง ล้านนา ในส่วนของพื้นที่ฝั่งลาวนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่ามีนักวิชาการไทยสนใจศึกษาเฉพาะเจาะจงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลาวซึ่งมีปรากฏชิ้นงานอยู่มากกว่างานเขียนในอาณาบริเวณไทยกับประเทศอื่นๆ ที่มักจะศึกษาแต่ในพื้นที่ของไทยมากกว่าจะศึกษาเพื่อนบ้าน งานดังกล่าวมีทั้งการศึกษาการบริหารราชการของลาว ตำราเรียน สังคมศาสตร์ การจัดการป่าไม้

กลุ่มสุดท้าย งานเขียนด้านอื่นๆ เช่นโรคภัย การอพยพย้ายถิ่น คุณภาพชีวิต

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย การศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้น ในบริเวณพื้นที่ชายแดนฝั่งไทย มีจำนวนชิ้นงานของประเภทนี้มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะที่โดดเด่นกว่าพื้นที่อื่น กล่าวคือ การมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และการดำรงวิถีชีวิต ซึ่งประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้โดยส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับศาสนาสูงมาก และค่อนข้างมีความแตกต่างกับชาวไทยพุทธ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การใช้กฎหมายอิสลาม การออมทรัพย์ตามวิถีอิสลาม รวมไปถึง ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม

นอกจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแล้ว ยังมีในส่วนของ สถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ที่ยังคงเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่องและสภาพเศรษฐกิจที่โดยรวมยังคงมีความยากจน เนื่องจากโดยส่วนใหญ่ประชากรมีอาชีพด้านเกษตรกรรม อีกทั้งการได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ส่งผลให้มีการศึกษาถึงโครงการการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้เป็นจำนวนมาก ทั้งการพัฒนาให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับกับโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนผ่านโครงการพระราชดำริ อาทิเช่น โครงการเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการทรัพยากรพื้นที่ลุ่มน้ำ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า งานเขียนประเภทนี้ มีการศึกษา ค้นคว้า และสำรวจ ในทุกมิติ ทั้งทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งผลของการศึกษาล้วนสภาพความรู้ที่เป็นงานเขียนประเภทนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นความรู้ที่มีลักษณะของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของคนที่อยู่อาศัยตามแนวชายแดนในเชิงประจักษ์

ว่ามีทัศนคติ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาดังกล่าวอย่างไร และมีความคิดเห็นว่าเป็นพื้นที่ของตน ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง หรือบุคคลในพื้นที่นั้นใช้ชีวิตอย่างไรในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งงานเขียนในส่วนของการศึกษาถึงการดำเนินชีวิตปรากฏเป็นจำนวนมาก เพราะรูปแบบการดำรงวิถีชีวิตของประชาชนพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีความพิเศษ กล่าวคือ การนิยมพูดภาษาท้องถิ่น (ภาษามลายู) การยึดถือภูมิปัญญาแบบเดิม และการมีลักษณะทางการศึกษาที่นิยมศึกษาผ่านโรงเรียนสอนศาสนา เช่น โรงเรียนปอเนาะ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีวิถีชีวิตที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาเป็นหลัก รวมไปถึงการสำรวจ ศึกษา ทัศนคติ ขวัญและกำลังใจของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ชายแดน ทั้ง ตำรวจ ทหาร ข้าราชการปกครอง และครู อาจารย์

ประการที่สอง เป็นลักษณะของความรู้ที่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง สำหรับปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏอย่างเด่นชัดนั้นก็ได้แก่ ความไม่สงบในพื้นที่ ความขัดแย้งระหว่างชาวมุสลิมและเจ้าหน้าที่ของรัฐ คุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยังไม่ดีขึ้น โดยดูที่มาของปัญหาลักษณะปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไข รวมไปถึงการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรที่ทำงานเฉพาะพื้นที่ภาคใต้ เช่น ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และการศึกษาติดตามผลดำเนินการของแผนพัฒนาพื้นที่ทั้งโดยทางตรงหรือเป็นเอกสารข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ทั้งการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์

งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนชิ้นงานมากที่สุด อันเนื่องมาจากลักษณะที่โดดเด่นของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างกับภูมิภาคอื่นๆ ในหลายๆ ด้าน เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ศิลปะ วิถีชีวิต ความมั่นคงทางการเมือง ระบบการศึกษา เป็นต้น จำนวนที่มากและมีมิติที่หลากหลายของงานเขียนจึงเป็นการสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี กล่าวได้ว่า งานเขียนประเภทนี้ครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบของการเป็นชายแดนภาคใต้ ทั้งปัญหาความไม่สงบ สภาพเศรษฐกิจที่ยังคงมีความยากจน ทำให้มีการเร่งรัดพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งโครงการอาชีพเสริม การพัฒนาให้เป็นเขตอุตสาหกรรม เนื่องจากการมีทรัพยากรที่ครบถ้วนและอุดมสมบูรณ์ ขาดก็แต่ความรู้ความเข้าใจของประชาชนและการส่งเสริมอย่างจริงจังจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

ในด้านสาธารณสุขนั้น จากการปรากฏของงานเขียนทำให้เห็นว่าเป็นพื้นที่ที่ปลอดจากโรคระบาดรุนแรง เพราะผลการศึกษาและวิจัยส่วนใหญ่พบถึงความเข้าใจอันดีของประชาชนต่อโรค เช่น โรคเอดส์ หรือแม้แต่ยาเสพติด แต่ถึงกระนั้นเยาวชนยังคงต้องการการส่งเสริมและการให้ความรู้ที่ถูกต้องและละเอียด

ด้านระบบการศึกษาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษคือ การมีระบบการศึกษาตามหลักศาสนา ซึ่งพบว่ามีส่วนต่อการเป็นอุปสรรคของการพัฒนาหลายด้าน ทั้งนี้เนื่องจากเยาวชนมักไม่ทำการศึกษาต่อ จึงมีความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในเรื่อง ภาษาไทย คุณภาพชีวิต ที่ยังไม่

ดินัก ส่งผลต่อปัญหาสังคมในมิติอื่นๆ เช่น เกิดความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวไทยมุสลิม จากสาเหตุดังกล่าว ในงานเขียนประเภทนี้จึงพบงานในลักษณะเป็นข้อมูลของจังหวัดชายแดนภาคใต้และคู่มือปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อวิถีและทัศนคติของชาวบ้านในพื้นที่

ทั้งนี้ยังพบการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมและศิลปะซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชายแดนภาคใต้ เช่น นิทาน การละเล่น ประเพณีต่างๆ โดยเอกลักษณ์หลายๆ อย่างกำลังจะค่อยๆ จางหายไป เช่น ลิเกฮูลู, มโนราห์ จึงมีการเสนอให้อนุรักษ์ไว้และต้องการการส่งเสริมจากภาครัฐด้วย

จะเห็นได้ว่ายังมีความหลากหลายในพื้นที่มากเท่าไร จำนวนของการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยก็เกิดขึ้นมากเท่านั้น ซึ่งการศึกษาทั้งหมดนี้ก็ครอบคลุมในทุกมิติทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจต่อพื้นที่ชายแดนภาคใต้มากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ จะทำให้เราสามารถมองปัญหาในมุมมองที่ถูกต้อง และสามารถแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว

3. ประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศ

: การสำรวจเบื้องต้น

นอกจากนั้น โครงการวิจัยนี้ ยังได้ทำการสำรวจและเบื้องต้นถึงประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนและการศึกษาเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศไว้ด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชายแดนของต่างประเทศ การบริหารจัดการชายแดนของต่างประเทศและการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชายแดน โดยในงานนี้ ได้ทำการสำรวจโดยหยิบยกกรณีชายแดนของสหภาพยุโรปและชายแดนของสหรัฐอเมริกาทางด้านเหนือซึ่งติดกับประเทศแคนาดาและทางด้านใต้ซึ่งติดกับประเทศเม็กซิโกมาเป็นตัวอย่างหลักที่ใช้ในการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า สภาพชายแดนและอาณาบริเวณชายแดนหลายจุดทั่วโลกมีความเปลี่ยนแปลงไป ที่สำคัญ ได้แก่

- มีการขีดเส้นพรมแดนใหม่ในหลายกรณี อาทิ กรณีที่มีประเทศใหม่เกิดขึ้นจากการแยกตัวเป็นอิสระออกจากประเทศเดิม เช่น ในกรณีของอดีตรัฐเล็กๆ จำนวน 5 รัฐในเอเชียกลางซึ่งแต่เดิมอยู่ในการปกครองของสหภาพโซเวียตรัสเซีย และกรณีของสหภาพยุโรป ซึ่งมีการขีดเส้นพรมแดนภายนอกใหม่ (EU external border) อันเป็นผลจากกระบวนการรับจำนวนประเทศสมาชิกเพิ่มขึ้น (Enlargement) เช่น ในครั้งล่าสุดที่มีการรับประเทศสมาชิกเพิ่มเมื่อปี พ.ศ. 2547 (ค.ศ. 2004) ซึ่งได้รวมประเทศใหม่จำนวน 10 ประเทศเข้าเป็นสมาชิก เป็นต้น

- มีการสร้างกลไกการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อนบ้านที่มีชายแดนติดกัน เพื่อร่วมกันพัฒนาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของผู้คนที่อาศัยในอาณาบริเวณชายแดนและประเทศโดยรวมเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผลจากการเปิดเขตการค้าเสรี อาทิ ในกรณีของสหรัฐอเมริกา การสร้างเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือหรือ NAFTA ทำให้ปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงงาน และผู้คนเดินทางเข้าออกระหว่างประเทศสมาชิกมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ชายแดนของประเทศต่างๆ ได้รับความสนใจและงบประมาณเพื่อการพัฒนาจากภาครัฐเพิ่มขึ้น
- ประเทศต่างๆ ได้พัฒนานโยบายชายแดนของตนให้มีลักษณะเปิดกว้างมากขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่การเดินทางเข้าออกของผู้คนและการเคลื่อนย้ายทุนและปัจจัยการผลิตอื่นๆ และในขณะเดียวกัน ก็ให้ชายแดนทำหน้าที่ปกป้องมิให้บุคคลอันตรายและสิ่งผิดกฎหมายเข้ามาในเขตอธิปไตยของตน
- เพื่อให้นโยบายชายแดน (ดังที่ได้กล่าวไว้) ประสบผล ประเทศต่างๆ ได้ทำการพัฒนาระบบการบริหารจัดการชายแดนของตนด้วยกลไกหลายอย่าง อาทิ การร่วมมือกันระหว่างประเทศ การนำเครื่องมือต่างๆ ซึ่งถูกสร้างขึ้นด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ ทำให้มีประสิทธิภาพในการใช้งานมาใช้ เป็นต้น

สำหรับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชายแดนในต่างประเทศ อาทิ ในยุโรปและอเมริกานั้น จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่ามีอยู่เป็นจำนวนมาก มีการศึกษาแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวกับชายแดน นับตั้งแต่เรื่องประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ไปจนถึงเรื่องสิ่งแวดล้อม นักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องชายแดนส่วนมากได้เสนอความเห็นว่าการศึกษารื่องชายแดนไม่สามารถกระทำได้โดยอาศัยหลักวิชาใดวิชาหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว หากจะต้องอาศัยหลักวิชาของหลายสาขาร่วมกัน (trans-disciplinary approach) ส่วนความรู้เกี่ยวกับชายแดนไทยติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่ศึกษาวิจัยโดยนักวิชาการต่างชาตินั้น เท่าที่พบมีอยู่มากมาย หลายแง่มุม รวมทั้งมีการนำแนวคิดใหม่ๆ ของสาขาวิชาการต่างๆ ตลอดจนมีการพยายามนำหลักการศึกษาด้วยสหสาขาวิชามาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษา วิชาและนักวิชาการเหล่านี้ มีทั้งที่มาจากทวีปอเมริกาและยุโรป และมีจำนวนมากที่ทำงานในนามขององค์การระหว่างประเทศ

3. ข้อเสนอแนะ

การสำรวจสถานการณ์ภาพความรู้ด้านบริเวณชายแดนไทยและประเทศเพื่อนบ้านแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ อีกหลายด้าน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ด้านการเมือง การทหารและความมั่นคง

- การพัฒนาความเป็นไปได้ในเรื่องการสร้าง smart borders ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ การทำให้พื้นที่ด้านชายแดนที่สองประเทศร่วมกันบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคน สินค้า ทุนและการบริการถูกกฎหมาย สามารถผ่านเข้าออกได้โดยสะดวก ในขณะเดียวกันก็ปกป้องไม่ให้สิ่งผิดกฎหมายหรือผู้หลบหนีข้ามแดนผิดกฎหมาย รวมทั้งสิ่งที่เป็นอันตรายและไม่พึงปรารถนาต่างๆ ผ่านข้ามแดนได้
- การประเมินผลการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ ทั้งเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาคของจังหวัดหรือเขตปกครองที่อยู่ในแต่ละฝั่งของแนวแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ เช่น กลไกการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดชายแดนไทยกับเจ้าแขวงติดชายแดนของลาว การทำงานของคณะกรรมการปักปันเขตแดนร่วม การทำงานของกองทัพในการลาดตระเวนร่วมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่
- นโยบายการบริหารจัดการเมืองชายแดนในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น
- การร่วมมือกับเพื่อนบ้านเพื่อจัดการกับอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีการจัดการเป็นอย่างดี
- การบริหารจัดการในเชิงพื้นที่แบบข้ามพรมแดน ซึ่งปัจจุบันงานนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยภาครัฐร่วมกับองค์การระหว่างประเทศและมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐ ดังนั้นหากมีการขยายขอบเขตให้มีการริเริ่มหรือร่วมดำเนินการโดยภาคอื่น เช่น ภาคประชาสังคม นักวิชาการ จะนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าให้กับงานด้านนี้ได้มากยิ่งขึ้น
- การบริหารจัดการเขต no man's land หรือเขตพื้นที่ชายแดนที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านที่ยังมีปัญหาคือข้อพิพาท ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีอาศัยกลไกในระดับระหว่างประเทศมาช่วย เช่น การใช้วิธีการไกล่เกลี่ยโดยองค์การระหว่างประเทศ หรือการป้องกันการสู้รบ เช่น การร้องขอไปยังสหประชาชาติเพื่อให้

กองกำลังรักษาสันติภาพเข้ามาปฏิบัติงานบริเวณชายแดนไทย-พม่า ซึ่งมีการ
สู้รบเกิดขึ้นเสมอ

- การสำรวจความเป็นไปได้ ข้อดี ข้อเสียของการเปิดจุดผ่านแดนเพิ่มขึ้นใน
พื้นที่อื่นๆ ที่ยังไม่มี หรือความเหมาะสมในการเปิดจุดผ่านแดนบางจุดที่เปิด
แล้ว

2) ด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา

- การสำรวจอุปสงค์ อุปทานความต้องการแรงงานข้ามชาติของชายแดนแต่ละ
ด้านและความร่วมมือกับเพื่อนบ้านเรื่องแรงงาน
- การศึกษาผลกระทบเชิงเศรษฐกิจต่อพื้นที่ที่อยู่ในโครงการพัฒนาเขต
เศรษฐกิจพิเศษ
- การศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่องสาธารณสุขในพื้นที่ตามแนว
ชายแดน

3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

- การศึกษาผลกระทบเชิงสังคม และวัฒนธรรมต่อชุมชนชายแดนในเขตพื้นที่
โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน
- การศึกษาในลักษณะ comprehensive และ interdisciplinary ในส่วนที่
เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน
ชายแดน เนื่องจากที่ผ่านมาามีเพียงการศึกษาที่เจาะเฉพาะเรื่องเท่านั้น
- การศึกษาปัญหาเรื่องอัตลักษณ์ของคนที่ย้ายตรงพื้นที่ชายแดน เช่น แม่
สาย ซึ่งจะมีคนสามเชื้อชาติใหญ่ๆ อาศัยอยู่ คือ ไทย พม่า จีน
- การศึกษาปัญหาสาธารณสุข ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ แนวทาง ข้อดี
ข้อเสียของการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในเรื่องสาธารณสุข

4) ด้านสิ่งแวดล้อม

- การศึกษารูปแบบและลักษณะที่เหมาะสมของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม
ร่วมกันในทุกระดับ
- การศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชายแดนที่อยู่ในโครงการเขต
เศรษฐกิจพิเศษ เช่น แม่สาย ปัญหาการรักษาสภาพแวดล้อมของเขตพื้นที่ชุ่ม
น้ำในบริเวณนั้น ตลอดจนความร่วมมือด้านความมั่นคงของมนุษย์ สัตว์ พืช
พรรณธรรมชาติ
- การแสวงหาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสภาพแวดล้อม

5) ด้านอื่นๆ

- การศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับทฤษฎี แนวความคิด วิสัยทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดน/อาณาบริเวณชายแดน และการศึกษาเปรียบเทียบอาณาบริเวณชายแดนอื่นๆ
- การรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ในทุกด้านที่เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนอย่างต่อเนื่องให้มีลักษณะเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ เช่น ข้อมูลประชากร ข้อมูลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ข้อมูลเรื่องภาวะเศรษฐกิจ เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของเรื่อง

พื้นที่ชายแดนของประเทศไทยซึ่งเป็นเขตแดนที่ติดต่อกับประเทศต่างๆ 4 ประเทศ อันได้แก่ พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย นั้น นับได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการพัฒนา ความมั่นคงของชาติ ความปลอดภัยและการกินดีอยู่ดีของประชาชน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือต่อสังคมโลกโดยทั่วไป การศึกษาและติดตามเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยจึงเปรียบเสมือนข่ายใยใหม่ของการมองด้านความสัมพันธ์แบบข้ามชาติ ซึ่งนอกจากจะช่วยอธิบายปรากฏการณ์และทำให้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมได้แล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างวิธีการวิเคราะห์นโยบายให้ดีขึ้น เพื่อหาทางเลือกหรือยุทธศาสตร์ในอันที่จะบรรลุเป้าหมายทางนโยบายให้ดีขึ้นนั่นเอง

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้มีความสนใจติดตามเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น งานวิจัย อาทิ โครงการวิจัยเรื่องพัฒนาการนโยบายรัฐบาลเกี่ยวกับจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส (ชายแดนไทย - มาเลเซีย) โดย ปริญญา อุดมทรัพย์ ชูดี โครงการวิจัยชายแดนกรณีการศึกษาวิจัยระบบข้อมูลเจาะลึกเกี่ยวกับคนสองฝั่งของเมืองชายแดนแม่สาย เชียงราย (ชายแดนไทย - พม่า) เป็นต้น ตลอดจนการจัดสัมมนาทางวิชาการโดยสถาบันวิชาการและหน่วยงานของภาครัฐ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยทั่วไปทั้งในรูปของสื่อสิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าความสนใจเกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยที่ผ่านมานั้นมีความหลากหลายในด้านมิติต่างๆ ของประเด็นที่สนใจ กล่าวคือ มีทั้งในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นอกจากนั้นยังได้รับความสนใจทั้งโดยนักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบายและประชาชนโดยทั่วไป

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา ประเด็นความสนใจและกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในช่วงต้น ยังอยู่อย่างกระจัดกระจาย มิได้มีการรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นภาพรวมของปรากฏการณ์ในพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยได้ ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้ไม่เอื้อต่อการวิเคราะห์ในเชิงนโยบาย ตลอดจนการขยายพรมแดนของความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ดังนั้น การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยโดยการรวบรวมข้อมูล

เชิงเอกสาร (Documentary research) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับชายแดนของประเทศไทยที่มีอยู่ในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งจำเป็น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- (1) เพื่อศึกษาค้นคว้าและรวบรวมผลงานทั้งในรูปของงานวิจัย งานเขียนต่างๆ (หนังสือ บทความทางวิชาการ เอกสารประชุมทางวิชาการ) รายงานการประชุมของหน่วยงานและสถาบันต่างๆ ตลอดจนเอกสารเผยแพร่ทางเว็บไซต์เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย
- (2) เพื่อสังเคราะห์งานเขียนประเภทต่างๆ ชำต้นว่ามีองค์ความรู้อะไร เน้นการศึกษาและความสนใจในด้านใด และยังขาดการศึกษาในด้านใด
- (3) เพื่อจำแนกประเภทงานเขียนและเอกสารดังกล่าวข้างต้นให้เป็นหมวดหมู่เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นต่อไป

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในครั้งนี้ ได้ค้นคว้าและรวบรวมงานเขียนในช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ถึงปัจจุบันเท่าที่สามารถสืบค้นได้ ทั้งในรูปของงานวิจัย งานเขียน (หนังสือและบทความ) เอกสารประกอบการประชุมและการสัมมนาทางวิชาการ เอกสารเผยแพร่ทางเว็บไซต์

1.4 วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) โดยรวบรวมผลงานวิจัย งานเขียนและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ และสังเคราะห์ผลงานเพื่อจุดเน้นและจุดที่ยังขาดการศึกษา และเนื่องจากในการสำรวจและประเมินสถานภาพของการศึกษาและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในครั้งนี้ มุ่งเน้นการสำรวจในเบื้องต้นของเนื้อหาสาระขององค์ความรู้จากงานเขียนต่างๆ เท่าที่จะสามารถสืบค้นได้ และยังมี ความมุ่งหมายที่จะแสวงหาประเด็นปัญหาสำหรับการวิจัยในอนาคต จึงได้กำหนดกรอบแนวทางในการจำแนกไว้ 2 แนวทาง คือ

- (1) การจำแนกโดยพิจารณาจากประเด็นหลักหรือหัวใจของเนื้อหาของงานเขียน ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 หัวข้อ อันได้แก่

ก) การเมือง การทหารและความมั่นคง งานเขียนที่จัดกลุ่มไว้ในหัวข้อนี้จะมุ่งเน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ คือ เรื่องข้อพิพาทเรื่องเขตแดน การรุกรานดินแดนและการกระทบกระทั่งกันตามแนวชายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศในระดับต่างๆ ทั้งระดับส่วนกลางและระดับท้องถิ่น ตลอดจนความร่วมมือในการจัดการการบริหารหรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เช่น เรื่องปัญหามลพิษข้ามพรมแดน ผู้ลี้ภัย ผู้ลักลอบเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย ตลอดจนการทำงานของคณะกรรมการร่วม การทำงานของกองทัพในด้านการป้องกันประเทศ เป็นต้น

ข) เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา งานเขียนที่จัดไว้ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้า การลงทุน การพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว การกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน การพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน การสร้างสะพาน จุดผ่านแดน จุดผ่อนปรน การทำการค้าผิดกฎหมาย บ่อนการพนัน การลักลอบผลิต ขนส่งและค้ายาเสพติด

ค) สังคม และวัฒนธรรม งานเขียนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่มีหัวใจของการศึกษาอยู่ที่เรื่องการศึกษา อนามัยและสาธารณสุข ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ภาษา ความเป็นอยู่ของแรงงานต่างด้าว การมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับการลักลอบค้ามนุษย์อันเป็นปัญหาหลักทางสังคมและสามารถนำไปสู่ปัญหาความมั่นคงของประเทศได้ต่อไป

ง) สิ่งแวดล้อม งานเขียนที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้จะเป็นเรื่องที่มีหัวใจศึกษา/นำเสนอเกี่ยวกับแง่มุมต่าง ๆ ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการปัญหามลพิษต่างๆ ทั้งในด้านของสาเหตุและผลกระทบ ตลอดจนความขัดแย้งต่างๆ ที่มีประเด็นพื้นฐานเกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษสิ่งแวดล้อม

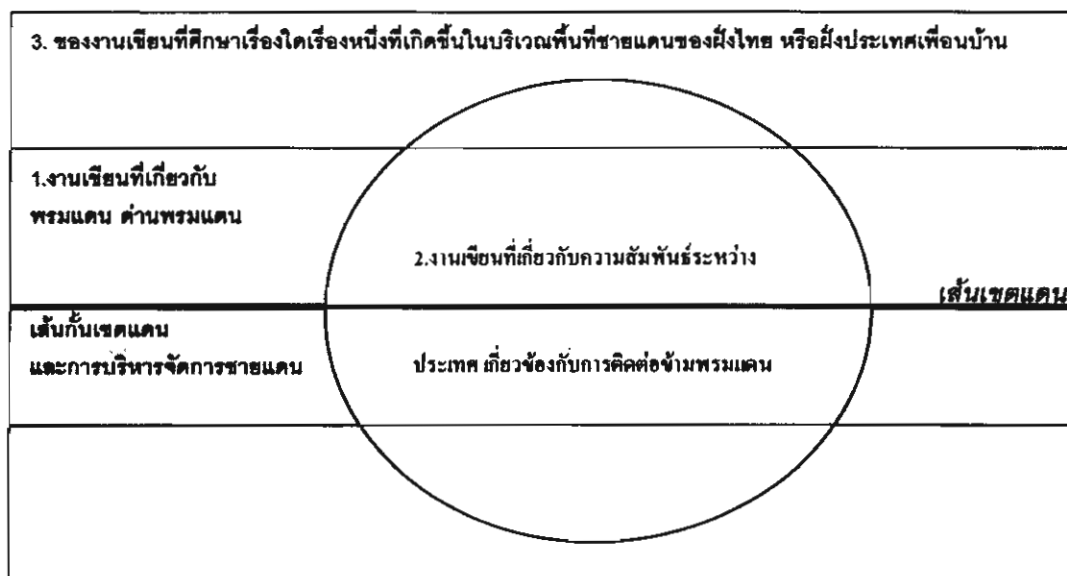
(2) การจำแนกโดยพิจารณาในเชิงกายภาพของขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษาหรือที่เรียกได้ว่าเป็นอาณาบริเวณของงานเขียน โดยอาศัยมิติของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านที่เชื่อมโยงกับมิติของความเป็นชายแดน ซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

ก) ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรงเช่น การสำรวจพรมแดน การปักปันเขตแดน เป็นต้น

ข) ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น การค้าบริเวณชายแดน กรณีการจัดสร้างโครงการขนาดใหญ่เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่นการสร้างเขื่อนพลังงานไฟฟ้า การสร้างสะพานมิตรภาพ หรือการตัดถนนข้ามพรมแดน เป็นต้น

ค) ประเภทของงานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ป้องกันและรักษาโรคติดต่อของจังหวัดบริเวณพื้นที่ชายแดน การพัฒนาพื้นที่หรือการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านตามแนวชายแดน เป็นต้น

แผนภาพที่ 1 อาณาบริเวณของงานเขียน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในครั้งนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์ที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

- (1) ผลการศึกษานี้จะทำให้ทราบว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีการศึกษาค้นคว้าประเด็นอะไรบ้างที่เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทย
- (2) ผลการศึกษานี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดหัวข้อวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดนของประเทศไทยในอนาคต
- (3) ผลการศึกษานี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสริมสร้างเครือข่ายการวิจัยแก่สถาบันการศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนนักวิชาการและประชาชนที่สนใจ

บทที่ 2

ผลการสำรวจสถานการณ์ภาพความรู้เกี่ยวกับอาณานิคมชายแดนของประเทศไทย : การจำแนกตามประเด็นหลักที่ศึกษา

2.1 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง

(1) ชายแดนไทย - พม่า

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาที่มีการศึกษากันมากเป็นปัญหาเรื่องผู้อพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดน ปัญหาการปักปันเขตแดนไม่ชัดเจน ปัญหายาเสพติด การค้าของเถื่อน ซึ่งที่มาของปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัญหาการเมืองภายในประเทศพม่า การสู้รบระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับชนกลุ่มน้อยซึ่งอาศัยในประเทศไทยเป็นที่พักพิง การสู้รบดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาผู้อพยพหนีภัยสงครามและผู้อพยพที่หนีภัยความยากจนอันเนื่องมาจากการสู้รบอันยาวนานและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในพม่า โดยอาศัยช่องว่างที่เจ้าหน้าที่ทางการไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึงอีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่รัฐบางส่วนที่แสวงหาผลประโยชน์จากภาวะจำกัดนี้ นำเข้าแรงงานอย่างผิดกฎหมาย งานวิจัยบางชิ้นบ่งชี้ว่าผู้อพยพเหล่านี้กลายเป็นตัวปัญหาเนื่องจากเป็นพาหนะนำโรคภัยที่หมดไปแล้วจากประเทศไทยกลับมาอีกครั้งเช่น ไข้มาลาเรีย โรคเท้าช้าง และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เช่น ซิฟิลิส เอดส์ เป็นต้น ซึ่งทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียงบประมาณไปในการรักษาป้องกันโรคเป็นจำนวนมหาศาล

นอกจากนี้ผู้อพยพเหล่านี้จะเข้ามาเป็นแรงงานราคาถูก ทำงานในโรงงาน เรือประมง งานไร่สวน ในขณะที่การศึกษาบางชิ้นพบว่าแรงงานเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาแย่งที่ทำงานกับคนไทย ก่อความวุ่นวาย ก่ออาชญากรรม ลักขโมย ในขณะที่งานวิจัยอีกจำนวนหนึ่งเห็นว่าแรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงานแทนคนไทยในตลาดงานที่คนไทยไม่ทำเช่นงานที่สกปรก งานเสี่ยงภัย ดังนั้นจึงควรให้สิทธิคนพวกนี้โดยการทำให้เป็นประวัติการศึกษา ประวัติการเสียภาษี ประวัติคดี ประวัติการทำความดีเพื่อพิจารณาให้สัญชาติต่อไปในอนาคต หรือให้การศึกษากับบุตรของผู้อพยพเหล่านี้

นอกจากปัญหาดังกล่าวจะกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากรัฐบาลพม่ามีความหวาดระแวงต่อไทยอยู่มากที่ไทยให้การช่วยเหลือผู้อพยพและชนกลุ่มน้อย งานวิจัยชิ้นหนึ่งอ้างว่าไทยใช้ชนกลุ่มน้อยเป็นรัฐกันชน เมื่อมีการปราบปราม กองกำลังชนกลุ่มน้อยจะถอยร่นมาตั้งประชิดพรมแดน และทำการค้าชายแดนนอกระบบทำให้พม่าเสียผลประโยชน์และตอบโต้ด้วยการปิดพรมแดนบีบให้ไทยปราบชนกลุ่มน้อย

ส่วนปัญหาการปักปันเขตแดน มีงานศึกษาไว้พอสมควร ทั้งเขตแดนทางทะเล ลำน้ำ และทางบก จุดร่วมของงานดังกล่าวอยู่ที่พม่ายังคงหวาดระแวงไทยจากปัญหาชนกลุ่มน้อย ทำให้ความร่วมมือในการปักปันเขตแดนไม่สามารถบรรลุผลได้ อันก่อให้เกิดปัญหารุกล้ำน่านน้ำ รุกล้ำเขตแดนที่ยังไม่มีการปักปันระบุเจ้าของแน่ชัด ปัญหาลักลอบขนของผิดกฎหมาย มีงานบางชิ้นกล่าวว่านอกจากการปักปันเขตแดนที่กระทำได้ยากแล้ว การเปลี่ยนแปลงลำน้ำโดยธรรมชาติก็ทำให้พื้นที่เปลี่ยนแปลงความยาวเขตแดนมากขึ้น ไทยเสียดินแดนบางส่วน และอาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศได้ในอนาคต ดังนั้นจึงควรรีบแก้ไขโดยปักปันเขตแดนแบบคงที่โดยเร็ว

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาต่อความมั่นคงอีกประการหนึ่งที่มีการกล่าวถึงในงานวิจัยควบคู่กับปัญหาผู้อพยพ ชนกลุ่มน้อย ปัญหาเสพติดนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่พร้อมของเจ้าหน้าที่รัฐ และการพัฒนารูปแบบขนยาของผู้ค้า เช่น มีงานวิจัยของทหารที่กล่าวว่าทหารทำหน้าที่ทั้งปราบปรามยาเสพติดควบคู่กับปฏิบัติการสงคราม และมักพบกับปัญหาไม่รู้ภาษาถิ่น ข้าราชการไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความร่วมมือกับทหารมาในการสกัดกั้นยาเสพติด อีกทั้งผู้ค้ายังพัฒนารูปแบบการขนยาและอาศัยช่องว่างภาวะสงครามตามแนวชายแดนลักลอบนำเข้ายาได้อย่างง่ายดาย

โดยสรุปแล้วประเด็นด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคงนี้พบว่าปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดนล้วนแล้วแต่มาจากภาวะการเมือง เศรษฐกิจภายในของพม่าที่ยังสับสนวุ่นวาย ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-พม่าที่ยังคงหวาดระแวงต่อกันด้วยเกรงว่าไทยจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของพม่า แม้ว่าจะมีการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่าจากแม่สอด-เมียวดี เพื่อเป็นสะพานการค้าสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันแต่พบว่ามีการใช้สอยไม่เต็มที่เพราะพม่ายังคงหวาดระแวงและปิดพรมแดนทุกครั้งเมื่อไม่พอใจรัฐบาลไทย ดังนั้นจึงมักพบข้อสรุปแนวทางแก้ไขในลักษณะคล้ายๆ กันของงานวิจัยหลายชิ้นที่ว่า ไทยต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อพม่า ต้องแสดงความจริงใจ ให้การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การศึกษา ถ้ามีปัญหาพื้นที่ชายแดนทับซ้อนก็ต้องเจรจาตั้งเขตแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันหรือแลกเปลี่ยนพื้นที่กัน ในกรณีที่ไทยต้องช่วยเหลือผู้พลัดถิ่นก็ต้องชี้แจงต่อรัฐบาลพม่าให้ชัดเจนว่ามีเจตนาเพื่อสิทธิมนุษยชนไม่ได้ต้องการจะแทรกแซงกิจการภายในแต่อย่างใด ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและความร่วมมือระหว่างกันในการจัดการปัญหาตามแนวชายแดน

(2) ชายแดนไทย - ลาว

ความเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์การเมืองโลกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 2530 ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมียนมาร์ (พม่า) ลาวและกัมพูชามีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งเกิดขึ้นตามมาด้วย

กล่าวคือ จากเดิมที่ความสัมพันธ์มีลักษณะที่เป็นความขัดแย้งและการเผชิญหน้ามากกว่าที่จะเป็นไปในลักษณะความร่วมมือ เป็นความสัมพันธ์ยุคใหม่ที่มีความเป็นมิตรและการแสวงหาความร่วมมือ ระหว่างกันมากขึ้น นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นยังมีลักษณะต่างไปจากเดิม กล่าวคือการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ยอมรับกันเป็นทางการมิได้เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะที่เมืองหลวงและระหว่างเมืองหลวงของสองประเทศ แต่ยอมรับความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ และโดยตัวแสดงต่างๆ ที่หลากหลายขึ้นที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนด้วย

ในกรณีของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับลาวซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านกันนั้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในอดีต สัมพันธภาพระหว่างสองประเทศมีลักษณะในเชิงความขัดแย้งและความสัมพันธ์เฉพาะที่เมืองหลวงและระหว่างเมืองหลวงเท่านั้นที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเย็น ซึ่งกินเวลาร่วมสี่ทศวรรษ โดยลาวกับไทยมีอุดมการณ์ทางการเมืองและใช้ระบอบการปกครองต่างข้ามกัน และในแง่บริบทของการเมืองภายในประเทศแล้ว ประเทศทั้งสองต่างรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รัฐบาลกลาง ผลที่เกิดขึ้นมีหลายประการ อาทิ การเผชิญหน้ากันของทหารทั้งสองฝั่งที่ต่างปกป้องเขตอธิปไตยของตนเอง การรุกร้าดินแดน ข้อพิพาทเรื่องเขตแดน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการกำหนดเขตแดนที่อยู่ในลำน้ำแม่น้ำโขงซึ่งเป็นเขตแดนตามธรรมชาติ และเมื่อพิจารณาถึงพื้นที่และประชากรในแต่ละฝั่งของเขตแดน จะพบว่าอยู่ในสภาพที่มีระดับการพัฒนาในด้านต่างๆ น้อยกว่าอาณาบริเวณเมืองหลวงและชานเมืองอย่างมาก ในแง่องค์ความรู้เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวในช่วงนี้ จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่ามีจุดเน้นที่สำคัญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ในอดีตแต่โบราณระหว่างสองประเทศ ปัญหาพิพาทเรื่องเขตแดน เป็นต้น โดยผู้ทำการศึกษาส่วนมาก ได้แก่ นักประวัติศาสตร์ ทหาร และนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมาซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในการเมืองระดับโลกและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวปรับเปลี่ยนในทิศทางที่ต่างไปจากเดิม กล่าวคือ มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะความร่วมมือเพิ่มขึ้นอย่างมาก และความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศที่ยอมรับกันเป็นทางการมิได้เกิดขึ้นเฉพาะที่เมืองหลวงและระหว่างเมืองหลวงของสองประเทศ แต่ยอมรับความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ และโดยตัวแสดงต่างๆ ที่หลากหลายขึ้นที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนเพิ่มขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ชัดเจนกว่าในกรณีของฝั่งไทย นอกจากนั้น ทั้งประชากรและอาณาบริเวณชายแดนของทั้งสองฝั่งยังได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญในการพัฒนาและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองด้วย

จากการสำรวจและศึกษาพบว่าในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การทหารและความมั่นคง จุดเน้นที่สำคัญยังคงอยู่ที่ปัญหาข้อพิพาทเรื่องดินแดนและการปักปันเขตแดนซึ่งเป็น

ปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตและมีความซับซ้อนจนยากจะหาข้อยุติได้ เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างยังไม่มี เจตจำนงทางการเมืองที่ดีระหว่างกันมากเพียงพอ รวมทั้งการปฏิบัติการของหน่วยเฉพาะกิจ ปฏิบัติการในลุ่มแม่น้ำโขง (นปช.) นักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องนี้ส่วนมากเป็นนักวิชาการด้าน รัฐศาสตร์ ชำราชกรทหาร และนักการทูตที่ชำนาญและทำงานเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศ

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การเมือง การทหาร และความมั่นคง ยังคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจศึกษาตลอด ระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าปัญหาความไม่สงบในประเทศกัมพูชาจะทุเลาเบาบางไปบ้าง แล้วแต่ผลพวงจากภาวะสงครามที่มีมาอย่างยาวนานยังคงกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนกัมพูชา และยังส่งผลกระทบมายังประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย เช่นปัญหา ใจผู้ร้ายข้ามแดนปล้น จี้ เรียกค่าไถ่ การลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย การค้าอาวุธสงคราม การค้าของผิดกฎหมาย ยาเสพติด การค้ารถยนต์เถื่อน บ่อนการพนัน ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ อันกระทบต่อ ความมั่นคงของประเทศ มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ให้ความสนใจกับปัญหาเหล่านี้โดยเฉพาะงานของ สถาบันการศึกษาทางการทหาร ปัญหาดังกล่าวไม่สามารถที่จะจัดการได้อย่างเด็ดขาดด้วยเหตุที่ ชายแดนไทยกัมพูชาเป็นลักษณะพรมแดนตามธรรมชาติ การปักปันเขตแดนยังไม่สมบูรณ์ อีกทั้ง กำลังคนที่ทำหน้าที่ตรวจตราไม่เพียงพอ ทั้งนี้จึงได้เสนอยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาที่เรียกว่า ยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ กล่าวคือ ให้ความสำคัญทั้งการป้องกันปัญหาการปราบปรามและ การพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดนให้มั่นคง เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกิน นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุน บทบาทของอาสาสมัครหมู่บ้านป้องกันตนเองให้ดูแลจัดการกับปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจเกิดขึ้น

ในประเด็นเรื่องการสำรวจพรมแดน การปักปันเขตแดน นั้นมีผู้ทำการศึกษาอยู่ไม่มากนัก ซึ่งมักจะกล่าวถึงปัญหาที่ทำให้การจัดการปักปันเขตแดนยังไม่บรรลุผล เช่นทุ่นระเบิดที่ยังตกค้าง ทั้งเขตแดนทางทะเล และบนบก ชายแดนที่มีความยาวถึงกว่า 1429 กิโลเมตร

นอกจากนี้ยังพบว่างานวิจัยบางเรื่องจะทำการศึกษาทัศนคติ ความพึงพอใจ ปัญหาการทำงาน ความผูกพันกับองค์กร ของข้าราชการที่ทำงานรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ตามแนว ชายแดน เช่น ตำรวจภูธร ทหาร ผู้ว่าราชการจังหวัด อาสารักษาดินแดน ผลของการศึกษาพบว่า ปัญหาการทำงานของข้าราชการและอาสาสมัครตามแนวชายแดนก็คือ การขาดทรัพยากรทั้ง การเงิน อุปกรณ์ เครื่องมือในการปฏิบัติงาน และอำนาจในการตัดสินใจซึ่งอยู่ที่ส่วนกลางเป็นหลัก โดยเฉพาะอำนาจในการจัดสรรงบประมาณ และการพัฒนาจังหวัด

โดยสรุปแล้วจะพบว่าในหัวเรื่อง การเมือง การทหาร ความมั่นคงนี้ จะให้ความสำคัญส่วน ใหญ่กับปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ กับการจัดการกับปัญหาดังกล่าว แม้ปัญหาสงครามตาม แนวชายแดนไม่ได้เป็นเรื่องที่ได้รับการสนใจศึกษาเหมือนอย่างในช่วงสงครามกัมพูชา แต่กลับ พบว่าสงครามกับอาชญากรรมข้ามชาติกลายเป็นประเด็นใหม่ที่ได้รับการศึกษาอย่างมากในช่วง

10 ปีที่ผ่านมา อันเนื่องมาจากผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่เฉพาะต่อผู้คนตามแนวชายแดนเท่านั้นแต่ยังกระทบต่อคนทั่วไปอีกด้วย ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากผลของการเปิดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าโดยที่ยังไม่มีมาตรการเด็ดขาดในการป้องกันสินค้าที่ผิดกฎหมายที่อาจลักลอบเข้ามา อีกทั้งปัญหาความไม่เพียงพอของทรัพยากรในการสอดส่องดูแลพรมแดนธรรมชาติที่มีระยะทางกว่าพันกิโลเมตร กับทั้งบางจังหวัดยังมีปัญหาการปักปันเขตแดนที่ยังไม่เสร็จ โดยหน่วยที่ทำการศึกษา มักจะเป็น สถาบันการศึกษาของทหาร หรือผู้ศึกษาในสถาบันการศึกษาอื่นๆ ที่มีอาชีพเป็นทหาร ตำรวจ โดยพื้นที่ที่ทำการศึกษามักจะใหญ่อยู่จังหวัดสระแก้ว ปราจีนบุรี และตราด ซึ่งเป็นช่องทางผ่านของการนำเข้า และส่งออกกิจกรรมอาชญากรรมข้ามชาติที่พบได้มาก

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

ในประเด็นการเมือง การทหาร และความมั่นคง ประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุด คือ ปัญหาความไม่สงบและการก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทั้งนักวิชาการและหน่วยงานภาครัฐได้ทำการวิเคราะห์และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามาเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ซึ่งพบว่าสาเหตุหลักของปัญหาคือ การสำนึกถึงควมมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม อันเป็นประเด็นที่สร้างความแตกแยกได้อย่างง่ายดายเพราะเป็นจุดที่สร้างความไม่เข้าใจต่อกันในทุกๆ เรื่อง ทำให้ชาวไทยมุสลิมมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล แต่ทั้งนี้ก็ได้มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของข้าราชการชายแดน โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งมีการปฐมนิเทศ การฝึกอบรม และการพัฒนามุคละการเจ้าหน้าที่ทั้ง ตำรวจ ข้าราชการกรมการปกครอง ข้าราชการระดับล่าง เจ้าหน้าที่เทศบาล เพื่อสร้างความเข้าใจต่อประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม อันจะสามารถทำให้เจ้าหน้าที่เข้าถึงประชาชนได้ง่ายและลดความขัดแย้งลงได้

นอกจากนี้ยังมีประเด็นเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การสำนึกต่อชาติของเจ้าหน้าที่ราชการ และทัศนคติของประชาชนต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งโดยส่วนใหญ่พบว่า เจ้าหน้าที่ที่มีความสำนึกต่อชาติในระดับปานกลางถึงสูง และ ครู ข้าราชการยังคงมีขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ในจังหวัดชายแดน

สำหรับด้านของความสัมพันธ์ระหว่างไทย-มาเลเซีย ในมิติทางการเมือง การทหารและความมั่นคงนั้น จะมีปัญหาต่อกันก็ในระดับประชาชนกับประชาชน เช่น การปักปันเขตแดน บุคคลสองสัญชาติและการลักลอบเข้าเมือง ซึ่งมีผลงานการศึกษาด้านนี้น้อยมาก เพราะปัจจุบันได้รับความสนใจทางเศรษฐกิจมากกว่า

2.2 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา

(1) ชายแดนไทย - พม่า

จากการพิจารณางานเขียนด้านนี้พบว่า เรื่องที่มีการสนใจศึกษามากที่สุด คือ เรื่องของการค้า การลงทุน ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยพบว่าพม่าต้องการสินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง สินค้าทุน และอะไหล่อุตสาหกรรมจากไทย แต่การค้าชายแดนต้องประสบปัญหาจากการค้านอกระบบ พม่าไม่ไว้วางใจกลัวไทยจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งแนวทางพัฒนาของพม่ายังไม่สอดคล้องกับรัฐไทยหรือเอกชนไทยที่มุ่งเสรีนิยมการค้า ซึ่งพม่ายังไม่ต้องการให้เกิดเสรีมากขนาดนั้น จึงมักพบการปิดด่านชายแดนอยู่เสมอๆ

ประเด็นสนใจศึกษาลำดับต่อมาคือการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแนวชายแดน มีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่นปรับปรุงเมืองชายแดน การคมนาคม สาธารณูปโภค ซึ่งมีการเสนอให้ทำร่วมกันระหว่างรัฐ - เอกชน ทั้งนี้ต้องไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม

เป็นที่น่าสังเกตว่างานวิจัยที่ทำการศึกษาด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนานั้นมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับด้านความมั่นคง และด้านสังคม อาจเป็นเพราะเศรษฐกิจชายแดนไทย-พม่านั้นขึ้นอยู่กับประเด็นความสงบ ความมั่นคงตามแนวชายแดน ซึ่งมีประเด็นปัญหามากกว่า ข้อมูลส่วนใหญ่ในงานด้านเศรษฐกิจจึงมีเพียงการให้ข้อมูลเพื่อความสะดวกในการตัดสินใจของธุรกิจ และการวิจัยเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนารองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวที่อาจเกิดขึ้นเมื่อชายแดนสงบ และการค้าได้ดินถูกจัดไปหมดสิ้น

(2) ชายแดนไทย - ลาว

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การพัฒนาและอุตสาหกรรมนั้น นับได้ว่าเป็นประเด็นที่มีผู้พยายามศึกษาและพัฒนาขึ้นมากที่สุด ที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ เรื่องความร่วมมือของสองประเทศในการสร้างสะพานมิตรภาพและประโยชน์จากการสร้างสะพาน การค้าชายแดนระหว่างสองประเทศ ซึ่งมีทั้งการค้าในระบบ และการลักลอบทำการค้า การเปิดด่านชายแดน จุดผ่านแดนและจุดผ่อนปรนต่างๆ ณ เขตแดนของสองประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกให้คนและสินค้าของทั้งสองฝั่งสามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างกันได้โดยเสรีและถูกกฎหมาย แรงงานข้ามชาติชาวลาวที่เข้ามาทำงานในฝั่งไทย ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย การพัฒนาเมืองแฝดระหว่างสองประเทศ การเคลื่อนย้ายฐานการผลิตสินค้าบางประเภทจากฝั่งไทยไปสู่ฝั่งลาว การซื้อไฟฟ้าจากประเทศลาว และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นต่อประชากรของสองฝั่ง หลังจากมีการปรับความสัมพันธ์ของสองประเทศเข้าสู่ยุคของความเป็นมิตรและการแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น เป็นต้น

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การศึกษาจำนวนมากให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการพัฒนาซึ่งมีจำนวนงานวิจัยมากกว่าเรื่องของความมั่นคง การทหารและการเมืองเสียอีก เช่น เรื่องการสนับสนุนการค้า การลงทุนตามกระแสทุนนิยมที่เข้ามาสู่ทั้งกัมพูชาและไทย โดยมีการจัดทำคู่มือการลงทุนเพื่อให้ข้อมูลแก่นักธุรกิจ การทำวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่รองรับการขยายตัวของการค้าตามแนวชายแดน เช่น ในจังหวัดสระแก้วมีการส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สนับสนุนให้เอกชนพัฒนาที่พักตากอากาศ ร้านอาหาร ที่พักรถ สนับสนุนร้านค้าปลอดภาษีและศูนย์การเงินระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมการค้าการลงทุนและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อคนในพื้นที่ ทั้งในด้านดีคือรายได้ที่สูงขึ้นของคนในพื้นที่ เม็ดเงินมหาศาลที่ไทยได้เปรียบจากการส่งออกสินค้าไปยังกัมพูชา อย่างไรก็ตามก็มีผลร้ายที่ตามมาเช่น ความเสื่อมโทรมของเมือง มลภาวะ การลู่ล้าพื้นที่สาธารณะ โดยสรุปแล้วการศึกษาด้านเศรษฐกิจนี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้า และ เสนอแนะให้เปิดจุดผ่านแดนเพิ่มขึ้นโดยจัดให้เป็นจุดผ่านแดนถาวร ขยายเวลาเปิดให้นานขึ้น อีกทั้งยังมีงานบางชิ้นที่เป็นงานวิจัยรวบรวมข้อมูลการค้า การส่งออก การนำเข้าสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อเป็นข้อมูลแก่นักลงทุน ซึ่งงานส่วนใหญ่มักเป็นงานวิจัยของมหาวิทยาลัยโดยมี หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุน บางชิ้นผู้สนับสนุนก็เป็นธนาคารพาณิชย์ ในส่วนของการพัฒนานั้นเป็นงานวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ทั้งระดับปริญญาโท และเอกที่หลากหลายในประเด็นของการพัฒนานั้นพบว่ามีการศึกษาจำนวนมากที่กล่าวถึงการพัฒนาพื้นที่ที่อยู่ตามแนวชายแดน เช่น การพัฒนาชุมชนหมู่บ้านป้องกันตนเองในด้านการพัฒนาอาชีพ การเกษตร การพัฒนาพื้นที่เพื่อการค้าการลงทุน การพัฒนาสวัสดิการความเป็นอยู่ของเด็กยากจนชายแดนจังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหาคาความยากจนของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

ในประเด็น เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนาได้รับความสนใจมากขึ้น แต่ทั้งนี้ประเด็นทางเศรษฐกิจโดยส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดนั้นเป็นความเกี่ยวเนื่องกับปัญหาทางด้านความมั่นคงของสถานการณ์ชายแดนภาคใต้ ทำให้การลงทุนจากนักลงทุนต่างแดนยังมีไม่มากนัก แต่สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ของไทยและมาเลเซียที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจ 3 ฝ่าย (IMT-GT : อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย) ทำให้ความสนใจในการศึกษาถึงการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับความสนใจมากขึ้นซึ่งประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ยังคงมีความยากจนและประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม แต่เนื่องจากการมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์ การศึกษาถึงศักยภาพและแนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจจึงมีเป็นจำนวนมาก ทั้งการพัฒนาลุ่มแม่น้ำ การจัดทำแผนและแม่บทในการพัฒนาเพื่อ

รองรับแผนเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล) การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการค้าชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งไทยมักจะเสียเปรียบดุลการค้ากับมาเลเซียมาตลอด เนื่องจากสินค้าเกษตรของไทยยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร สำหรับจุดการค้าชายแดนที่ได้รับความสนใจในการศึกษา คือ สะเดา (สงขลา) และสุโขทัย (นราธิวาส) แต่ทั้งนี้ยังคงมีปัญหาการค้าระบบชายแดนไทย-มาเลเซียอยู่เช่นกัน

จะเห็นว่าภาพรวมในการศึกษาและให้ความสนใจทางด้านเศรษฐกิจของชายแดนภาคใต้ จะเน้นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพทั้งทางด้านการค้า อุตสาหกรรมเกษตร การท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาความยากจนโดยมีการเสนอแนวทางการประกอบอาชีพยั่งยืนและการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้มีการศึกษาถึงบทบาทของผู้นำท้องถิ่น เกษตรตำบล พัฒนาการตำบล และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งพบว่า เจ้าหน้าที่โดยส่วนใหญ่ยังคงเข้าใจไม่ถึงประชาชนและมีประชาชนเพียงบางส่วนเท่านั้นที่นำหลักนี้ไปใช้ซึ่งโดยส่วนใหญ่ก็มีความเป็นอยู่ดีขึ้น แต่โดยภาพรวมประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีความยากจนอยู่ และยังมีปัญหาแรงงานข้ามแดนซึ่งส่งผลต่อแรงงานไทยและการเพิ่มของประชากรในอนาคตด้วย

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงผลกระทบจากการโครงการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาตามสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ แผนการเปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ 5 จังหวัดชายแดน ซึ่งพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจและการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ มีความเป็นอันตรายต่อคน สัตว์และพืช และการมีเครื่องจักรกลอาจทำให้คนตกงาน ส่วนเกษตรกรได้รับความเสียหายในด้านผลผลิต แต่ในด้านบวกก็ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามสถานการณ์ความไม่สงบของภาคใต้ก็ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่

2.3 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

(1) ชายแดนไทย - พม่า

ประเด็นสำคัญของด้านนี้ประกอบไปด้วยการจัดการทางสาธารณสุข และการจัดการกับผู้อพยพ สภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพในสังคมไทย ในด้านสาธารณสุขนั้นพบว่าปัญหาโรคติดต่อเป็นปัญหาสำคัญซึ่งชาวพม่าเป็นพาหะของโรคเท้าช้าง มาลาเรีย เอดส์ โดยเฉพาะโรคเท้าช้างและไข้มาลาเรียเป็นโรคที่ให้ความสำคัญมาก โดยมีรายงานการติดเชื้อ เทคนิควิธีทางการแพทย์ปรากฏอยู่มากในบทความวารสารทางการแพทย์ โดยมุ่งหาหนทางในการตรวจวินิจฉัยโรคให้ได้ผลสูงสุด อีกทั้งยังมีงานวิจัยสำรวจความคิดเห็น ความรู้เรื่องโรคติดต่อดังกล่าวในหมู่แรงงานพม่าว่ารู้จักโรคนี้เพียงไร ซึ่งพบว่าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันโรค เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถึง ประชาชนที่อยู่อาศัยติดกับป่าจะรับรู้ข้อมูลข่าวสารในการป้องกันโรคภัยน้อย

กว่าคนในพื้นที่ราบ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการให้บริการของเอกชนในการควบคุมโรคซึ่งพบว่าโรงพยาบาลเอกชนมีศักยภาพในการรักษาและวินิจฉัยโรค แต่ยังไม่สอดคล้องกับนโยบายควบคุมโรค ในส่วนของโรคเอดส์นั้นปรากฏควบคู่กับปัญหายาเสพติด การค้าประเวณี โดยรวมพบว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากชุมชนใกล้เคียงรับรู้ว่าสารน้อยกว่าคนใกล้เมือง และยากที่จะติดตามผลการรักษาผู้ป่วยซึ่งเป็นผู้อพยพ โดยเสนอทางแก้โดยเรียกร้องให้รัฐเข้ามาจัดการกับปัญหาเสพติด สร้างกิจกรรม อาชีพ ให้กับคนเหล่านี้ อีกทั้งต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามในงานวิจัยช่วง พ.ศ. 2544 พบว่าการแพร่ระบาดยังคงมีอยู่โดยมีแนวโน้มคงที่ คนพม่าติดเชื้อมากกว่าคนไทยเนื่องจากปัญหาการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกัน

ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อพยพชาวพม่าในดินแดนไทยนั้น เป็นประเด็นที่มีการศึกษาอยู่มาก เช่นในทางสภาพจิตใจคนเหล่านี้มีปัญหามาก เนื่องจากสภาพเป็นคนต่างด้าวลักลอบเข้าเมือง จึงพบกับความหวาดกลัวเจ้าหน้าที่รัฐอยู่เสมอ และยังต้องพบกับความยากจนจากค่าแรงที่ต่ำมาก ถูกละเมิดสิทธิความเป็นคนในทุกด้าน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการปรับตัวของเด็กที่เกิดขึ้นบนแผ่นดินไทย พวกเขาต้องการการศึกษา และวิชาชีพ แต่เด็กเหล่านี้มักจะถูกกีดกันจากพ่อแม่ไม่ให้เข้าเรียนเพราะความยากจน ปรับตัวเข้ากับเด็กไทยไม่ได้ มีความขัดแย้งทางวัฒนธรรมและภาษา อีกทั้งเมื่อเรียนไปแล้วกลับไม่ได้รับใบรับรองจากทางการ ทำให้ไม่สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นไปได้

(2) ชายแดนไทย - ลาว

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคม การศึกษา สาธารณสุขและวัฒนธรรมนั้น พบว่ามีเรื่องที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มาก ได้แก่ เรื่องการลักลอบขนส่งและค้าขายยาเสพติดตามแนวชายแดน ขบวนการลักลอบค้ามนุษย์ เรื่องดังกล่าวกำลังเป็นปัญหาใหญ่และรุนแรง ทำให้ได้รับความสนใจศึกษาจากนักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและองค์การระหว่างประเทศจำนวนมาก สำหรับเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมนั้น เรื่องที่มีผู้ทำการศึกษาไว้มีหลากหลายที่สำคัญ ได้แก่ การที่รัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือรัฐบาลลาวในด้านวิชาการและการศึกษา การรับสารของผู้รับสารตามแนวชายแดน เป็นต้น

จากการสำรวจครั้งนี้ พบว่าผู้ศึกษาส่วนมากให้ความสนใจตัวแสดงใหม่ๆ และลักษณะความสัมพันธ์ชนิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณชายแดนระหว่างไทยกับลาว ซึ่งมีลักษณะที่เป็นความร่วมมือมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ก็ยังมีความไม่ไว้วางใจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขวางกั้นอยู่ และเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ผู้ทำการศึกษาส่วนมากให้ข้อเสนอแนะไปในทิศทางเดียวกันที่ต้องการให้ประโยชน์ที่จะได้จากความร่วมมือที่เกิดขึ้นทั้งหลายนี้ เป็นประโยชน์ที่เท่าเทียมกันทั้งสองฝ่าย มิใช่เป็นไปเพื่อประโยชน์จำนวนมากกว่าที่ฝั่งไทยจะได้รับ

(3) ชายแดนไทย – กัมพูชา

การศึกษาเรื่อง สังคมและวัฒนธรรม ในพื้นที่ชายแดนไทย - กัมพูชา นั้นในประเด็นทางสังคมนั้นพบว่ามีการศึกษาส่วนใหญ่เป็นงานด้านการศึกษา และสาธารณสุขเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องของวัฒนธรรมนั้นมักจะกล่าวถึงภาษาถิ่น วิถีชีวิต ประเพณีของชาวเขมรถิ่นไทย หรือคนไทยเชื้อสายเขมรที่เป็นคนพื้นถิ่นอาศัยอยู่ตามชายแดนไทย - กัมพูชาทางภาคอีสานของไทย เช่น ในจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ เป็นต้น

ในเรื่องงานด้านการศึกษาพบว่ามีงานที่ให้ความสำคัญกับความพร้อมในการให้บริการประชาชนของสถานศึกษาทั้งระดับอนุบาล และประถมศึกษา ข้อเสนอแนะในการบริหารโรงเรียน ปัญหาและทัศนคติในการทำงานของครูชายแดน ความพึงพอใจของครู การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งครูชาวไทยและครูกัมพูชา ทั้งนี้มักสำรวจในหมู่บ้านป้องกันตนเองเป็นส่วนใหญ่

สำหรับประเด็นด้านสาธารณสุขนั้น จำนวนมากให้ความสำคัญกับการเฝ้าระวังโรค AIDS และ HIV กับโรคมาลาเรีย เช่นการศึกษาพฤติกรรมป้องกันโรคมาลาเรียของแรงงานทั้งชาวไทยและกัมพูชาบริเวณเขตชายแดน การศึกษาการแพร่ระบาดของโรค AIDS ซึ่งมักทำการศึกษาตามแนวชายแดนจังหวัดสระแก้ว ตราด สุรินทร์

นอกจากประเด็นโรคระบาดทั้ง 2 ชนิดแล้ว ยังมีการศึกษาสุขภาพจิตของคนในพื้นที่เช่น เด็กเล็ก นักเรียน วัยรุ่น ประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังพบงานส่วนน้อยที่กล่าวถึงการสำรวจทัศนคติการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและการรักษาสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะแรงงานตามแนวชายแดน ที่น่าสังเกตก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพจิตมักเป็นงานในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 ส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับโรคมาลาเรียและเอดส์ ทั้งหมดกระจุกตัวอยู่ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2540

(4) ชายแดนไทย – มาเลเซีย

การศึกษาค้นคว้าเรื่องสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ในพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย มีเป็นจำนวนมาก เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเป็นพหุสังคม อันประกอบด้วยชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งแต่ละกลุ่มชนนั้นก็มีความวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับศาสนาโดยไม่อาจแยกออกจากกันได้ และประเด็นทางประวัติศาสตร์ก็ยังเป็นต้นตอของปัญหาความไม่สงบของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผลงานทางด้านการวิจัย บทความและหนังสือ มีการศึกษาและกล่าวถึง วัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ มีดังนี้ ภาษามลายูและการใช้ภาษาไทย ซึ่งพบว่าโดยส่วนใหญ่ยังคงนิยมใช้ภาษาท้องถิ่น ทำให้เกิดความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างกลุ่มชนอื่นๆ ในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งทางราชการและนักวิชาการทางด้านศึกษาศาสตร์ ได้พยายามหาแนวทางในการ

เผยแพร่การใช้ภาษาไทย โดยผ่านทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการเปิดรับสื่อทางมาเลเซียที่ชาวไทยมุสลิมให้ความสนใจค่อนข้างมากเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมี ประเพณีต่างๆ เช่น การแต่งงาน นิทานพื้นบ้าน ศิลปะท้องถิ่น เช่น ลิเกฮูลู สถาปัตยกรรมเรือนไทยของชาวไทยมุสลิม พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งทางด้านการแพทย์ และการประกอบอาชีพ เช่น การสานใบเตยปาหนัน การทอผ้า เป็นต้น โดยวัฒนธรรมและหลักศาสนามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมมาก ซึ่งวิถีชุมชนนั้นส่งผลต่อทุกด้านของสังคม ทั้งด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและการพัฒนา

ด้านการศึกษา ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมและได้รับการศึกษาและวิจัยอย่างมาก คือ โรงเรียนปอเนาะ หรือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา ซึ่ง ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ไม่นิยมศึกษาต่อในระดับมัธยมและวิทยาลัยทำให้การรู้และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับทางราชการยังมีปัญหาอยู่บ้าง และ หลักศาสนาหลายๆ ด้านก็ไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสังคมและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ยังมีการศึกษาถึงประสิทธิภาพของโรงเรียนสอนศาสนาซึ่งพบว่ายังคงมีระดับที่ต้องปรับปรุงในอีกหลายๆ ด้าน ทั้งประสิทธิภาพของผู้บริหาร ผู้สอน และการจัดการศึกษา อีกทั้งการขาดแคลนอุปกรณ์สื่อการเรียนการสอน ทางภาครัฐจึงได้จัดการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในระดับประถม มัธยมและวิทยาลัยแก่ชาวไทยมุสลิม และยังส่งเสริมการพัฒนาระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนสอนศาสนาอีกด้วย

ทั้งนี้ยังมีการศึกษา ถึงเรื่องคุณภาพชีวิต การสาธารณสุข ซึ่งคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับที่ไม่ค่อยดีนัก และความต้องการทางด้านการบริการสาธารณสุขยังคงมีระดับความพอใจที่ระดับปานกลางเท่านั้น ในส่วนของผลงานการศึกษายาเสพติดและการการเฝ้าระวังโรคเอดส์ ยังมีไม่มากนักเมื่อเทียบกับผลงานทางด้านวัฒนธรรม

กล่าวได้ว่าโดยภาพรวมของมิติการศึกษาทางด้านสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของชายแดนไทย-มาเลเซีย ได้ให้ความสำคัญกับชาวไทยมุสลิม และ การดำรงวิถีชีวิตที่เป็นเส้นทางเดียวกับศาสนา อีกทั้งความคล้ายคลึงกันและการมีประวัติศาสตร์เดียวกันของชาวไทยและมาเลเซียทำให้ความสัมพันธ์ต่อกันดำเนินไปด้วยดี นอกจากนี้ยังพบงานเขียนที่เกี่ยวกับชนเผ่าทางชายแดนภาคใต้ อย่าง “ซาไก” อีกด้วย

2.4 งานเขียนตามประเด็นหลักด้านสิ่งแวดล้อม

งานเขียนในประเด็นนี้มีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับด้านอื่นๆ โดยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้นมีกลุ่มนักวิชาการ นักศึกษา ภาครัฐ องค์กรระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่พยายามทำการศึกษาและพัฒนาความรู้ด้านนี้อยู่จำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีประเด็นการปกป้องสิ่งแวดล้อมและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่

เกิดขึ้นในแม่น้ำโขงร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในพื้นที่ชายแดนไทย - มาเลเซีย เนื่องจากพื้นที่ทางชายแดนภาคใต้และมาเลเซียมีความอุดมสมบูรณ์ โดยมีการจัดตั้งองค์กรร่วมระหว่างไทย- มาเลเซียในการร่วมมือและการแก้ไขปัญหาในการแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะทางทะเลอย่างเท่าเทียมกัน และโครงการทอผ้าไทย - มาเลเซีย ก็ได้รับการสนใจทั้งจากนักอนุรักษ์ธรรมชาติและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนอีกทั้งแผนการพัฒนาต่างๆ ยังได้รับการตระหนักถึงผลทางสิ่งแวดล้อม และยังมีกรกล่าวถึงการอนุรักษ์และศึกษาในเรื่องป่าชายเลน และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

2.5 สรุปภาพรวมของงานเขียนตามประเด็นหลัก

จากการสำรวจงานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ บทความและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับชายแดนไทยและเพื่อนบ้าน พบว่าในแต่ละชายแดนมีประเด็นความสนใจที่แตกต่างกันตามสภาพปัญหาของพื้นที่ (ดูตารางที่ 1 ประกอบ) โดยในส่วนของชายแดนไทย - พม่า พบว่างานที่ปรากฏส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการเมือง การทหาร ความมั่นคง รองลงมาคือ ด้านสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ตามมาด้วยงานในกลุ่มเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา โดยผู้ที่ผลิตงานดังกล่าวอยู่ในกลุ่มของสถาบันทหาร งานวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทและเอกของมหาวิทยาลัยทั้งรัฐและเอกชน เป็นที่น่าสังเกตว่างานส่วนใหญ่อยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2539 – ปัจจุบัน ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นการศึกษาพื้นที่ชายแดนจังหวัด แม่ฮ่องสอน หนองคาย เชียงราย ตาก งานที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเป็นการให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความวุ่นวายทางการเมืองในประเทศพม่าที่กระทบมายังประเทศไทย เป็นปัญหาเรื้อรังมานานทั้งผู้อพยพลี้ภัย ชนกลุ่มน้อย หรืออาชญากรรมข้ามชาติ ไปจนถึงการค้าได้ดิน ทั้งนี้งานส่วนใหญ่จะเสนอให้เป็นหน้าที่รัฐในการแก้ปัญหาเช่นเร่งปรับความสัมพันธ์กับประเทศพม่า ให้การช่วยเหลือประเทศพม่า เพื่อแลกกับความร่วมมือในการจัดการปัญหาชายแดน ที่ทั้งไทยกับพม่าต้องร่วมมือกันจึงจะประสบผลสำเร็จ

จากการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยติดต่อกับประเทศลาว ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2536 ถึงปัจจุบัน พบว่าความรู้ที่มีการสร้างสรรค์ พัฒนาและเผยแพร่ขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในบริบทของโลก ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของลาวและของไทยที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมา

ในส่วนประเด็นชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่าประเด็นความสนใจในการศึกษามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในบริบทนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ อันเป็นจุดเริ่มต้นของความสงบในบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา อย่างไรก็ตาม จะพบว่าแม้จะมีนโยบายส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจแต่ก็ยังพบว่าในระยะเวลากว่า 10 ปี ที่

ผ่านมา (พ.ศ.2536-2547) ก็ยังคงมีประเด็นปัญหาเรื่องความมั่นคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจศึกษาอยู่มากเช่นกัน นอกจากนี้ปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นก็เป็นผลมาจากการพัฒนาการค้าตามระบบทุนนิยมอีกด้วย โดยสรุปแล้วงานวิจัยชายแดนไทย - กัมพูชานั้นให้ความสำคัญกับเรื่องการค้าการลงทุนควบคู่กับการพัฒนาพื้นที่ตามแนวชายแดนเป็นอันดับแรกซึ่งอนุมานได้ว่ามาจากเสถียรภาพทางการเมืองของกัมพูชาที่สูงขึ้นกว่าแต่ก่อนประกอบกับกระแสเสรีนิยมที่เข้ามามีอิทธิพลทั้งในไทยและกัมพูชาได้เชื้อต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจตามแนวชายแดนจนทำให้ปัญหาทางการเมืองและการทหารเป็นที่สนใจในวงการศึกษาน้อยลง ในส่วนของการทหารนั้นได้ให้ความสนใจกับบทบาทที่เปลี่ยนไปของทหารจากการรบมาเป็นการรักษาความสงบและการพัฒนา ในด้านการเมืองมีการศึกษาบทบาทของรัฐบาลในอดีตเช่นรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ กับนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า นโยบายต่างประเทศในสมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ อีกทั้งยังมีงานบางส่วนที่กล่าวถึงการปักปันเขตแดน การสำรวจพรมแดน ทั้งทางบกและทางทะเล ส่วนในเรื่องความมั่นคงพบว่ามีงานให้ความสำคัญกับบทบาททหาร ตำรวจ และอาสาสมัครในการจัดการกับโจรผู้ร้ายตามแนวชายแดน ยาเสพติด การค้าของผิดกฎหมาย ชุมกัญชงได้ดิน แรงงานเถื่อน ส่วนงานทางสังคมพบว่ากระจุกตัวอยู่ที่การจัดการการศึกษาและการสาธารณสุขเป็นสำคัญ

ส่วนพื้นที่ที่ทำการศึกษามักเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองเช่นจังหวัดตราด ปราจีนบุรี สุรินทร์ พื้นที่ที่เป็นตลาดการค้าการลงทุนหรือการท่องเที่ยว เช่นจังหวัดสระแก้ว จันทบุรี จังหวัดสุรินทร์ ส่วนประเด็นวัฒนธรรมมักอยู่ในภาคอีสานเป็นสำคัญเช่น ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ เป็นต้น และผู้ที่ทำศึกษานั้นมีทั้งทหาร ตำรวจ นักรัฐศาสตร์ นักกฎหมาย นักเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการ การศึกษา นักมานุษยวิทยา นักวิชาการสาธารณสุข สถาปนิกด้านผังเมือง นักสังคมศาสตร์ นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

สำหรับชายแดนไทย - มาเลเซียนั้น จากการสำรวจงานวิจัย หนังสือ และบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พบว่า โดยตลอดระยะ 10 ปี (2536 - 2547) เรื่องการเมือง การทหาร ความมั่นคง และสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ได้รับการค้นคว้าและทำการวิจัยอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก สืบเนื่องจากการมีเอกลักษณ์ที่หลากหลายทางด้านวัฒนธรรมของจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 2 ประเด็นนี้ ก็มีความเชื่อมโยงกันในปัญหาความขัดแย้งของชายแดนภาคใต้ สำหรับมิติทางด้านศึกษาทางเศรษฐกิจนั้น ในระยะแรกๆ ยัง ไม่ค่อยเป็นที่ได้รับความสนใจมากนัก แต่มีแนวโน้มขยายตัวในด้านการค้นคว้าและให้ความสนใจในระยะหลังเป็นจำนวนมาก (พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา) เนื่องจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ การค้าและโครงการการพัฒนาต่างๆ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการคำนึงถึงว่าการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ให้ประชาชนอยู่กินดีเป็นหนทางนำการไปสู่สันติในชายแดนภาคใต้ด้วย

โดยสรุปแล้วผลงานการวิจัย การค้นคว้า และงานเขียนของ ชายแดนไทย-สหพันธรัฐ มาเลเซีย ทั้ง 3 ประเด็น การเมือง การทหาร ความมั่นคง เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา และ สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ได้รับการสนใจในการค้นคว้า อย่างต่อเนื่องเท่าเทียมกัน โดย ประเด็นหลักทางด้านความมั่นคง คือความขัดแย้งในชายแดนภาคใต้ ด้านเศรษฐกิจ คือ ประเด็น การพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยผ่านโครงการต่างๆ และด้านสังคม คือ ประเด็นวิถีชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งผู้ที่ทำการศึกษาและกล่าวถึงประเด็นต่างๆ นี้ก็มีทั้งนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ นักวิชาการอิสระและหน่วยงานของรัฐ โดยรูปแบบ ผลงานที่พบมากที่สุดคือ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย หนังสือ บทความ และเอกสารการประชุม การ สัมมนา ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ความสนใจในประเด็นต่างๆ ของงานเขียนในแต่ละพื้นที่

ประเด็นความสนใจศึกษา ในงานเขียนต่างๆ	ไทย-กัมพูชา	ไทย-มาเลเซีย	ไทย-พม่า	ไทย-ลาว	หมายเหตุ
1. การเมือง การทหาร ความมั่นคง					
1.1 ความสัมพันธ์เชิงนโยบายและ ยุทธศาสตร์ของการดำเนินนโยบาย	---	-	**	**	
1.2 การปักปันเขตแดน การจัด ระเบียบพื้นที่ชายแดน	**	-	**	---	
1.3 ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ (ยาเสพติด, ของเถื่อน ฯลฯ)	*	*	---	*	
1.4 ผู้อพยพ / ผู้ลี้ภัย	*	*	**	-	
1.5 บทบาท ทศนคติของ ข้าราชการและหน่วยงานในพื้นที่ต่อ การปฏิบัติงาน	**	---	*	**	
1.6 มีส่วนร่วมทางการเมือง	-	**	-	-	
1.7 ปัญหาการก่อการร้าย, ความ ขัดแย้ง	-	---	-	-	
1.8 อื่นๆ	**	*	-	-	

ประเด็นความสนใจศึกษา ในงานเขียนต่างๆ	ไทย-กัมพูชา	ไทย-มาเลเซีย	ไทย-พม่า	ไทย-ลาว	หมายเหตุ
2. เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และ การพัฒนา					
2.1 การค้าและการลงทุน	***	***	**	***	
2.2 การท่องเที่ยว	**	*	**	**	
2.3 การพัฒนาพื้นที่	*	***	*	*	
2.4 การพัฒนาอาชีพทาง การเกษตร	**	**	-	*	
2.5 บทบาท / ทศนคติของ ผู้ปฏิบัติงานและหน่วยงานในพื้นที่	***	**	*	-	
2.6 เศรษฐกิจพอเพียง	-	*	-	-	
2.7 ประเมินผลโครงการพัฒนาฯ	-	***	-	*	
2.8 อื่นๆ (แรงงานต่างชาติ ฯลฯ)	*	*	-	-	
3. สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์					
3.1 ทศนคติทางสังคมและ สุขภาพจิต	**	***	**	*	
3.2 ปัญหาโรคต่างๆ เช่น HIV มาลาเรีย	***	**	*	*	
3.3 ภาษาท้องถิ่น	*	**	-	*	
3.4 การบริการทางสังคม (การศึกษา, สาธารณสุข)	**	**	**	**	
3.5 วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น	**	***	-	*	
3.6 การค้ามนุษย์	-	**	-	*	
3.7 อื่นๆ (บรรณานุกรม, บรรณ นิทัศน์)	*	*	-	-	
4. สิ่งแวดล้อม	*	*	-	*	

หมายเหตุ *** จำนวนเล่มมากกว่า 10 เรื่อง

** จำนวนเล่ม 5-10 เรื่อง

* จำนวนเล่มน้อยกว่า 5 เรื่อง

บทที่ 3

ผลการสำรวจสถานการณ์ภาพความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทย กับประเทศเพื่อนบ้าน : จำแนกตามลักษณะอาณาบริเวณ

3.1 งานที่เกี่ยวข้องกับพรมแดน ด้านพรมแดน

ในส่วนของประเทศกัมพูชา ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้น
กันพรมแดน และการบริหารจัดการชายแดน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนคือ งานเขียนที่
กล่าวถึงการบริหารจัดการพื้นที่ การจัดระเบียบพื้นที่ในด้านต่างๆ โดยใช้ยุทธศาสตร์ต่างๆ รวมไปถึง
ถึงการใช้กำลังประชาชนปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐและส่วนที่สอง ที่กล่าวถึงการปักปันเขต
แดน เทคโนโลยีที่ใช้ในการตรวจการณ์ชายแดน การสำรวจพรมแดน กับปัญหาของการไม่สามารถ
จะปักปันเขตแดนได้โดยสมบูรณ์ ซึ่งในส่วนนี้มีปรากฏอยู่น้อยชิ้น ตัวอย่างของงานที่เกี่ยวข้องกับ
พรมแดน เช่น ปัญหาเขตทับซ้อนของไหล่ทวีปในอ่าวไทย กรณีศึกษาประเทศไทย ประเทศกัมพูชา
ประเทศเวียดนาม โดยกิตติ ศรีธธา (2536) การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนไทย - กัมพูชาบริเวณ
พื้นที่ภาคอีสานตอนล่าง โดย วิบูลย์ศักดิ์ หนีพาล (2545) ปัญหาเขตแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัด
จันทบุรี ตราดและแนวทางแก้ไข โดยเทอดศักดิ์ พรหมศิริ (2544) การใช้กำลังประชาชนป้องกัน
ชายแดนไทย - กัมพูชา ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตกองทัพภาคที่ 1 โดยอาชวินทร์ เศวตเศรณี
(2539)

ปัญหาของการปักปันเขตแดนที่ยังไม่สำเร็จนั้นมีปัจจัยจากในระดับรัฐบาลที่ถือแผนที่คน
ละฉบับ ความไม่มั่นคงทางการเมืองของแต่ละฝ่าย อุปสรรคจากกับระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ และ
พรมแดนธรรมชาติที่เข้าไปจัดการได้ยาก พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหามาในทางเดียวกัน
คือรัฐบาลต้องมีความร่วมมือกันมากกว่านี้ รัฐบาลไทยต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อน
บ้านให้มากกว่าที่เป็นอยู่ สาเหตุที่งานในกลุ่มนี้พบได้น้อยอาจเป็นเพราะความยากที่จะเข้าไปเก็บ
ข้อมูลในพื้นที่ที่ทุรกันดาร หรืออาจเป็นเพราะปัญหานี้ไม่เด่นชัดหรือคาดว่าจะไม่ใช่สาเหตุของ
ความสับสนตามแนวชายแดนเนื่องจากพรมแดนเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียง
เฉียงใต้ จากเดิมที่อาณาจักรบริเวณนี้มีพรมแดนที่พัวเลือนตรงกันข้ามกับความสัมพันธ์ของผู้คน
ที่ผูกพันอย่างชัดเจน ในส่วนของการบริหารจัดการพรมแดน ก็เสนอให้เป็นหน้าที่รัฐในการจัดการ
ปัญหาเพิ่มงบประมาณ กำลังคน เทคนิค ยกเว้นงานบางชิ้นที่เสนอให้หมู่บ้านป้องกันตนเองมี
บทบาทร่วมกับรัฐ เช่นงานของอาชวินทร์ เศวตเศรณี ที่เสนอให้ประชาชนเข้าร่วมจัดการพื้นที่
ร่วมกับทหาร ในหมู่บ้านป้องกันตนเอง

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนประเภทที่เกี่ยวกับชายแดน เส้นกันเขตแดนและการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนน้อยที่สุดเช่นเดียวกับงานเขียนชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ ในส่วนของพรมแดนพม่าก็ยังคงพบปัญหาในเรื่องการปักปันเขตแดน ซึ่งพบปัญหาการอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่บางพื้นที่ที่ยังตกลงกันไม่ได้ เช่น แนวพรมแดนระหว่างไทยกับสหภาพพม่า : กรณีศึกษาการดำเนินการของรัฐในการแก้ไขปัญหาเส้นเขตแดนระหว่างประเทศทั้งสอง โดย มินาวัฒน์ ขำกลั่น (2544) ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าเกี่ยวกับพรมแดนทางบก : ศึกษาการดำเนินนโยบายของไทยเกี่ยวกับกรณีดอยหลวง บ้านเจดีย์สามองค์และเนิน 491 โดย เจษฎา หุ่นเฮง (2541) และเรื่องการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ชายแดน เช่น วิวัฒนาการของเขตแดนและการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า : กรณีศึกษาบริเวณแม่น้ำสาละวิน-แม่น้ำรวก โดย อนุชิต วงศาโรจน์ (2538) นอกจากนี้ยังพบการศึกษาเรื่องด้านการค้าและจุดผ่อนปรนการค้าที่สัมพันธ์กับมิติทางการเมือง เช่น ผลกระทบของการปิดด่านชายแดนต่อการค้าชายแดนไทย - พม่า : ศึกษากรณีอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดย กรรณิการ์ ธรรมรัตน์ (2542) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานจุดผ่อนปรนทางการค้าชายแดนไทย-พม่า ช่องทางก๊วยมวอก อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดย ธนศักดิ์ เก่งถนนอมมา (2541)

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชายแดนโดยตรง สามารถจัดได้เป็นสามกลุ่มงานคือ 1.) การศึกษาปัญหาพรมแดน การพิพาทเพื่ออ้างสิทธิ์ในเขตแดนทั้งทางน้ำและทางบก 2.) งานเขียนในช่วงที่การค้าการลงทุนเฟื่องฟูโดยเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับด้านการค้า 3.) เรื่องเกี่ยวกับการปักปันเขตแดน การสำรวจพรมแดน

1.) การศึกษาปัญหาพรมแดน การพิพาทเพื่ออ้างสิทธิ์ในเขตแดนทั้งทางน้ำและทางบก

ในช่วงปีพ.ศ. 2540-2545 จะพบงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งเรื่องพรมแดนเช่น การศึกษาเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับข้อพิพาทในการอ้างสิทธิ์เขตแดนทั้งทางน้ำและทางบกเช่น ลำน้ำเหือง หมู่บ้านร่มเกล้า แม่น้ำโขง ทั้งนี้งานส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ บางส่วนเป็นการศึกษาเพื่อเสนอวิธีการจัดการกับปัญหาความขัดแย้งเช่น การแก้ปัญหาพรมแดนทางบกระหว่างไทยและลาว โดย จันทอร พงศ์พันธุ์ภูมิกิติ (2543) ข้อพิพาทเขตแดนไทย-ลาว โดยทวีเกียรติ เจนประจักษ์ (2540) ปัญหาทางการเมืองระหว่างไทย-ลาวอันเกิดจากแม่น้ำโขงในฐานะที่เป็นเส้นกันพรมแดน (ค.ศ. 1975-1984) โดยสุกัญญา พุกกะเวส (2542) เขตแดนไทย-ลาวบริเวณบ้านร่มเกล้า โดยกรมสนธิสัญญาและ

กฎหมาย (2545) ความขัดแย้งพรมแดนระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยยงยุทธ น้อยสวัสดิ์ (2543) เป็นต้น

2.)งานเขียนในช่วงที่การค้าการลงทุนเฟื่องฟูโดยเป็นงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับด้านการค้า สำหรับงานเขียนช่วงปีพ.ศ. 2545-2546 จะเป็นการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้านการจัดการชายแดนเพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้าโดยเสนอให้มีการประสานงานความร่วมมือในกลุ่มประเทศอินโดจีน เพื่อสนับสนุนต่อการท่องเที่ยวบริเวณด่าน รวมถึงการคมนาคมขนส่งระหว่างกัน และเตรียมความพร้อมให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับด่านเช่นด่านป่าไม้ โดยมีตัวอย่างงานเขียนดังนี้ ศักยภาพในการพัฒนาการค้าชายแดนบริเวณจุดผ่อนปรนทางการค้าช่องภู่อู่อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี โดยวิพล ทรัพย์อำนวยพร (2545) ความคิดเห็นของผู้รับบริการนำเข้าไม้แปรรูปจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวต่อการบริหารงานด่านป่าไม้หนองคาย -เวียงจันทน์ จังหวัดหนองคาย โดยพงศ์ชา เพ็ญ (2545)

3.) เรื่องเกี่ยวกับการปักปันเขตแดน การสำรวจพรมแดน

จะพบว่าม้งงานบางชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับการปักปันเขตแดนและการสำรวจพรมแดนปรากฏอยู่บ้างเช่น การสำรวจแนวพรมแดนไทย-พม่า-ลาว-กัมพูชา โดยชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540) รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องการใช้ข้อมูลดาวเทียมและระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อการวางแผนจัดการพื้นที่ชายแดนประเทศ โดยสำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ (2539)

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย ซึ่งในส่วนของงานเขียนที่เกี่ยวกับชายแดน ด้านพรมแดน เส้นกันเขตแดน และการบริหารจัดการชายแดน หรืองานที่เกี่ยวกับชายแดนโดยตรง มีน้อยมาก ตัวอย่างงานเขียนเช่น การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย โดย วิชัย บุญรอด (2540) และ แม่น้ำโก-ลก หรือ แม่น้ำกลันตัน (โกตาบารู) : เขตแดนไทย-มาเลเซีย จำนวนงานเขียนที่มีไม่มากนักอาจเป็นการบอกโดยนัยยะได้ว่า ไม่มีปัญหาในเรื่องเขตแดนของไทยและมาเลเซียเกิดขึ้น เพราะในส่วนที่มีการทับซ้อนกันบ้าง เช่น บริเวณอ่าวไทยก็ได้มีการร่วมมือแบบทวิภาคีเพื่อพัฒนาพื้นที่ร่วมกันและตกลงใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Common interest)

3.2 งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการติดต่อข้ามพรมแดน

ในส่วนของประเทศกัมพูชา งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนไม่มากนัก โดยมักเป็นงานเขียนศึกษาความร่วมมือกันระหว่างรัฐในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่ายเพื่อประโยชน์ในด้านหนึ่งๆ เช่นการท่องเที่ยว การค้า การลงทุนการแก้ไขปัญหาส่วนร่วมเช่นปัญหายาเสพติด ความร่วมมือระหว่างรัฐดังกล่าวมีทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี ผ่านกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศเช่นอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังตัวอย่างงานเขียนเช่น แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างไทยและอินโดจีน โดย คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2536) การค้าผ่านชายแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ลาว กัมพูชา โดย เขียว โรจนแสง และคณะ (2542) ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในกลุ่มแม่น้ำโขง: หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ โดยธนพันธ์ ศรีสาคร (2538) สังเกตได้ว่างานส่วนใหญ่จะเน้นไปที่มิติทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

นอกจากจะพบว่าม้งานเขียนที่เกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจแล้ว ยังพบว่าม้งานจำนวนหนึ่งที่กล่าวถึงความสำคัญในระดับนโยบายในทางการเมืองอีกด้วยเช่น งานที่ศึกษานโยบายต่างประเทศในสมัยต่างๆ อันมีนโยบายต่างกันไปตามยุคสมัยเช่น นโยบายต่างประเทศของไทยต่อกัมพูชาในสมัยรัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ โดยวินัย จันทมาศ (2541) นโยบายต่างประเทศของไทย : ศึกษากระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ต่อปัญหากัมพูชา (4 สิงหาคม ค.ศ.1988 ถึง 23 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1991) โดยสุนัย ผาสุก (2539) จะเห็นได้ว่าการศึกษานโยบายต่างประเทศเป็นการศึกษาเป็นช่วงๆ ซึ่งเห็นได้ชัดว่ารัฐบาลไทยมีนโยบายต่างประเทศกับกัมพูชาที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัยของนายกรัฐมนตรีและบริบททางการเมืองขณะนั้นจะให้ความสำคัญกับกัมพูชามากน้อยเพียงไรในแต่ละยุค จะสังเกตได้ว่าเป็นงานที่ศึกษาในมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการติดต่อข้ามพรมแดน เป็นการศึกษาที่เน้นด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยที่ยังไม่ค่อยพบงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมสังคมเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 พื้นที่ที่อยู่ติดกัน การพึ่งพาอาศัยกันที่นอกเหนือไปจากด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ งานเขียนประเภทนี้สามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 ส่วนคือ 1) การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ข้ามอาณาเขตประเทศ 2) งานเขียนในส่วนนโยบายระหว่างรัฐ 3) งานเขียนอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการติดต่อข้ามพรมแดนเช่น การประมง การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน การค้าชายแดน ในส่วนของการสร้างโครงการขนาดใหญ่ข้ามพรมแดนนั้นมีกรณีของการวางท่อก๊าซจากแหล่งยาด

นาเป็นสิ่งที่ได้รับการสนใจศึกษาพ้องกันกับงานเขียนเรื่องสะพานมิตรภาพไทย - พม่า ทั้งสองเรื่องนี้มุ่งที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการก่อสร้างและผลกระทบของการสร้างเขื่อนและสะพานที่มีต่อคนในชุมชนพื้นที่นั้นๆ รวมไปถึงผลที่เปลี่ยนไปของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การศึกษาความปลอดภัยและการประชาสัมพันธ์ของโครงการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา

สหภาพพม่า : ศึกษากรณีหมู่ 2-6 ตำบลห้วยเขียง อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี โดย พงศธร พลรัฐ (2545) ปัญหาความสัมพันธ์ไทย-พม่า: ศึกษากรณีการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-พม่า โดยธนาภณ ดวงวิไล (2542) สำหรับงานเขียนในส่วนนโยบายระหว่างรัฐนั้นมีทั้งงานเขียนที่เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายโดยรวมกับการดำเนินนโยบายที่อิงกับประเด็นย่อย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกรณี ชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีตัวอย่างงานเขียนดังนี้ นโยบายของไทยต่อสหภาพเมียนมาร์: ศึกษาการดำเนินนโยบายการเกี่ยวพันอย่างสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ.2534-2537 โดย ทวี อร่ามเรืองกุล (2539) ความสัมพันธ์ไทย-พม่าในช่วงรัฐบาลชวน หลีกภัย สมัยที่ 2 (พ.ศ.2540-2544) โดยนิสริยา ทองกลีบ (2545) ความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่เกิดจากชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่าระหว่างไทยและพม่าในช่วงปีพ.ศ.2540-2544 โดย ชัยรุ่งเรือง อวิรุทธพานิชย์ (2545)

งานเขียนอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการติดต่อข้ามพรมแดนเช่น การประมง การย้ายถิ่นข้ามพรมแดน การค้าชายแดน นั้น พบได้มากพอสมควร ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือมีจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในเรื่องการค้าหรือการประมง แรงงานข้ามชาติ และชนกลุ่มน้อย ควบคู่กันไป เช่น ปัญหาชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนไทยพม่า : ศึกษาผลกระทบที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหภาพ พม่า โดย พรพิมล ตริโชติ (2541) ปัญหาการทำประมงทะเลนอกน่านน้ำไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีน่านน้ำประเทศพม่า โดย สมศักดิ์ ญอมพล (2546) การย้ายถิ่นข้ามพรมแดนไทย-พม่าและสถานการณ์เสี่ยงต่อโรคเอดส์ในกลุ่มผู้ย้ายถิ่น : พื้นที่แม่สอดและแม่สาย โดย สุภางค์ จันทวานิชและอมรทิพย์ อมราภิบาล (2544) เป็นต้น

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งกล่าวถึงและหรือเกี่ยวข้องกับการติดต่อข้ามพรมแดนกับประเทศไทยเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ มีจำนวนมากพอสมควรทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1.) ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือทางการค้า การลงทุน อีกทั้งยังมีการศึกษาปัญหาการค้าชายแดนที่เกิดขึ้น หรือปัจจัยที่ขัดขวางความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างกัน ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนนั้นเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างมากในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาความสัมพันธ์ไทย-ลาว ทั้งนี้เห็นได้จากมีงานเขียนที่ทำการศึกษารื่องนี้จำนวนมากและหลากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานส่งเสริมการลงทุน ศูนย์พัฒนาระหว่างชาติแห่งประเทศไทย ปูนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งเป็นงานเขียนที่ให้ข้อมูลเพื่อการค้าการลงทุน การศึกษาเพื่อวางแผนการลงทุน สำหรับวิทยานิพนธ์ที่ศึกษาเรื่องการค้าไทย-ลาวกับประเด็นต่างๆ ก็มาจากหลายสาขาวิชาเช่นศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ ผังเมือง วิทยาการจัดการ รวมไปถึงสถาบันทางการทหารเช่นวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ในขณะเดียวกันก็มีงานเขียนที่ศึกษาปัจจัยอุปสรรคการค้า ซึ่งพอสรุปได้ว่าอุปสรรคดังกล่าวก็คือความหวาดระแวง ไม่ได้เนื้อเชื่อใจกันระหว่างสองประเทศ อุปสรรคของระบบการชำระเงินและภาษี และการค้าผิดกฎหมาย ทั้งนี้ได้มีการเสนอแนะแนวทางแก้ไขโดยเสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมการค้า ปรับปรุงวิธีการชำระเงินเสียใหม่ให้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้รัฐบาลไทยจะต้องแสดงความจริงใจต่อประเทศลาวและคงการให้ความช่วยเหลือประเทศลาวในด้านต่างๆ เพื่อลดความหวาดระแวงลง ตัวอย่างงานเขียนในกลุ่มนี้ เช่น การส่งเสริมธุรกิจระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยกรรณิการ์ มานะกิจและอารีย์ กัลปนา (2539) ปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาวในเขตภาคเหนือตอนบน โดยกาญจนา โชคถาวร (2542) ปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาว (นครพนม - คำม่วน และ เชียงราย-บ่อแก้ว). โดยคณะทำงานร่วมธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (2539) การศึกษาการลักลอบทำการค้าชายแดน ไทย-ลาว: กรณีศึกษาของ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนบน (เชียงราย พะเยาและน่าน) โดยทานตะวัน มโนรมย์ (2544)

2.) เรื่องของเขื่อน สะพานข้ามพรมแดนและถนนที่ตัดผ่านเชื่อมต่อระหว่างประเทศ

งานเขียนกลุ่มนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการผลจากการสร้างเขื่อนไฟฟ้าเช่นเขื่อนน้ำงึม สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ที่หนองคายและมุกดาหาร ถนนหมายเลข 9 เช่นในกรณีของสะพานมิตรภาพและถนนหมายเลข 9 นั้นถือว่าเป็นผลดีต่อไทยในการเปิดประตูสู่การค้ากับอินโดจีน ในขณะที่ลาวจะได้ประโยชน์จากการเป็นเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยว นอกจากนี้สะพานมิตรภาพและถนนยังมีประโยชน์ในอันที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศและประชาชนในภูมิภาค เพราะคาดว่าจะมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันได้สะดวกขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ยังยืนร่วมกันในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงต่อไปในอนาคต กรณีของเขื่อนไฟฟ้านั้นไทยอยู่ในฐานะผู้รับซื้อไฟฟ้า ส่วนลาวอยู่ในฐานะผู้ขายไฟฟ้า และยังมีความร่วมมือของเอกชนไทยในการเข้าร่วมลงทุนด้วย ความร่วมมือของทั้งสองประเทศเป็นในลักษณะเชิงพาณิชย์ ที่มีนัยของการที่ทั้งสองฝ่าย ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน คือ ลาวสามารถพึ่งตนเองได้ และมีเงินรายได้เข้าประเทศเพื่อการพัฒนาประเทศ ส่วนไทย คือ การก้าวไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมและการเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเงินของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ค่อยพบ

งานเขียนที่ศึกษาความร่วมมือระหว่างไทยลาวที่จะจัดการกับผลกระทบเชิงลบจากการสร้างถนน หรือสะพานมิตรภาพ หรือเขื่อนซึ่งอาจเกิดขึ้นได้เช่น การทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเช่นป่าไม้ ที่อยู่บนเส้นทางการพัฒนาดังกล่าว หรือวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่อาจจะเปลี่ยนไปพร้อมกับการเข้ามาของคนภายนอก และผลกระทบทางลบอื่นๆ ที่มาพร้อมกับความเจริญ

ตัวอย่างงานเขียนเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและ สปป.ลาว : ศึกษากรณีโครงการพลังงานไฟฟ้าเขื่อนน้ำงึม โดยกัญติมา ศิริ (2543) เส้นทางไทยเชื่อมต่อประเทศเพื่อนบ้าน เชียงของ-หลวงน้ำทา-เมืองสิง-เชียงรุ่ง โดยปารวี ไพบูลย์ยิ่ง (2545) ความร่วมมือไทย - ลาว ในกรณีการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำในลาว (1993 - 1997) โดยพาดิน นิลสวัสดิ์ (2542) รายงานประจำปี 2537-2539 สะพานมิตรภาพไทย-ลาว โดยกรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน

3.) เป็นเรื่องของความร่วมมือระหว่างไทย-ลาวในด้านต่างๆ ไป เป็นความร่วมมือกันของสองประเทศในด้านต่างๆ อันเนื่องมาจากความสงบตามแนวชายแดนและการค้าชายแดนไทย-ลาวที่มีแนวโน้มที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากลาวเป็นประตูการค้าไปยังเวียดนามอีกทั้ง อนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงยังเป็นตลาดการค้าที่มีขนาดใหญ่คู่ค้าต่อการลงทุน ซึ่งรวมไปถึงอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นเราจึงพบงานเขียนที่เกี่ยวกับความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว เช่น ความสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวไทย - ลาว : ศึกษากรณีสะพานมิตรภาพไทย - ลาว. โดยคณิงภรณ์ วงเวียน (2543) ความร่วมมือในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวระหว่างประเทศไทยและสปป.ลาว โดยบงกช หงษ์คำมี (2542) บทความเรื่อง ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวระหว่างประเทศไทยกับสปป.ลาว ในเอเชียปริทัศน์ (2541) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสามารถพบงานเขียนที่เกี่ยวกับความร่วมมือในด้านอื่นๆ เช่น กิจกรรมทางทหารในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพื่อความมั่นคงของชาติเฉพาะด้านเศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยา : ศึกษาเฉพาะกรณีพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทยกับแขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยนิคม ยศสุนทร (2540) ซึ่งเป็นตัวอย่างความสัมพันธ์ของทหารทั้งสองประเทศที่ติดต่อกันโดยใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นความสัมพันธ์ส่วนบุคคล มีการพบปะพูดคุยกันด้วยความไว้วางใจกัน และขยายไปสู่การพบปะเยี่ยมเยียน ไปมาหาสู่กันอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้การแก้ปัญหาต่างๆ ตามแนวชายแดนกระทำได้ง่ายขึ้น เป็นต้น ในด้านวิชาการจะพบงานที่เกี่ยวกับความร่วมมือในกลุ่มของนักวิจัยที่พยายามจะรู้จักกันให้มากขึ้นเช่น งานเขียนของอรรถ นันทจักร (2537) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานนักวิชาการ และแนวทางการสร้างโครงการวิจัยร่วมไทย-ลาวและงานเขียนโดย วันเพ็ญ สุรฤกษ์ (2541) ไทย-ลาว การจัดการทรัพยากรลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นงานที่เรียบเรียงการประชุมสัมมนาทางวิชาการ

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย งานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ในด้านของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซีย นั้น มีรูปแบบการศึกษาความสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นมิติของเศรษฐกิจรูปแบบความสัมพันธ์เน้นไปทางด้านเศรษฐกิจโดยผ่าน โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย) และการค้าข้ามแดนระหว่างกัน เช่น การค้าผ่านด่านต่างๆ โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย (IMT-GT) การดำเนินธุรกิจส่งออก การมีพื้นที่พัฒนาร่วมซึ่งไทยและมาเลเซีย ถือในหลักการผลประโยชน์ร่วมกัน รวมไปถึง การศึกษาเกี่ยวกับโครงการท่อก๊าซไทย-มาเลเซียทั้งด้านประเด็นทางการเมืองและสิ่งแวดล้อม

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้พื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียจะเกิดความไม่สงบขึ้นแต่การติดต่อสัมพันธ์กันในประเด็นนี้ก็กลับไม่พบงานเขียนในลักษณะความร่วมมือทางด้านความมั่นคง ทั้งนี้ เนื่องจาก ความไม่สงบในพื้นที่นั้นถือเป็นกิจการภายใน แต่กลับพบแบบความสัมพันธ์ในมิติของสังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีลักษณะการดำรงวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชาวมาเลเซีย ทั้งการใช้ภาษา ประเพณี และการนับถือศาสนาเดียวกัน ทำให้พบงานเขียนในลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันทางด้านวัฒนธรรม เช่น การเปิดรับสื่อโทรทัศน์จากมาเลเซียของชาวไทยมุสลิม การอาศัยอยู่ของชาวไทยมุสลิมในรัฐกลันตัน เป็นต้น ซึ่งสืบเนื่องจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์นั่นเอง

ตัวอย่างงานเขียนในประเภทนี้ ได้แก่ การดำเนินธุรกิจส่งออกตามแนวชายแดนไทย-มาเลเซีย : ศึกษาเฉพาะอำเภอสุไหงโกลลก จังหวัดนราธิวาส โดย มะรุดีน ปะสุ (2541) , ความร่วมมือทวิภาคี กรณีศึกษาเรื่อง พื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย โดย ขปา จิตต์ประทุม (2542) , โครงการของรัฐเพื่อการพัฒนาที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ ด้วยวิธีประชานิยาม : ศึกษากรณีโครงการท่อส่งก๊าซไทย-มาเลเซียและโครงการโรงแยกก๊าซ ไทย-มาเลเซีย โดย อำนวย ลายไม้ (2544)

3.3 งานเขียนเฉพาะเรื่องในพื้นที่

ในส่วนของประเทศกัมพูชา งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนชิ้นของงานสูงกว่าประเภทอื่นๆ ทั้งนี้มองว่าบริเวณจังหวัดที่ติดกับพรมแดนประเทศกัมพูชาเป็นจังหวัดที่ประสบปัญหาทั้งเรื่องความมั่นคง การสาธารณสุข การศึกษา และการพัฒนาพื้นที่ หรือการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อรองรับการค้าชายแดนที่อาจเติบโตในอนาคต ด้วยเหตุที่เป็นจังหวัดในแนวพรมแดน

ที่ห่างไกลจึงทำให้ได้รับการดูแลจากรัฐไม่ทั่วถึง อีกทั้งเมื่อใดก็ตามที่ประเทศกัมพูชาประสบปัญหาภายใน ก็ส่งผลให้เกิดผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตามพื้นที่จังหวัดชายแดนจำนวนมาก ประกอบกับภัยของความยากจน ทำให้มีทั้งผู้อพยพและใจผู้ร้ายเข้ามาอาศัยอยู่ปะปนบริเวณรอยต่อของพรมแดน อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาโรคติดต่อ การค้ายาเสพติด ของผิดกฎหมายตามมาด้วย

ปัญหาดังกล่าวจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อการศึกษา เพื่อสำรวจปัญหา และเพื่อหาทางแก้ไข อย่างไรก็ตาม เมื่อปัญหาภายในของประเทศกัมพูชาส่งผลกระทบต่อนโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้าในสมัยนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ จึงทำให้มุมมองในการหาความรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเรื่องของการจัดการพื้นที่ชายแดน แต่เริ่มมีจำนวนงานที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในเรื่องการค้าชายแดน ซึ่งผลของการศึกษาสถานการณ์ภาพความรู้ที่มีลักษณะงานเขียนดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นความรู้ที่มีลักษณะของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของคนที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดนในเชิงประจักษ์ ว่ามีทัศนคติ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาดังกล่าวอย่างไร และมีความคิดเห็นอย่างไรที่ของตนเองควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง หรือบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นใช้ชีวิตอย่างไรในพื้นที่ดังกล่าวในประเด็นต่างๆ รวมไปถึงทัศนคติการทำงานของข้าราชการ อาสาสมัครในพื้นที่ ตัวอย่างของการศึกษาประเภทนี้เช่น ความเครียด และพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านจิตใจของประชาชนในเขตชายแดนไทย – ราชอาณาจักรกัมพูชา จังหวัดสระแก้ว โดย จิณห์จุฑา ชัยเสนา (2541) , ทัศนคติต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลในพื้นที่ชายแดนไทย – กัมพูชา ในจังหวัดอุบลราชธานี โดย ทวีศักดิ์ แพทย์เพียร (2539) แนวทางการจัดบริการสังคมแก่ราษฎรตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลตาเมียง กิ่งอำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ โดย ปิยนาง เสี่ยมศักดิ์ (2538)

ประการที่สอง เป็นลักษณะของความรู้ที่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง โดยดูที่มาของปัญหาลักษณะปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไข ซึ่งปัญหาที่ว่าเป็นปัญหาที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ต่อความปลอดภัยของสังคม นอกจากประเด็นปัญหาแล้ว ยังรวมไปถึงการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาพื้นที่โดยตรงหรือเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เช่น การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาเทศบาลตำบลอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว กรณีศึกษาผลกระทบของชุมชน การค้าชายแดนไทย – กัมพูชา โดยวาริน สุขเสมอ (2537) การค้าตามแนวชายแดนกับความมั่นคงของชาติ ศึกษากรณีด้านจังหวัดปราจีนบุรี โดยศักพล สุขปาน (2537) การกำหนดแนวทางป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่รับผิดชอบของกองบัญชาการป้องกันชายแดนจันทบุรีและตราด โดยเอกชัย ชมสุวรรณ (2546)

โดยสรุปแล้วจะพบว่างานเขียนเกี่ยวกับกัมพูชาในมิติของเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้านนี้ เน้นที่การศึกษาพฤติกรรมคนในพื้นที่ต่อเรื่องต่างๆ ในช่วงเวลาที่ต่างกัน และพื้นที่ที่ต่างกัน งานจำพวกนี้ครอบคลุมทั้งมิติความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่พบมากในงานวิจัยที่เกี่ยวกับสังคม เช่นการสาธารณสุข การศึกษา ผลการศึกษาเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการเข้าใจพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนทั้งนี้จะทำให้การวางแผนในการให้บริการประชาชนประสบผลสำเร็จตรงกับความต้องการมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันเราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะควรจะทำการศึกษาโดยใช้วิธีวิจัยในลักษณะอื่นด้วยเพื่อให้เข้าใจปัญหาต่างๆ ครอบคลุมในหลายมุมมอง

ในส่วนของประเทศพม่า งานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน งานเขียนในส่วนนี้จำนวนมากมักจะคาบเกี่ยวกับงานเขียนที่มีมิติของการข้ามพรมแดน แต่ในขณะเดียวกันก็มีมิติของปัญหาในพื้นที่อาณาบริเวณชายแดนนั้นๆ อยู่มาก เช่น เรื่องของคนพลัดถิ่นหรือแรงงานที่เข้ามาอาศัยในอาณาจักรไทย หรือเรื่องของปัญหาการสู้รบบริเวณแนวชายแดน การหลบหนีเข้าเมือง ซึ่งงานในลักษณะนี้ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก และงานอีกจำพวกหนึ่งที่เป็นประเด็นย่อยๆ เช่นป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ ยาเสพติด เป็นต้น งานเขียนที่กล่าวถึงอาณาบริเวณชายแดนไทย-พม่าแม้จะกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนแต่ก็เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับปัจจัยทางการเมืองในประเทศพม่ากับสถานการณ์ความสัมพันธ์ในระดับรัฐบาล และการรักษาความมั่นคงของรัฐ งานดังกล่าวมีตัวอย่างดังนี้ บทบาทของกองทัพภาคที่ 3 ในการขจัดปัญหายาเสพติดตามแนวชายแดนไทย-พม่า โดย พงศ์ชนก ยิ่งวิริยะ(2546) ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่ากับความมั่นคงของชาติ โดย ประทีป สุนทราขุน (2539) แรงงานอพยพพม่า: ศึกษากรณีอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดย วีรชัย ศาสตราภิชาน (2542) ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัวของแรงงานผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติชาวพม่า ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดย วรณิ ตั้งเสาวภาคย์ (2543) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร โดย ยศ สันตสมบัติ(2544) คนลี้ภัยในร่มป่า: รายงานการวิจัยการให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยและการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน โดย กาลลาซ ดันแคน (2544)

นอกจากนี้ เรายังคงพบงานเขียนในเรื่องของสุขภาพอนามัยของคนไทยและคนพม่าในไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ติดเส้นเขตแดนอยู่พอสมควรอันเป็นงานวิจัยที่ให้ความสำคัญกับปัญหาโรคติดต่อเช่น เอช ไอ วี เอดส์ ไข้ซัง และมาลาเรียในกลุ่มแรงงานชาวพม่า เช่น สภาวะสุขภาพแรงงานต่างด้าวในพื้นที่จังหวัดตาก : บริบทด้านความมั่นคงของประเทศ โดยสมชาย จักรพันธุ์

(2546) การศึกษาทางระบาดวิทยาโรคเท้าช้างในแรงงานชาวพม่า จังหวัดระนอง โดยวันเพ็ญ สิตไทย และคณะ (2541) ความชุกและพฤติกรรมการป้องกันโรคมาลาเรียในชนกลุ่มน้อยชายแดนไทย-พม่า ตำบลบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี โดย พินิจ เงินงาม (2544) การศึกษาสภาพปัญหาที่สัมพันธ์กับการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในหมู่บ้านชาวเขาพื้นที่เขตข่าน้ำลาง กิ่งอำเภอ ปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดย สารภี ศิลา (2540)

อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์สุขภาพความรู้อาณาบริเวณชายแดนไทย-พมานั้นดำรงอยู่ในมิติที่เกี่ยวกับมนุษย์ ที่มองเห็นเส้นเขตแดนต่างจากที่รัฐมองเห็น ด้วยความจำเป็นเพื่อการมีชีวิตอยู่จึงต้องมองเขตแดนอย่างพร่าเลือน ในขณะที่รัฐเองก็มีความจำเป็นที่ต้องมองเส้นเขตแดนตามหลักสากลสมัยใหม่ ทำให้ปัญหาการละเมิดเขตแดนของคนพม่าเป็นปัญหาสำคัญและเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกมาศึกษามากที่สุด

ในส่วนของประเทศลาว ประเภทของงานเขียนที่ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่ชายแดนของฝั่งไทย หรือฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่หนึ่ง เนื่องจากการขยายตัวทางการค้าทำให้มีงานเขียนเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อวางแผนรองรับการขยายตัวดังกล่าวทั้งในฝั่งลาวและฝั่งไทยเช่น การวางแผนพัฒนาความร่วมมือเพื่อรองรับการเติบโต การท่องเที่ยวชายแดน : กรณีศึกษาเมืองหนองคาย โดยกัลปพฤกษ์ เกื้อเกตุ (2541) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยศูนย์พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทย - ลาว ในเขตจังหวัดเลย โดยสุชน ศิริพงศ์ (2537) นครพนม : การพัฒนาเป็นประตูทางการค้าสู่กลุ่มประเทศอินโดจีน โดยเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช (2540)

กลุ่มที่สอง เป็นงานเขียนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในพื้นที่ฝั่งเขตไทยหรือเขตลาว รวมไปถึงงานเขียนที่ศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งพบว่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานย้อนไปถึงยุคสมัยอาณาจักรโบราณเช่นล้านช้าง ล้านนาเช่น บทบาทของรัฐบาลและผู้นำทางการเมืองไทยต่อขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชลาว ระหว่าง พ.ศ.2483 - 2492 โดยพิมพ์รด พิพัฒน์กุล (2544) ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้าง : สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14-17 จาก "รัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป" ไปสู่ "รัฐกึ่งเมืองท่า" โดยมาชูฮารา โยชิยุกิ (2546) ในส่วนของพื้นที่ฝั่งลาวนั้น เป็นที่น่าสนใจว่ามีนักวิชาการไทยสนใจศึกษาเฉพาะเจาะจงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลาวซึ่งมีปรากฏชิ้นงานอยู่มากกว่างานเขียนในอาณาบริเวณไทยกับประเทศอื่นๆ ที่มักจะศึกษาแต่ในพื้นที่ของไทยมากกว่าจะศึกษาเพื่อนบ้าน งานดังกล่าวมีทั้งการศึกษาการบริหารราชการของลาว ตำราเรียนสังคมศาสตร์ การจัดการป่าไม้ ตัวอย่างงานเขียนเช่น งานของคำตัน

บุญมณี (2545) คุณภาพชีวิตของประชาชนในกำแพงนครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จุน โนโซวา (2546) การปรับตัวของชาวบ้านต่อโครงการปลูกป่าไม้และปลูกไม้พื้นฟูป่าในเมืองหินเห็บ แขวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว วาธุณี โอสธารมย์และคณะ (2544) ลาวผู้หยั่ง-ไทยรู้อะไร : วิเคราะห์แบบเรียนสังคมศึกษา สมหมาย ศรีอุดมพันธ์ (2546) การจัดระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค : ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับสปป.ลาว วีระ อาโนลัก (2545) การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ในเมือง กรณีศึกษา เมืองท่าแขก แขวงคำม่วน เป็นต้น

กลุ่มสุดท้าย งานเขียนด้านอื่นๆ เช่นโรคภัย การอพยพย้ายถิ่น คุณภาพชีวิต เช่น วิชัย สติมัย และคณะ (2542) การศึกษาบทบาทของผู้ให้บริการภาคเอกชนในการควบคุมโรคมาลาเรีย รัตติกร สมฤทธิ์ (2546) ผลกระทบทางสุขภาพของประชาชน จากการเปิดตลาดการค้าชายแดน ไทย-ลาว ณ จุดผ่อนปรนบ้านฮวก กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา พัทธชัย อินทียศ (2546) ปัญหาที่มีอพยพลักลอบข้ามแดนกับผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว อรรถ นันทจักร (2540) โสภณิข้ามชาติ: ศึกษากรณีหญิงลาว สุวิญญ์ โยทองยศ (2544) การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดด้วยกีฬา : ศึกษากรณีหมู่บ้านตามแนวชายแดนจังหวัดเลย เป็นต้น

ในส่วนของประเทศมาเลเซีย การศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้น ในบริเวณพื้นที่ชายแดนฝั่งไทย มีจำนวนชิ้นงานของประเภtnี้นมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะที่โดดเด่นกว่าพื้นที่อื่น กล่าวคือ การมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และการดำรงวิถีชีวิต ซึ่งประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้โดยส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิมที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องกับศาสนาสูงมาก และค่อนข้างมีความแตกต่างกับชาวไทยพุทธ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษา การใช้กฎหมายอิสลาม การยอมรับปฏิบัติตามวิถีอิสลาม รวมไปถึง ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม

นอกจากความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแล้ว ยังมีในส่วนของ สถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ที่ยังคงเป็นปัญหาอย่างต่อเนื่องและสภาพเศรษฐกิจที่โดยรวมยังคงมีความยากจน เนื่องจากโดยส่วนใหญ่ประชากรมีอาชีพด้านเกษตรกรรม อีกทั้งการได้รับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ส่งผลให้มีการศึกษาถึงโครงการการพัฒนาพื้นที่ชายแดนภาคใต้เป็นจำนวนมาก ทั้งการพัฒนาให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อรองรับกับโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย อินโดนีเซีย-มาเลเซีย-ไทย การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ผ่านโครงการพระราชดำริ อาทิเช่น โครงการเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการทรัพยากรพื้นที่ลุ่มน้ำ เป็นต้น

กล่าวได้ว่า งานเขียนประเภทนี้มีการศึกษา ค้นคว้า และสำรวจ ในทุกมิติ ทั้งทางด้าน ความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งผลของการศึกษาด้านภาพความรู้ที่เป็นงานเขียนประเภทนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง เป็นความรู้ที่มีลักษณะของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ ใช้หลักการ วิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของคนที่อยู่อาศัยตามแนวชายแดนในเชิงประจักษ์ ว่ามีทัศนคติ มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาดังกล่าวอย่างไร และมีความคิดเห็นว่พื้นที่ของตน ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องใดบ้าง หรือบุคคลในพื้นที่นั้นใช้ชีวิตอย่างไรในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่ง งานเขียนในส่วนของการศึกษาถึงการดำเนินชีวิตปรากฏเป็นจำนวนมาก เพราะรูปแบบการดำรง วิถีชีวิตของประชาชนพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีความพิเศษ กล่าวคือ การนิยมพูดภาษาท้องถิ่น (ภาษามลายู) การยึดถือภูมิปัญญาแบบเดิม และการมีลักษณะทางการศึกษาที่นิยมศึกษาผ่าน โรงเรียนสอนศาสนา เช่น โรงเรียนปอเนาะ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีวิถีชีวิตที่ ได้รับอิทธิพลจากศาสนาเป็นหลัก รวมไปถึงการสำรวจ ศึกษา ทัศนคติ ขวัญและกำลังใจของ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ชายแดน ทั้ง ตำรวจ ทหาร ข้าราชการปกครอง และครู อาจารย์ ตัวอย่างของการศึกษาประเภทนี้เช่น ผ่ากับวิถีชีวิตชาวไทยมุสลิมในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของประเทศไทย โดย จุริรัตน์ บัวแก้วและคณะ (2543) , พฤติกรรมการรับสารจากสื่อโทรทัศน์ ของรัฐ (สทท.11) ของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย สุทธิติ ชัดติยะ (2538) , ความสำนึกต่อชาติของข้าราชการใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย จรัญ จัทรปาน (2537) , ขวัญในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย นันทเดช ย้อย นวล (2541)

ประการที่สอง เป็นลักษณะของความรู้ที่ศึกษาปัญหาเฉพาะเรื่อง สำหรับปัญหาในพื้นที่ ชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏอย่างเด่นชัดนั้นก็ได้แก่ ความไม่สงบในพื้นที่ ความขัดแย้งระหว่างชาว มุสลิมและเจ้าหน้าที่ของรัฐ คุณภาพชีวิตของประชาชนที่ยังไม่ดีขึ้น โดยดูที่มาของปัญหา ลักษณะปัญหา และเสนอแนวทางแก้ไข รวมไปถึงการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรที่ทำงานเฉพาะ พื้นที่ภาคใต้ เช่น ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และการศึกษาติดตาม ผลดำเนินการของแผนพัฒนาพื้นที่ทั้งโดยตรงหรือเป็นเอกสารข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการ พัฒนา ทั้งการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ เช่น ผลกระทบของปัญหา ขบวนการโจรก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อความมั่นคงของชาติ โดย สิทธา พิบุลรัตน์ (2536) , วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่ม

มุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย อิมรอน มะลูลีม (2538) , ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT-GT) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : ศึกษากรณีจังหวัดยะลา โดย ตลมนรจ์ บากาและคณะ (2541) , ศักยภาพและแนวโน้มในการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมของจังหวัดปัตตานี เพื่อรองรับแผนเปิดเขตเศรษฐกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดย โนรี ใจใสและคณะ (2537)

งานเขียนประเภทนี้มีจำนวนชิ้นงานมากที่สุด อันเนื่องมาจากลักษณะที่โดดเด่นของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างกับภูมิภาคอื่นๆ ในหลายๆ ด้าน เช่น ศาสนา วัฒนธรรม ศิลปะ วิถีชีวิต ความมั่นคงทางการเมือง ระบบการศึกษา เป็นต้น จำนวนที่มากและมีมิติที่หลากหลายของงานเขียนจึงเป็นการสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ได้เป็นอย่างดี กล่าวได้ว่า งานเขียนประเภทนี้ครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบของการเป็นชายแดนภาคใต้ ทั้งปัญหาความไม่สงบ สภาพเศรษฐกิจที่ยังคงมีความยากจน ทำให้มีการเร่งรัดพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งโครงการอาชีพเสริม การพัฒนาให้เป็นเขตอุตสาหกรรม เนื่องจากการมีทรัพยากรที่ครบถ้วนและอุดมสมบูรณ์ ขาดก็แต่ความรู้ความเข้าใจของประชาชนและการส่งเสริมอย่างจริงจังจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

ในด้านสาธารณสุขนั้น จากการปรากฏของงานเขียนทำให้เห็นว่าเป็นพื้นที่ที่ปลอดจากโรคระบาดรุนแรง เพราะผลการศึกษาและวิจัยส่วนใหญ่พบถึงความเข้าใจอันดีของประชาชนต่อโรค เช่น โรคเอดส์ หรือแม้แต่ยาเสพติด แต่ถึงกระนั้นเยาวชนยังคงต้องการการส่งเสริมและการให้ความรู้ที่ถูกต้องและละเอียด

ด้านระบบการศึกษาของพื้นที่ชายแดนภาคใต้มีลักษณะพิเศษคือ การมีระบบการศึกษาตามหลักศาสนา ซึ่งพบว่ามีส่วนต่อการเป็นอุปสรรคของการพัฒนาหลายด้าน ทั้งนี้เนื่องจากเยาวชนมักไม่ทำการศึกษาต่อ จึงมีความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในเรื่อง ภาษาไทย คุณภาพชีวิต ที่ยังไม่ดีนัก ส่งผลต่อปัญหาสังคมในมิติอื่นๆ เช่น เกิดความไม่เข้าใจต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวไทยมุสลิม จากสาเหตุดังกล่าว ในงานเขียนประเภทนี้จึงพบงานในลักษณะเป็นข้อมูลของจังหวัดชายแดนภาคใต้และคู่มือปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อวิถีและทัศนคติของชาวบ้านในพื้นที่

ทั้งนี้ยังพบการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมและศิลปะซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชายแดนภาคใต้ เช่น นิทาน การละเล่น ประเพณีต่างๆ โดยเอกลักษณ์หลายๆ อย่างกำลังจะค่อยๆ หายไป เช่น ลิเกฮูลู , มโนราห์ จึงมีการเสนอให้อนุรักษ์ไว้และต้องการการส่งเสริมจากภาครัฐด้วย

จะเห็นได้ว่ายังมีความหลากหลายในพื้นที่มากเท่าไร จำนวนของการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยก็เกิดขึ้นมากเท่านั้น ซึ่งการศึกษาทั้งหมดนี้ก็ครอบคลุมในทุกมิติทำให้เกิดความรู้และความ

เข้าใจต่อพื้นที่ชายแดนภาคใต้มากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ จะทำให้เราสามารถมองปัญหาในมุมมองที่ถูกต้อง และสามารถแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว

บทที่ 4

ปัญหาและประเด็นการศึกษาอาณาบริเวณชายแดนและแนวทางแก้ไข

จากการสำรวจงานเขียนที่ศึกษาเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนทั้ง 4 ประเทศ พบว่าในงานวิจัยที่รวบรวมมีประเด็นสำคัญที่ศึกษาและปัญหาที่พบในอาณาบริเวณต่างๆ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาเหล่านั้น ซึ่งได้รวบรวมสรุปไว้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดง ปัญหาและประเด็นการศึกษาอาณาบริเวณชายแดนและแนวทางแก้ไข

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
ชายแดนไทย-กัมพูชา	1.การดำรงตนที่เถื่อนข้ามพรมแดน	1.จัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือ ในการปฏิบัติงานของตำรวจให้เพียงพอ และควรมีแนวทางในการพัฒนา ฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับพ.ร.บ. รถยนต์ พ.ศ.2522
	2.ปัญหาภูมิศาสตร์การเมืองเรื่องเขตทับซ้อนของไหลทวีป	2.ต้องปฏิบัติตามพื้นฐานเบื้องต้นในการกำหนดอาณาเขตทางทะเลอย่างเคร่งครัดและขึ้นอยู่กับความมั่นคงทางการเมืองของแต่ละประเทศ
	3.บ่อนการพนัน	3. ปรับปรุงมาตรการและนโยบายรัฐให้เข้มแข็งครอบคลุมทั้งระบบและกวดขันการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ และสร้างจิตสำนึกให้แก่เยาวชนประชาชนให้รู้โทษของการพนัน
	4.ความมั่นคงตามแนวชายแดนจากภัยคุกคามต่างเช่น การลักลอบหนีเข้าเมือง, การหลบหนีภัยจากการสู้รบ, กองกำลังติดอาวุธปล้นราษฎรไทย การค้าอาวุธสงครามและสิ่งผิดกฎหมาย	4. -การพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่และ ให้ประชาชนอยู่ดีกินดี - พัฒนาอำนาจกำลังรบ และพัฒนาปรับปรุงประสิทธิภาพกำลังพล - ควรจะเน้นความเจริญของหมู่บ้านบริเวณชายแดนมากกว่าหมู่บ้านปกติอื่นๆ ทำให้เป็นแนวป้องกันชายแดนที่มีศักยภาพ - ประเทศไทยควรมีนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลาง - ต้องมีมาตรการที่เด็ดขาดและต่อเนื่องในการรับมือกับการก่อความไม่สงบต่างๆ - ทำให้พื้นที่ตามแนวชายแดนประเทศเพื่อนบ้านได้รับการพัฒนาควบคู่ไปกับชายแดนไทย

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	5. ปัญหาของสมาชิกอาสาสมัครชาตินแดน เช่นไม่มีกฎหมายรองรับอำนาจ,ขาดขวัญกำลังใจในค่าตอบแทนที่เพียงพอ,สวัสดิการน้อย,ไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง,ขาดกำลังใจพลอาสาสมัคร,ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา	5.ต้องการเพิ่มค่าตอบแทน สวัสดิการและอาวุธยุทโธปกรณ์
	6.ยาเสพติด	6.-ควรมีการประสานงานระหว่างประเทศอย่างไว้พรมแดน ความร่วมมือจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อทุกประเทศเข้าใจปัญหาและข้อจำกัดของประเทศเพื่อนบ้านเป็นอย่างดีต้องแท้ รวมทั้งมีความจริงใจที่จะร่วมมือและให้การสนับสนุน - กองทัพควรพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร -สร้างชุมชนเข้มแข็ง
	7.ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย -กัมพูชา	7. -ภาครัฐ เอกชน สื่อมวลชน นักธุรกิจไทย ควรจะศึกษาและเข้าใจประเพณี วัฒนธรรมของกัมพูชาเพื่อลดความขัดแย้งความระแวงที่อาจมีต่อกัน -ดำเนินนโยบายทางการต่างประเทศให้เกิดความปรองดองในประเทศกัมพูชา ใช้มาตรการให้ความช่วยเหลือทางด้านการพัฒนา ดำเนินนโยบายถ่วงดุลอำนาจกับประเทศเวียดนาม มีการประชาสัมพันธ์และการปฏิบัติการจิตวิทยาอย่างต่อเนื่องโดยใช้สื่อทุกชนิดที่มีอยู่
	8.บทบาทหน้าที่ข้าราชการในพื้นที่การบริหารงานราชการส่วนภูมิภาค ,อำนาจหน้าที่ไม่สอดคล้องกับบทบาทและภาระรับผิดชอบ	8.ส่วนกลางควรมอบอำนาจในการบริหารงานส่วนภูมิภาคให้แก่ผู้ว่าราชการจังหวัด

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	9.การค้าตามแนวชายแดน	9.-ควรเปิดจุดผ่อนปรนการค้าเพื่อให้การค้าเป็นไปโดยเสรี ขอบด้วยกฎหมาย ปลอดภัย เป็นผลดีต่อการเก็บภาษี เศรษฐกิจ ความมั่นคงและความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ - พัฒนาศูนย์การค้าทุกระดับในพื้นที่ให้เข้าใจบทบาทการค้าชายแดนมากขึ้น - รัฐควรสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจเพื่อรองรับการเติบโตทางการค้า - รัฐควรเปิดจุดผ่านแดนถาวรให้มีมากขึ้น และขยายเวลาเปิดให้นานขึ้น และมีการกระจายอำนาจสู่ระดับจังหวัด - เอกชนควรมีข้อมูลเกี่ยวกับประเทศคู่ค้า และนักธุรกิจเองต้องมีการระมัดระวังให้เข้มแข็ง เพื่อจะได้มีความสามารถในการเจรจาต่อรอง
	10.ผู้ลี้ภัย ผู้พลัดถิ่นชาวกัมพูชา	10.ต้องยึดหลักการปรองดองในชาติ รัฐบาลไทยต้องประชาสัมพันธ์และปฏิบัติการจิตวิทยาย่างต่อเนื่อง ฝ่ายทหารควรจะพร้อมที่จะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลและสนับสนุนการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย
	11.การส่งเสริมการท่องเที่ยว	11.-รัฐควรสร้างสาธารณูปโภครองรับเช่น วางแผนปรับปรุงเส้นทาง จัดสร้างท่าเทียบเรือ พัฒนาเมือง ปรับภูมิทัศน์ พัฒนากำลังคนในธุรกิจการท่องเที่ยว ตั้งด่านศุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านกักกันโรค ร้านค้าปลอดภาษี - ควรสร้างศูนย์มิตรภาพไทย-กัมพูชา เพื่อสร้างมิตรภาพระหว่างกัน
	12.การสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจในลุ่มแม่น้ำโขง	12. ควรตั้งองค์กรอำนวยการ กำกับดูแลประสานงานให้เกิดภาพ เช่นเดียวกับ WTO และเร่งพัฒนาความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นขึ้น

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	13. การพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองชายแดน	13. ให้มีการจัดกลไกเพื่อพัฒนาที่ดินสาธารณประโยชน์ พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเช่นสร้างถนนวงแหวนในบริเวณที่มีการขยายตัวด้านที่อยู่อาศัยและพาณิชยกรรม, พัฒนาค้างท้องถนน, พัฒนาคุณภาพชีวิต, พัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และส่งเสริมอาชีพการค้าและอุตสาหกรรม
	14. การนำเข้าไม้ กับปัญหาระเบียบการนำเข้าไม้ที่ซับซ้อน	14.- ควรลดขั้นตอนการปฏิบัติและจำนวนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลง - ควรมีมาตรการสนับสนุนผู้ประกอบการค้าและอุตสาหกรรมไม้อย่างต่อเนื่อง - ควรส่งเสริมการปลูกป่าให้มากขึ้นเพื่อสามารถพึ่งวัตถุดิบภายในประเทศได้เอง
	15. การศึกษา ความขาดแคลนทางการศึกษาตามพื้นที่แนวชายแดน	15. - ต้องการครูที่มีวุฒิเฉพาะสาขาวิชาเช่นครูสอนวิชาศิลปะ - ควรมีการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เสียใหม่เช่นงบประมาณ บุคลากรครู สื่อการสอน อาคารสถานที่
	16. การสาธารณสุข ปัญหาโรคติดต่อเช่นมาลาเรีย เอชไอวี ไข้ฉี่ช้าง	16.- กรณีโรคมาลาเรีย ควรศึกษาการดื้อยาของเชื้อมาลาเรีย การระบาด เวลาที่เป็นพาหะ - ให้การศึกษาแก่ประชาชนให้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง - จัดหาอุปกรณ์และยาให้เพียงพอ - ป้องกันการอพยพของชาวกัมพูชาซึ่งนำโรคเข้ามาระบาด - กรณีเชื้อ เอช ไอ วี .เอดส์ ควรให้การศึกษากับประชาชน และรณรงค์ - อำนวยความสะดวกในการสาธารณสุข

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	17.การจัดการบริการทางสังคมแก่ประชาชนตามแนวชายแดน	เช่น จัดหาถุงยางอนามัยให้กับแรงงานหรือชายในราคาถูก ในจำนวนที่เพียงพอ -ควรมีการประสานงานระหว่างรัฐ เอกชน หอการค้าร่วมกันทั้งไทยและกัมพูชาในการวางแผนแก้ปัญหาเรื่องโรคเอดส์ 17. -ประชาชนต้องการเพิ่มจำนวนทุนการศึกษา และอบรมความรู้ให้ชาวบ้านมากขึ้น -ต้องสร้างความพร้อมในเรื่องอุปกรณ์และบุคลากรทางการแพทย์ - ควรมีการจัดสรรที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น - ควรมีการประกันราคาพืชผลและสร้างงานในชนบทมากขึ้นเพื่อแก้ปัญหาเรื่องรายได้ไม่คงที่และการว่างงาน

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
ชายแดนไทย-ลาว	1. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ	1. - ในส่วนของไทยเจ้าหน้าที่ทุกระดับของรัฐไทยควรให้เกียรติแก่ฝ่ายลาวมากขึ้น ไทยต้องอยู่ในฝ่ายผู้ให้มากกว่าผู้รับในบางเรื่องที่สามารถโอนอ่อนผ่อนตามในข้อเรียกร้องของลาวที่มีความอ่อนไหวเป็นพิเศษได้ - รัฐบาลไทยต้องมีท่าทีที่ชัดเจนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศต่อลาวไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อลดความระแวง และต้องคงนโยบายการให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่ลาวเอาไว้ - ผู้กำหนดนโยบายกับผู้ทำหน้าที่ในระดับปฏิบัติงานควรมีความสอดคล้องกัน - ในส่วนของลาว ควรส่งเสริมให้ผู้มีระดับต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนความรู้ความเห็นและเชื่อมโยงกับฝ่ายไทยให้มากขึ้น และลาวควรหาทางปรองดองกับผู้ต่อต้านรัฐบาลลาวให้มากขึ้น - บทบาทของกองทัพไทยต้องเข้าใจและปฏิบัติตามนโยบายต่างประเทศของรัฐบาลให้สอดคล้องกันไป อีกทั้งต้องทำหน้าที่ประสานผลประโยชน์ระหว่างองค์กรรัฐและเอกชนที่จะเข้าไปดำเนินกิจกรรมในลาว เพื่อช่วยลดความระแวงสงสัยลงได้ - การที่ไทยหันไปดำเนินความสัมพันธ์กับเวียดนามจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาวได้ - ในด้านวัฒนธรรมควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เรียนรู้ความเป็นมาของวัฒนธรรมทั้งสองชาติให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	2.แรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง	2.แรงงานต่างด้าวควรทำงานได้เฉพาะกิจการที่ขาดแคลนแรงงานเท่านั้น นอกเหนือจากนี้ ควรใช้มาตรการเด็ดขาดในการผลักดันออกไปจากไทยเพื่อที่ภาครัฐจะสามารถควบคุมปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากแรงงานต่างด้าวได้ตรงจุดมากที่สุด
	3.ปัญหาความขัดแย้งตามแนวพรมแดน ปัญหาเส้นเขตแดน การปักปันเขตแดน เนื่องมาจากการใช้แผนที่แบ่งเขตแดนคนละฉบับกัน	3.ควรตั้งคณะกรรมการความร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันบนพื้นฐานความจริงใจต่อกัน และเคารพอำนาจอธิปไตยซึ่งกันและกัน
	4. การส่งเสริมธุรกิจระหว่างประเทศ และปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาว เช่นระบบภาษี การขนส่ง การเดินทางเข้าออกประเทศ ระบบการชำระเงิน	4. -บริษัทที่ทำธุรกิจระหว่างประเทศควรจะมีกอบรมพนักงานเพื่อเสริมสร้างความรู้ความชำนาญเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ -รัฐบาลทั้งสองประเทศควรสนับสนุนให้มีการเปิดบัญชีระหว่างธนาคารพาณิชย์ และการเดินทางเข้า-ออกระหว่างสองประเทศควรมีความคล่องตัวและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดเท่าที่ทั้งสองประเทศจะยอมรับได้ -ภาครัฐและภาคเอกชนของไทยควรมีความจริงจังในการดำเนินการค้าระหว่างกันโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกัน -ควรปรับปรุงระบบคมนาคม -ป้องกันการค่านอกระบบ โดยต้องร่วมมือกันทั้งไทย-ลาว -เร่งขยายการค้าไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เช่นจีน เวียดนาม ก็จะทำให้การค้าชายแดนไทย-ลาวมีโอกาสขยายตัวได้อีกมาก -ควรมีสำนักรงานตัวแทนการค้าของไทย-ลาวเพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการค้าด้านการชำระเงิน ภายใต้พื้นฐานความร่วมมือทั้งสองประเทศ หรือตั้งคณะกรรมการร่วมไทย-ลาว

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
		เกี่ยวกับการค้าโดยตรง - ควรสนับสนุนให้มีการลงทุนร่วมไทย-ลาว เพื่อเป็นสะพานเชื่อมในการขยายตลาดไปสู่ จีนและเวียดนามในอนาคต - ระบบการชำระเงิน ควรส่งเสริมให้ธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดชายแดนให้เปิดบริการ L/C ได้โดยไม่ผ่านสำนักงานใหญ่ - ตลอดจนส่งเสริมให้สกุลเงินบาทเป็นสกุลหลักในการค้าระหว่างประเทศในอินโดจีน นอกจากนี้ควรมีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบเรื่องระบบข้อมูลข่าวสารให้กับผู้ประกอบการ - กระทรวงมหาดไทยควรทบทวนเรื่องจุดผ่อนปรนให้มีการเปิดกว้างในประเภทสินค้า และให้มีการจัดเก็บภาษีโดยถูกต้อง
	5.การพัฒนาชุมชนเมืองเพื่อรองรับสะพานมิตรภาพไทย-ลาว	5. - ควรจัดทำกรวางผังเมืองรวมเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนารองรับชุมชนเมือง - ควรวางโครงข่ายคมนาคมขนส่งเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน
	6. การพัฒนาชุมชนเมืองเพื่อรองรับการค้าชายแดนไทย-ลาว	6. - ควรมีการจัดระเบียบ วางแผนรองรับการขยายตัวของชุมชนและการค้า ควรจัดรูปแบบต่างๆ ให้เป็นระบบเพื่ออำนวยความสะดวก เช่น การวางแผนค้าขาย การจัดเก็บค่าเช่า การควบคุมดูแลคุณภาพของสินค้าที่นำมาขาย - ควรพัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในบริเวณจุดผ่อนปรนการค้า เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์ การเดินทางประจำทาง และควรประสานกับกลุ่มประเทศอินโดจีนในเรื่องการคมนาคมขนส่งระหว่างกัน
	7.การลงทุนธุรกิจอุตสาหกรรมในประเทศลาว	7. ประเทศลาวจะเน้นอุตสาหกรรม 3 สาขา คือ อุตสาหกรรมรากฐาน อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าและอุตสาหกรรมส่งออก

อาณาบริเวณ	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	8.วัฒนธรรมสัมพันธ์ชายแดนไทย-ลาว	โดยอุตสาหกรรมที่เหมาะสมควรเป็น อุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลางรวมทั้ง อุตสาหกรรมเกษตร 8. - โดยพื้นฐานแล้วความสัมพันธ์ของชายแดนสองฝั่งโขงเป็นลักษณะกลุ่มเครือญาติ เป็นสภาวะไร้พรมแดนและสูญญากาศของรัฐ-ชาติ ในความคิดร่วมของผู้คนบริเวณสองฝั่งโขง แม้ว่ารัฐไทยและรัฐลาวจะมีความพยายามเข้าควบคุมพื้นที่จัดระเบียบชายแดนมาโดยตลอด -อุปสรรคของความสัมพันธ์คือความเจ็บปวดจากการทำสงคราม การถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน การอ้างสิทธิในพระพุทธรูปสำคัญเป็นต้น
	9.การอนุรักษ์ป่าไม้	9.ภายใต้เงื่อนไขของการอนุรักษ์ ควรจะมีการพัฒนาชนบทควบคู่กันไปเพื่อจะได้ความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ และทำการเกษตรที่เกี่ยวข้องทั้งพืชเกษตรและต้นไม้
	10.การผลักดันชาวลาวอพยพกลับสู่บ้านเกิด	10. -รัฐบาลไทย – รัฐบาลลาว-UNHCR ควรร่วมมือกันต่อไปในลักษณะไตรภาคี - รัฐบาลไทยควรยืนยันไม่ให้สัญชาติคนลาวอพยพทุกกลุ่ม ไม่สนับสนุนให้ประกอบอาชีพอย่างเสรี และต้องส่งกลับประเทศ
	11.ผลกระทบจากการเปิดตลาดการค้าที่มีต่อสุขภาพของประชาชน โรคติดต่อทางเดินอาหารและทางเดินหายใจ โรคที่เกิดจากยุง	11. ควรกำหนดมาตรการควบคุมการเข้าออกของประชาชนลาว และทบทวนในข้อตกลงเกี่ยวกับระยะเวลาการเข้ามาของประชาชนลาวด้วย

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	12.แบบเรียนสังคมศาสตร์ของลาวและไทยที่กระทบต่อการเข้าใจประวัติศาสตร์และต่อความสัมพันธ์ทั้งสองประเทศ	12. ควรพิจารณาหลักสูตรที่เน้นความรักชาติที่ทำให้เยาวชน เยอหยิ่งดูแคลนและมีท่าทีไม่เป็นมิตรกับประเทศเพื่อนบ้าน จนเกิดปัญหาโรงเรียนตั้งคุกกทางปัญญา
	13.การอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ในเมือง เช่นเมืองท่าแขกในลาว	13.ควรขึ้นทะเบียนอาคารที่เก่าแก่ และกำหนดให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ ปฏิสังขรณ์และฟื้นฟูสภาพ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่
	14.ปัญหาความพยายามสร้างโครงการวิจัยร่วมไทย-ลาว	14. - ยังขาดข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับคุณสมบัติเฉพาะตัวของนักวิชาการลาว - ควรกำหนดนโยบายระดับชาติให้ชัดเจน - ควรมีกกลุ่มผู้ประสานงานคอยปฏิบัติหน้าที่อย่างใกล้ชิด
	15.ปัญหาสื่อมวลชนที่กระทบต่อประเทศลาว	15.ควรแก้จิตสำนึกที่ดูถูกลาวด้วยความรู้จริงเคารพซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นชาติแสดงความจริงใจด้วยการปฏิบัติ เช่นช่วยยกระดับพัฒนาสื่อมวลชนลาว ให้ความช่วยเหลือความร่วมมือผ่านผ่านองค์กรต่างๆ เช่นรัฐหรือเอกชน

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
ชายแดนไทย-มาเลเซีย	1. หักคะแนนต่อข่าวสารทางการเมืองจากหนังสือพิมพ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน 2. ข่าวราชการมีสำนึกต่อชาติในระดับที่แตกต่างกัน 3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของปัญญาชนมุสลิมในระดับที่ยังไม่น่าพอใจ 4. ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้กับความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นปัญหาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และศาสนาที่แตกต่างกัน 5. ความคิดเห็นของ ประชาชน ครู และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป ต่อการกระจายอำนาจการศึกษาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	1. องค์กรปกครองท้องถิ่นควรหันมาสนใจประชาชนในท้องถิ่นให้เข้าถึงข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ และรณรงค์ในการอ่านหนังสือพิมพ์ให้มากขึ้น 2. ให้มีการพัฒนาฝึกอบรม เพิ่มพูนประสิทธิภาพให้มีความตระหนักต่อวินัย ข้าราชการ ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และอุดมการณ์ประชาธิปไตยให้สูงขึ้น 3. - ควรมีการทำกระบวนการบริหารตามระบบประชาธิปไตย ตามแนวคิดธรรมรัฐ - การสื่อสารทางการเมืองควรจัดทำภาษามลายูควบคู่กับภาษาไทย 4. - ให้ส่งเสริมการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ การเรียนรู้ภาษา คุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น - ให้อยอมรับความแตกต่างทางศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมทั้งสองฝ่าย - จัดการบริหารงานทั้งปวงอย่างมีเอกภาพ และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ - ให้ผู้นำมุสลิมมีส่วนร่วมเข้าแก้ไขปัญหาดำเนินการทางทหารอย่างต่อเนื่องและเด็ดขาดกับโจรก่อการร้าย 5. - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาแก่ ครู ประชาชนและเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในรูปของการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสาร - ควรมีการสนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก่อน

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	6. การขาดขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ข้าราชการตำรวจ ครู 7. ขาดการพัฒนาบุคลากร ข้าราชการกรมการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ 8. การก่อการร้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย มีการปลุกระดมให้ชาวบ้านมีการต่อต้าน ก่อกบฏ คัดแยกดินแดน ซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นว่าเป็นปัญหามาจากทางประวัติศาสตร์	จะมีการกระจายอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบุคคลที่จะเข้ามารับผิดชอบทางด้านการศึกษา 6. - ผู้บริหารควรพิจารณาให้มีการปรับปรุงอัตราเงินเดือนและเบี้ยเลี้ยงของข้าราชการตำรวจให้สูงขึ้น - สร้างความมั่นใจให้แก่ข้าราชการในการปฏิบัติงาน - ให้ค่าปรึกษาที่ถูกต้องและเป็นธรรม ในกรณีที่มีปัญหาในการปฏิบัติงาน - ให้มีการสลับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อเป็นการสร้างขวัญให้กับข้าราชการตำรวจ - ด้านสวัสดิการควรทำประกันชีวิตให้กับข้าราชการตำรวจหน่วยปฏิบัติการพิเศษ 7. ควรจัดหลักสูตรที่มีเนื้อหาสาระและเน้นการศึกษาดูงานนอกสถานที่เพื่อให้นักการได้พัฒนาตนเอง เพราะเป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถที่จะต้องเข้าไปสัมผัสและดูแลประชาชนในระดับท้องถิ่น 8. - สร้างจิตสำนึกความเป็นไทย เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อเป็นการตัดโอกาสในการปลุกระดม และแย่งชิงประชาชนเข้าไปเป็นสมาชิกของขบวนการโจรก่อการร้ายกลุ่มต่าง ๆ - รัฐควรสนับสนุนโดยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปกับการขจัดเงื่อนไขต่างๆ ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	9.อุปสรรคในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากความไม่เข้าใจในแผนงาน ความล่าช้าของงบประมาณและเครื่องมือเครื่องใช้	- ควรกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อเร่งรัดการเสริมสร้างความมั่นคงภายในจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างยั่งยืนต่อไป - รัฐบาลควรเข้าไปดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาย่างสันติวิธี ด้วยการใช้นักเมตตาธรรมและนิติธรรมต่อน้องประชาชน เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย - ควรแก้ปัญหาแบบสันติวิธีให้แก่ครูโรงเรียนปอเนาะ ในการจัดการศึกษา รวมทั้งแนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่จะต้องเข้าใจและใกล้ชิดประชาชน เพื่อสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในสังคม 9. - ควรมีการปรับปรุงแก้ไข กฎหมายและระเบียบต่างๆ และจัดการฝึกอบรมความรู้ - ให้ทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องผนึกกำลัง ในการแก้ไขปัญหา ด้วยความจริงใจและจริงจัง แบ่งออกในแต่ละด้านดังนี้ -ด้านเศรษฐกิจจัดให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีและวิชาการ -ด้านสังคมจิตวิทยา สนับสนุนให้สถาบันศาสนา และการศึกษา เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม -ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เร่งรัดการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายให้รับผิดชอบต่อแผนงานที่กำหนด -ด้านการรักษาและทรัพยากรมนุษย์จัดระบบศึกษาเพื่อสนองความต้องการของชุมชน -ด้านการบริหารและการจัดการเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งโดยต้องปรับปรุงองค์กรให้มีประสิทธิภาพ ต่อการแก้ไขปัญหา รวมทั้งสนับสนุนให้องค์กรเอกชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	10. การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดน ไทย-มาเลเซีย ซึ่งยังไม่มีแผนงาน เฉพาะในการจัดระเบียบพื้นที่ ชายแดนที่ชัดเจน การประสาน แผนงานเพื่อความมั่นคงของฝ่าย ทหารและฝ่ายพลเรือนยังไม่มี ความสอดคล้องที่ชัดเจน	10. - จะต้องผนึกกำลัง ความตั้งใจ ความ ร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐและเอกชน โดย มีการจัดเตรียมพื้นที่หมู่บ้าน กำลังประชาชน และการประสานแผนพัฒนาเพื่อความมั่นคง ในการพัฒนาหมู่บ้านพื้นที่ชายแดน เพื่อให้ ประชาชนอยู่ดีกินดี มีความรักท้องถิ่นหมู่บ้าน ของตนเอง
	11. การขาดความร่วมมือจาก ประชาชนในการป้องกันและปราบปรามการก่อการร้าย	11. - หน่วยราชการควรให้ความใกล้ชิดกับ ประชาชน สร้างความเข้าใจและรับฟังความ คิดเห็น เพื่อให้ประชาชนลดความหวาดกลัว
	12. บทบาทของศอ.บต. ที่เป็นอยู่ ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ใน ปัจจุบัน ทำให้เกิดปัญหาที่มี ผลกระทบต่อความมั่นคงตาม ชายแดน	12. รัฐบาลควรจะให้ ศอ.บต. ดำรงอยู่ใน ฐานะหน่วยงานสำคัญของรัฐ - ควรพิจารณาปรับปรุง บทบาทและ อำนาจหน้าที่ให้มีเอกภาพมากยิ่งขึ้น โดย - ควรจัดองค์กรอิสระ โดยให้ประชาชนใน พื้นที่เป็นคนประสานงานกับ ศอ.บต. - ควรให้ความสำคัญกับภาษามลายู โดย ให้เปิดสอนในสถานศึกษาต่างๆ ได้ เพื่อลด ปัญหาความขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อความ มั่นคงได้
	13. ประชาชนในพื้นที่ไม่มีโอกาส ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบาย จึงส่งผลให้นโยบายมิได้ ตอบสนอง ความต้องการที่แท้จริง ของประชาชน	13. ควรกำหนดวิถีคิดและการนำเสนอ นโยบายใหม่ ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นของกระบวนการ กำหนดนโยบาย เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการ นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน และจะเกิด ความมั่นคงขึ้นในพื้นที่
	14. ความไม่เข้าใจระหว่าง ข้าราชการกับประชาชน สื่อสาร กันได้ไม่ดี เพราะภาษาที่ต่างกัน	14. -ควรเน้นเรื่องการศึกษา โดยรัฐควร ปรับปรุงอาคารสถานที่ อุปกรณ์และบุคลากร ในโรงเรียนมัธยมศึกษาให้ได้มาตรฐาน

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	15. แรงงานต่างด้าว	- เปิดสอนภาษามลายูท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนมัธยมศึกษามีบทบาทมากขึ้น ในการแก้ปัญหาและพัฒนาภูมิภาคนี้ให้สมบูรณ์ และมั่นคงสืบไป - มีการปรับปรุงปอเนาะ ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามซึ่งทำให้เด็กมุสลิมได้เรียนศาสนาควบคู่ไปกับวิชาการและวิชาชีพ 15. - รัฐบาลควรนำรูปแบบการนำเข้าแรงงานต่างด้าวในลักษณะสัญญาจ้างให้มีใบอนุญาตในการทำงาน - ควรประชาสัมพันธ์โดยปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวมากขึ้น - ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องเข้มงวดกวดขันด้านนโยบายและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างจริงจัง จึงจะสามารถแก้ปัญหาได้
	16. ปัญหาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับมรดกของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยมรดกในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล.	16. ภาครัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรได้จัดอบรมและประชาสัมพันธ์ ให้ได้ศึกษาทำความเข้าใจในหลักกฎหมายอิสลามฉบับที่ได้จัดทำคำแปลเป็นภาษาไทยที่มีชื่อว่า“หลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก”
	17. การพัฒนาอาหารมุสลิมไปสู่ระบบอุตสาหกรรม	17. - หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้กลุ่มแม่บ้าน มีความรู้ทางด้านการตลาด การจัดการ เทคโนโลยีการผลิตและบรรจุภัณฑ์ - ควรมีแหล่งเงินทุนให้กู้ยืม เพื่อเป็นการเพื่อศักยภาพของผลิตภัณฑ์ในการขยายตลาดต่อไป
	18. ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการให้บริการด้านสินเชื่อการเกษตรแก่เกษตรกรลูกค้า	18. - จัดให้มีการอบรมแก่พนักงานสินเชื่อในเรื่องของการติดต่อ ซึ่งอาจจะพบปัญหาในเรื่องของอายุหรือภาษาที่ใช้

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	ธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร	- ทำการประชาสัมพันธ์ให้แก่เกษตรกร - ลูกค้า มีความรู้และความเข้าใจในขั้นตอนการติดต่อเพื่อขอรับบริการด้านสินเชื่อ - ปรับปรุงโครงสร้างของธนาคารให้มีความคล่องตัวในการให้บริการมากขึ้น
	19. การพัฒนาฝีมือแรงงานในห้า จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อ รองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจ สามฝ่าย (IMT-GT)	19. - ควรมีเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทันสมัยให้เพียงพอกับจำนวนผู้เข้ารับการฝึก - จัดหลักสูตรที่หลากหลายตามความต้องการของตลาดแรงงาน - จัดการประชาสัมพันธ์ทั้งภาษาไทยและภาษาท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจ เป็นการทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น สามารถออกไปประกอบอาชีพได้
	20. การไม่เห็นถึงความสำคัญของ หลักการเศรษฐกิจแบบพอเพียง	20. - หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรหมั่นปฏิบัติงานในพื้นที่ให้มากขึ้นโดยให้การช่วยเหลือ สนับสนุนแก่ชาวชนบทที่มีชีวิตความเป็นอยู่เหมือนเดิมให้มีชีวิตที่ดีขึ้นชี้ให้เห็นถึงข้อดี และประโยชน์ของหลักการเศรษฐกิจแบบพอเพียงเพื่อให้ประชาชนได้มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ - หน่วยงานของภาครัฐควรให้ความช่วยเหลือในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือ ในการปฏิบัติงานของเกษตรตำบล และพัฒนาการตำบลกับประชาชน - สนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามาเป็นอาสาสมัครในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียง - ภาครัฐควรสนับสนุนเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักการเศรษฐกิจแบบพอเพียง แก่ประชาชนให้มากขึ้นและทั่วถึง - จัดให้มีการอบรมความรู้ทางวิชาการในเรื่อง

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
		เศรษฐกิจแบบพอเพียงให้แก่ผู้นำท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง - เสริมความรู้ใหม่ๆ แนวทางปฏิบัติใหม่ๆ เทคนิควิธีการใหม่ๆ อันเป็นผลให้ผู้นำสามารถปฏิบัติงานตามบทบาทให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
	21. ผลกระทบบางประการที่อาจเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาตามโครงการสามเหลี่ยมเศรษฐกิจ (IMT-GT) เช่น มลภาวะเป็นพิษ การใช้เทคโนโลยีใหม่ที่เป็นอันตรายต่อ คน และสิ่งแวดล้อม หรือแม้กระทั่งการทำให้คนตกงาน	21. - รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปพัฒนา ปรับปรุงและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่เป็นอยู่ด้วยความจริงจัง - ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้ถึงรายละเอียดของโครงการให้ชัดเจน
	22. ปัญหาในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งมีสาเหตุหลายประการ เช่น ความไม่สงบในพื้นที่ ความไม่ชัดเจนของรัฐบาลที่จะใช้แผนการพัฒนาฉบับใด	22. - รัฐบาลควรจริงจังให้ภาคเอกชน เข้ามาลงทุนในกิจกรรมต่างๆ โดยจะต้องใช้มาตรการจูงใจที่เป็นพิเศษ เพื่อชดเชยโอกาสเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากภาพพจน์ของสถานการณ์ในบริเวณนี้ และเข้ามาเป็นแนวร่วมในการพัฒนาให้การดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง - รัฐบาลควรมีความชัดเจนในพื้นที่ว่าเขตเศรษฐกิจใดจะรองรับอุตสาหกรรมประเภทใด และพัฒนาตามแผนการที่ได้จัดเตรียมไว้ตามขั้นตอน - ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเป็นแกนนำในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจสามฝ่าย และควรพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เปิดกว้างสู่นานาชาติ - ต้องให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ในเรื่องการจัดทำแผน โครงการซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	23.ปัญหาในการผลิตไก่เบตง ซึ่ง ยังขาดความรู้เกี่ยวกับโรคและ การป้องกัน การคัดเลือกและการ ผสมพันธุ์	23. - หน่วยงานรัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ เกษตรกรในเรื่องพันธุ์สัตว์ และ วัคซีน - จัดการฝึกอบรมให้ความรู้ในการผลิตไก่ เพื่อในอนาคตไก่เบตงจะเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป ที่ส่งสู่ตลาดตามความต้องการของตลาด ได้มากขึ้น
	24. ความยากจน	24. - ให้มีการฝึกอาชีพจากสถาบันพัฒนา ฝีมือแรงงาน - ให้มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หรือหาอาชีพใหม่ๆ ให้กับชาวบ้าน โดยการ พัฒนาสินเชื่อให้ผู้มีรายได้น้อย กู้ไปเพื่อ ประกอบอาชีพอิสระทำธุรกิจในครอบครัว เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนอีกระดับหนึ่ง - ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งวิทยากร เข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับการเลี้ยง สัตว์ เพาะปลูก ประมงและค้าขาย เพื่อให้มี ความก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จจากการ จัดสรรเงินทุนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน - กลุ่มอาชีพต่างๆ ต้องมีการพัฒนาเสริม ความรู้อยู่เสมอ และควรมีความร่วมมือในการ สร้างเครือข่ายการผลิตและการจำหน่าย เพื่อ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน - รัฐควรแก้ไขความยากจนที่ตรงกับแต่ ละกลุ่มอาชีพ เพื่อช่วยลดความยากจน โดย การบริหารจัดการที่ดี การมีส่วนร่วมของ ประชาชน และการดำรงไว้ซึ่งค่านิยมและ ความเข้มแข็งของชุมชนภาคใต้

อาณานิคมชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	25. ผลกระทบของสื่อที่มีต่อเยาวชน ทั้งทางด้าน ยาเสพติด ความรุนแรง เพศสัมพันธ์ เป็นต้น	25. - ควรมีการรณรงค์จัดนิทรรศการเกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติด แสดงถึงชนิดและอันตรายของยาเสพติด - บิดา มารดาควรมีส่วนร่วมในความสัมพันธ์ของครอบครัว - ทางสื่อโทรทัศน์ ควรแพร่ภาพ ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันยาเสพติดให้มากขึ้น - สื่อโทรทัศน์ ควรให้ความสำคัญของเนื้อหารายการโทรทัศน์ที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน เพื่อให้เยาวชนไทยได้รับผลประโยชน์ และความรู้จากการรับชมโทรทัศน์มากขึ้น
	26. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ	26. ควรส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลตนเองที่เหมาะสม และส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยคำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลด้วย
	27. เยาวชนมุสลิมมีระดับการศึกษาที่ต่ำ	27. - สถาบันทางการศึกษาควรสนับสนุนกิจกรรมที่มีผลต่อการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยให้กลุ่มเพื่อนเป็นกลไกสำคัญในการประชาสัมพันธ์ถึงเป้าหมายของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา - ทางโรงเรียนจะต้องมีความพร้อมในทุกๆ ด้าน ควรสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชน และควรนำศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน มาพูดคุยกับนักเรียน เพื่อจะได้ทำให้เกิดความภูมิใจในโรงเรียนของตนเอง เพื่อจะได้เป็นแรงจูงใจอีกทางหนึ่งในการศึกษาต่อของนักเรียน
	28. การขาดคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา	28. - ปรับปรุง ผู้บริหารควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหาร จึงควรแก้ไขด้วยการ

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	อิสลาม ทั้งการขาดอุปกรณ์บุคลากร	จัดฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารโรงเรียนให้แก่ผู้บริหารและครูใหญ่ - รัฐบาลควรให้การสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุง เพื่อให้โรงเรียนได้มาตรฐานและมีคุณภาพการศึกษาที่ดีในอนาคต
	29. การเสพยาเสพติดของกลุ่มเยาวชน	29. - มาตรการในการป้องกัน ควรเริ่มจากครอบครัวที่ควรให้ความอบอุ่น และให้สมาชิกในครอบครัวได้เรียนรู้ในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาแก่เด็กและเยาวชนในการพึ่งยาเสพติด - ทางองค์กรของรัฐควรให้การสนับสนุนข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับยาเสพติดทุกจุด ทุกพื้นที่ของชุมชน เพื่อเยาวชนของชาติจะไม่ตกเป็นทาสของยาเสพติดและไม่เป็นปัญหาทางสังคมอีกต่อไป
	30. อัตราการเพิ่มของประชากรที่สูงเนื่องจากสตรีไทยมุสลิมมีภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าการคุมกำเนิด	30. เน้นการรณรงค์เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวโดยใช้วิธีคุมกำเนิดแบบชั่วคราว เพื่อเว้นระยะการมีบุตรและเพื่อสุขภาพของมารดา
	31. การไม่ได้รับสิทธิที่ผู้ป่วยมุสลิมพึงได้รับในการเข้ารับการศึกษาในโรงพยาบาล	31. - ทีมสุขภาพจะต้องคำนึงถึงหลักศาสนา วัฒนธรรมและประเพณีของผู้ป่วย เช่น อาหารสำหรับผู้ป่วยมุสลิม และสถานประกอบศาสนกิจ เพื่อให้ผู้ป่วยและญาติได้รับสิทธิส่วนนี้ - ทีมสุขภาพควรปรับปรุงคุณภาพการให้บริการแก่ผู้ป่วย - ควรให้ข้อมูล การปฏิบัติตัวในเรื่องต่างๆ ให้ผู้ป่วยที่มีสิทธิสามารถตัดสินใจถูกต้องและสบายใจในการเข้ารับการรักษา

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	32. การขาดคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา	32. - ควรมีการจัดอบรมสัมมนาครูผู้สอนวิชาอิสลามศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักการศึกษา การใช้สื่อการสอน - ให้มีการบรรจุให้เป็นข้าราชการ เพื่อเป็นการบำรุงขวัญและกำลังใจ เพื่อให้ครูผู้สอนมีประสิทธิภาพในการสอนมากขึ้น
	33. อันตรายบนทางหลวงสายประธานใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้	33. - การขยายไหล่ทางให้กว้างขึ้น ปรับปรุงโดยการปูผิวทางใหม่ - ส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์บริเวณอันตราย เพื่อช่วยลดความรุนแรงและจำนวนอุบัติเหตุให้น้อยลง
	34. การขาดแคลนผู้สืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เช่นหนังตะลุง มโนราห์	34. ควรมีการอนุรักษ์ไว้โดยให้ทางราชการสนับสนุนให้มากกว่านี้ โดยประชาสัมพันธ์ฟื้นฟู เพื่อไม่ให้สูญหายไป
	35. ปัญหาในการอ่านและความเข้าใจในการอ่านเอกสารทางราชการของชาวไทยมุสลิม	35. ควรเร่งดำเนินการและปรับเปลี่ยนวิธีการให้บริการ และใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ เพราะจะช่วยให้ชาวไทยมุสลิมสามารถรับรู้และเข้าใจข้อความที่ทางราชการต้องการสื่อได้ตรงกัน

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
ชายแดนไทย-พม่า	1. ปัญหาชนกลุ่มน้อยสัญชาติพม่าตามแนวชายแดนไทย-พม่า 2. ผู้หลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่าที่หลบหนีเข้าเมือง , แรงงานต่างด้าว	1. ให้รัฐบาลไทยใช้มาตรการเชิงรุกอย่างไม่เปิดเผยเพื่อแก้ไขปัญหานี้ โดยยังรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างไทยกับพม่าไว้ 2. -มาตรการระยะสั้น เห็นควรมีการตั้งศูนย์บริการแรงงานต่างชาติ ระดับชาติ และระดับจังหวัด เพื่อให้มีองค์กรเดียวในการแก้ไขปัญหาให้เกิดความมีเอกภาพ -ส่วนมาตรการระยะยาว เห็นควรสนับสนุนให้รัฐบาลพม่าตั้งโรงงานอุตสาหกรรมตามแนวชายแดน และจัดตั้งด่านถาวรเพื่อสกัดกั้นการเคลื่อนย้ายแรงงาน - รัฐบาลไทยควรผ่อนผันแรงงานต่างด้าวให้สามารถทำงานได้โดยกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อควบคุมแรงงานต่างด้าว โดยให้ทำงานเฉพาะแรงงานที่ขาดแคลนเท่านั้น เช่น กิจการประมง -ให้มีการเร่งรัดให้ปฏิบัติตามนโยบายความมั่นคงแห่งชาติโดยเคร่งครัด เป็นรูปธรรม -เร่งรัดมาตรการผลักดันและสกัดกั้นผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า รวมทั้งการลงโทษผู้ให้ความช่วยเหลือ และ/หรือ ให้ที่พักพิงแก่ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากพม่า - ทำความเข้าใจกับนานาประเทศให้เข้าใจถึงนโยบายการให้ความช่วยเหลือผู้หลบหนีจากพม่า ของไทยเป็นไปตามหลักมนุษยธรรม ไม่ใช่เพราะแทรกแซงกิจการภายในพม่า -สนับสนุนให้พม่าแก้ไขปัญหาการเมืองภายใน และเข้ามีส่วนร่วมในประชาคมโลก เพื่อให้พม่ามีความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เพื่อป้องกันการหลบหนีของชาวพม่า - ควรมีการเตรียมมาตรการสำหรับผู้พลัดถิ่นบางกลุ่มที่เข้ามาในไทยเป็นเวลานาน มี

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	3.สภาวะสุขภาพแรงงานต่างด้าว	ลูกหลาน วัฒนธรรมความเป็นอยู่เป็นคนไทย ให้ได้รับการผ่อนผันอยู่ในไทยต่อไป โดยไม่ก่อ ปัญหาให้สังคมไทย - จะต้องมีการศึกษาถึงอาชีพที่คนไทยไม่ ต้องการทำและจำเป็นก่อนจึงนำแรงงานต่าง ด้าวเข้ามาทำงานโดยถูกต้องตามกฎหมาย - ต้องมีการเจรจากับรัฐบาลประเทศ สหภาพพม่าเรื่องการเดินทางเข้ามาทำงาน ของแรงงานพม่าในประเทศไทย - เร่งรัดการจัดตั้งศูนย์เศรษฐกิจตามแนว ชายแดนไทย-พม่าขึ้นในพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อ จำกัดให้แรงงานต่างด้าวอยู่บริเวณชายแดน - ควรมีการกำหนดมาตรการในการดึงดูด สักต่องานเข้า-ออกของแรงงาน - เพิ่มการสร้างสัมพันธ์ไมตรีระหว่าง ประเทศไทยและพม่า - ควรจัดให้มีศูนย์ควบคุมผู้หลบหนีเข้า เมืองขนาดใหญ่และสามารถดำเนินการได้ ครบวงจร (การรับตัว – การควบคุม – การ ส่งกลับ) - เสนอให้ศึกษาและนำแนวคิด วิธีการควบคุมการนำเข้าแรงงานต่างชาติดัง ประเทศที่มีการใช้แรงงานต่างชาติในแถบ เอเชียด้วยกันมาปรับใช้กับประเทศไทย 3. - ให้รัฐบาลมีนโยบายชัดเจนในการควบคุม จำนวนแรงงานต่างด้าวในด้านสาธารณสุข - รัฐจะต้องมีงบประมาณสนับสนุนในเรื่อง การป้องกันโรค การควบคุมโรคตามแนว ชายแดนให้มีประสิทธิภาพ - ให้เจ้าของกิจการต่างๆ ที่รับแรงงานต่าง ด้าวเข้าทำงานและองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นมีบทบาทในการดูแลสุขภาพของ แรงงานต่างด้าวในพื้นที่ด้วย

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	4. การควบคุมชาวเขาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ ทั้งจากปัญหายาเสพติด ปัญหาการค้าไม้ทำลายป่า ปัญหาความด้อยคุณภาพของประชากร ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติ ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจและสังคม ความมั่นคงและปลอดภัยแห่งชาติ 5. การค้าชายแดน	- จำเป็นที่ภาครัฐจะต้องมีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเจรจากับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งประสานงานกับองค์กรต่างประเทศที่เข้ามาดำเนินงานในเรื่องการดูแลสุขภาพของผู้อยู่อาศัยตามชายแดน 4. - จัดระเบียบชาวเขาให้ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งในด้านบุคคล และด้านที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน - ปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ในการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่ชาวเขาในกรณีสิทธิพลของชนกลุ่มน้อย และพรรคคอมมิวนิสต์ - ยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวเขาให้สามารถพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจและสังคมได้ในระดับที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะในด้านการสาธารณสุข การศึกษา และการส่งเสริมเผยแพร่พุทธศาสนา 5. - รัฐบาลไทยจะต้องแสดงให้เห็นว่าทำไปเพื่อให้เกิดความร่วมมือกัน ในการแข่งขันกับตลาดโลก มิใช่ไทยมุ่งแสวงหาประโยชน์จากพม่าแต่ฝ่ายเดียว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทั้งไทยและพม่า ต้องมีการทำความเข้าใจถึงสภาพของแต่ละฝ่าย มีการเกื้อกูลกันและกัน แสดงความไว้วางใจ และถือปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันอย่างจริงจัง - ไทยต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ให้มีความชัดเจน

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	6. สัญชาติของบุตรผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายชาวพม่า	- ไทยต้องร่วมมือกับทางการพม่า เพื่อกวาดล้างกระบวนการค้ายาเสพติด การค้าขายที่ผิดกฎหมายเพื่อเป็นการฟอกเงินให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว - ต้องมีการเจรจาประเทศในกลุ่มสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นโดยเร็ว - ควรกำหนดบทบาทของธนาคารพาณิชย์ไทยในท้องถิ่น ให้เอื้อต่อธุรกิจการค้าชายแดน - รัฐบาลควรปรับปรุงกลไกของรัฐ การควบคุมกำกับดูแลการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ตลอดจนการหามาตรการให้การค้าชายแดนผ่านพิธีการศุลกากรเพิ่มมากขึ้น 6. - ควรให้มีการจัดทำทะเบียนพม่าอพยพและบุตรพม่าอพยพ - การให้สิทธิทางการศึกษาแก่บุตรพม่าอพยพตามหลักมนุษยธรรม - ควรให้มีการจัดระบบข้อมูลอื่นๆ เช่น ประวัติการเสียภาษี อันเป็นสิ่งแสดงถึงความภักดีต่อแผ่นดิน ทะเบียนประวัติการต้องโทษคดีอาญา ประวัติคุณงามความดีต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งสำคัญต่อการพิจารณาให้สัญชาติต่อไป อีกทั้งยังเพื่อเป็นการป้องกันเหตุความวุ่นวาย และผลร้ายที่เกิดขึ้นต่อความมั่นคงของราชอาณาจักรไทย

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	7. ปัญหาความสัมพันธ์ไทย-พม่า ซึ่งต่างยังคงมีความหวาดระแวงและขัดแย้งต่อกัน	7. - ไทยควรเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาประเทศพม่าในด้านต่างๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือพัฒนาเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการศึกษา - ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ไทยกับพม่ามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันภายใต้ข้อตกลงระหว่างประเทศและข้อตกลงระดับทวิภาคีได้อย่างราบรื่น - ให้ประเทศไทยรักษาความสัมพันธ์ที่ดีและพัฒนาความสัมพันธ์กับรัฐบาลทหารพม่าให้ใกล้ชิดต่อไป
	8. ความขัดแย้งระหว่างไทยกับพม่าด้านการประมง	8. - โดยควรให้ความรู้ด้านข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีการประมงสมัยใหม่ แก่ชาวประมงเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรมให้ถูกต้อง จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งได้ทางหนึ่ง - ควรกำหนดมาตรการช่วยเหลือชาวประมงเร่งด่วน เพื่อให้ดำเนินการอย่างรวดเร็ว ทำให้แก้ปัญหาขัดแย้งระหว่างประเทศได้ - การจัดทำทะเบียนชาวประมง เรือประมง ลูกเรือประมง การควบคุมการเดินเรือ เพื่อสามารถบังคับให้อยู่ในกฎ ระเบียบ การทำประมงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น - การขอความร่วมมือจากพม่าในการทำประมงภูมิภาคร่วมกัน
	9. การแพร่ระบาดของยาเสพติด	9. - จัดมาตรการการสกัดกั้นและปราบปรามอย่างมีประสิทธิภาพ - จัดระเบียบและเสริมความมั่นคงของชุมชนตามแนวชายแดน - พัฒนาความสัมพันธ์กับพม่า และขอความร่วมมือเพื่อประสานประโยชน์ร่วมกัน

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	10. เส้นเขตแดน	10. - ควรมีการเจรจากับพม่า ทำความเข้าใจ ในการกำหนดเขตแดนใหม่ ตามหลักนิยมทั้ง ไปของกฎหมายระหว่างประเทศ การกำหนด เขตแดนใหม่ โดยยึดถือสนธิสัญญา และแผน ที่แนบท้ายสนธิสัญญาที่จัดทำไว้ในอดีต หาก กรณีมีการปักปันเขตแดนร่วมกัน โดยมีการ อ้างสิทธิ์ที่ทับซ้อนกัน -เจรจากับพม่าเพื่อจัดตั้งเป็นเขตแสวงหา ผลประโยชน์ร่วมกัน หรือให้มีการแลกเปลี่ยน พื้นที่กัน
	11. การละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวพม่า	11. เสนอนโยบายระดับอาเซียนเพื่อเขาไป ช่วยเหลือ
	12. ผลกระทบจากการส่งเสริมการ ท่องเที่ยว ความไม่สมดุลระหว่างการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม	12. - กำหนดเขตพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อป้องกัน ไม่ให้มีการขยายกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มี คุณค่าสูงทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศิลปสถาปัตยกรรมเนื่องจาก พื้นที่เหล่านี้ถูกทำลายได้ง่าย -เตรียมพร้อมในด้านสิ่งบริการและ บุคลากรที่จะให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว -ควรมีการพัฒนากิจกรรมที่สนับสนุน กิจกรรมท่องเที่ยวให้แก่ประชากรในชุมชนที่ ไม่มีการท่องเที่ยว และส่งเสริมให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับแก่นแท้ของวัฒนธรรม แก่คนในท้องถิ่นโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน แต่ ทั้งนี้ก็ต้องเป็นการร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของ ประเพณี

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	13. ชีวิตสภาพความเป็นอยู่ของผู้อพยพหลบหนีจากประเทศมาซึ่งถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานได้ง่าย 14. ปัญหาด้านสาธารณสุข เช่น การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ โรคติดต่อจากแรงงานต่างด้าว อาทิ โรคเท้าช้าง โรคมาลาเรีย เป็นต้น	13 - ให้รัฐบาลไทยปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้อพยพ และข้อเสนอแนะในระดับต่ำสุดที่รัฐบาลไทยควรทำได้แก่ การแปลและเผยแพร่นโยบายและแผนที่เกี่ยวข้องกับแรงงานอพยพในภาษาของผู้อพยพเองอย่างทั่วถึง 14. - ให้รัฐเข้ามาจัดการปัญหายาเสพติดในพื้นที่โดยจัดการกับกลุ่มการค้าเพราะองค์กรชุมชนไม่สามารถทำได้เองและสำหรับผู้ที่ถูกกลับไปติดยาซ้ำหลังจากที่เคยบำบัดแล้วชุมชนเสนอว่าครั้งต่อไปไม่ต้องช่วยเหลือเรื่องการบำบัดให้ผู้นั้นไปบำบัดเอง จ่ายเงินเองแต่ชุมชนจะช่วยกันดูแลครอบครัวให้ - ในปัญหาการค้าประเวณีก็ทำการป้องกันไม่ให้มีกลุ่มใหม่เกิดขึ้น โดยจัดกิจกรรมฝึกอาชีพให้แก่สตรีและเปิดโอกาสให้สตรีมีการปรับตัวที่เหมาะสมกับสังคมภายนอกควบคู่ไปด้วย - ทำการประชาสัมพันธ์ความรู้เรื่องเอดส์ให้ตระหนักถึงปัญหา และสมควรให้เด็กในหมู่บ้านมีโอกาสอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี เข้ารับการศึกษาในระบบเรียนประจำจากโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์หรือสถานศึกษาภายนอกชุมชนจนกว่าสถานการณ์ในชุมชนจะคลี่คลาย - เร่งพัฒนานโยบายสาธารณสุขสำหรับผู้ย้ายถิ่น ให้ความรู้ด้านสุขศึกษาเพื่อให้ผู้ย้ายถิ่นช่วยเหลือตนเองได้ระดับหนึ่ง โดยใช้สื่อภาษาพม่า - มีการรณรงค์อาสาสมัครชาวพม่าเพื่อทำงานในกลุ่มผู้ย้ายถิ่นในการให้ความรู้สุขศึกษาและให้คำปรึกษา

อาณาบริเวณชายแดน	ปัญหาที่พบ / ประเด็นสำคัญ	แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ
	15. การรองรับผู้หนีภัยชาวพม่า	- การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ชายแดนควรให้ผู้กำหนดนโยบายทางสังคมและสาธารณสุขมีส่วนร่วมด้วยและควรมีการศึกษาติดตามผลการดำเนินงาน - โดยให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนให้เห็นความสำคัญของโรค และการป้องกันโรค กำหนดแผนปฏิบัติให้มีความสอดคล้องเป็นจริงได้ในทางปฏิบัติ - ประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างระบบเตือนภัยในช่วงของการแพร่ระบาด - ปรับปรุงเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ สถานีบริการทางการแพทย์ ให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสม - ให้มีคลินิกที่จุดผ่านแดน - พัฒนาเครือข่ายเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาในการควบคุมมาลาเรียตามบริเวณชายแดน - ส่งเสริมให้กลุ่มแรงงานเคลื่อนย้ายใช้มุ้งชุบสารเคมี เพื่อป้องกันการติดเชื้อไข้มาลาเรีย 15. - ในส่วนของผู้อพยพจากพม่า เสนอให้จัดทำทะเบียนผู้อพยพในแต่ละหมู่บ้านและกำหนดสถานภาพผู้อพยพให้ชัดเจนและรัฐต้องนำบริการสาธารณสุขเข้าไปให้ถึงกลุ่มผู้อพยพเหล่านี้ - ในส่วนของคนไทยในท้องถิ่น คือหน่วยงานรัฐต้องเข้ามาดูแลความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้มากขึ้นและวางแผนประชาสัมพันธ์ไม่ไห้คนไทยท้องถิ่นเกิดทัศนคติทางลบกับผู้หนีภัยในพื้นที่รองรับ

บทที่ 5

ประสบการณ์และความรู้เกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศ : การสำรวจเบื้องต้น

ในส่วนนี้ จะนำเสนอถึงการศึกษาเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของต่างประเทศ ซึ่งครอบคลุมเรื่องต่างๆ ตามลำดับ ดังนี้ 1) สภาพโดยทั่วไปของอาณาบริเวณชายแดนในโลก 2) การบริหารจัดการชายแดน การร่วมมือกันระหว่างประเทศเพื่อการบริหารจัดการชายแดนและความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านอื่นๆ ในอาณาบริเวณชายแดน 3) สภาพโดยทั่วไปและการบริหารจัดการชายแดนในทวีปยุโรป 4) การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับชายแดนในทวีปยุโรป 5) สภาพโดยทั่วไปและการบริหารจัดการชายแดนในทวีปอเมริกาเหนือ 6) การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับชายแดนในทวีปอเมริกาเหนือ 7) ตัวอย่างผลงานการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยติดกับประเทศเพื่อนบ้านโดยนักวิชาการต่างชาติและสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ 8) บทสรุป และบรรณานุกรม

ชายแดนและอาณาบริเวณชายแดน : สภาพโดยทั่วไป

ปัจจุบัน ชายแดนและอาณาบริเวณชายแดนทั่วโลก ทั้งที่อยู่ในทวีปเอเชีย ทวีปแอฟริกา ทวีปยุโรปและทวีปอเมริกามีความเปลี่ยนแปลงไป แต่ละประเทศต่างก็แสวงหาความร่วมมือในการบริหารจัดการชายแดนร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนมีการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเชิงความร่วมมือระหว่างกัน ในอาณาบริเวณชายแดนเพิ่มขึ้น โดยไม่จำกัดอยู่เพียงเฉพาะเรื่องการบริหารจัดการชายแดน ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากความเปลี่ยนแปลงหลายด้านที่เกิดขึ้นในโลก

ในกรณีของประเทศต่างๆ ที่อยู่ในทวีปเอเชียตอนกลาง ซึ่งประกอบด้วยประเทศใหม่ที่ยกตัวเป็นอิสระออกจากอดีตประเทศสหภาพโซเวียต จำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ คาซัคสถาน (Kazakhstan) เคียร์กีซสถาน (Kyrgyzstan) เติร์กเมนิสถาน (Turkmenistan) ทาจิกิสถาน (Tajikistan) และอุซเบกิสถาน (Uzbekistan) ประเทศเกิดใหม่เหล่านี้ เพิ่งมีแนวอาณาเขตอำนาจอธิปไตยใหม่ของตนเอง ทำให้ประสบปัญหาขาดความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการบริหารชายแดนและการปกป้องแนวชายแดนของตน ซึ่งอยู่ติดกับประเทศขนาดใหญ่ ได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ประเทศอัฟกานิสถานและประเทศอิหร่าน ในอดีตเมื่อครั้งที่ประเทศเกิดใหม่เหล่านี้เป็นสาธารณรัฐขนาดเล็กอยู่ในอดีตสหภาพโซเวียต การปกป้องและจัดการชายแดนเป็นหน้าที่ของกองกำลังป้องกันชายแดนของรัสเซีย เมื่อแยกตัวเป็นอิสระทำให้ประเทศเหล่านี้กลายเป็นประเทศอิสระขนาดเล็กที่ต้องสร้างและพัฒนาความสามารถในการ

บริหารจัดการชายแดนของตนเองอย่างเร่งด่วน เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติที่สำคัญ ได้แก่ การลักลอบขนส่งและค้าขายยาเสพติด อาวุธและมนุษย์ กำลังคุกคามประเทศเหล่านี้อย่างหนัก นอกจากนั้นยังมีประเด็นปัญหาอื่นๆ อีกด้วย อาทิเช่น การอพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย การฟอกเงิน การก่อการร้าย เป็นต้น ภารกิจดังกล่าวนี้ มิได้ตกเป็นของบรรดารัฐบาลของประเทศเหล่านี้เท่านั้น ด้วยนานาประเทศและองค์ระหว่างประเทศหลายแห่งตระหนักถึงความสำคัญ of สภาพปัญหา จึงได้ให้ความร่วมมือและมอบความช่วยเหลือให้ อาทิ โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme) และสหภาพยุโรป (European Union) เป็นต้น

ในกรณีความร่วมมือและการให้ความช่วยเหลือจากสหภาพยุโรป สหภาพยุโรปได้ริเริ่มโครงการสร้างและพัฒนาความสามารถด้านการบริหารจัดการชายแดนในระดับภูมิภาคเอเชียกลางขึ้น เพื่อให้ประเทศเหล่านี้มีความสามารถในการจัดการชายแดนของตนและชายแดนร่วมกันในระดับภูมิภาคให้มีความสอดคล้องใกล้เคียงหรือกระทั่งเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อให้ผู้คนและสินค้าสามารถผ่านข้ามแดนได้โดยสะดวกและความร่วมมือข้ามแดนในด้านต่างๆ จะได้รับการส่งเสริมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น สำหรับโครงการฯ นี้ กำหนดให้อาณาบริเวณชายแดนบริเวณหุบเขาเฟอร์กานา (Ferghana Valley) เป็นพื้นที่นำร่องของโครงการฯ เนื้อหาของโครงการฯ ประกอบด้วยหลายโครงการย่อยที่จำเป็นต่อการจัดการชายแดนสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การพัฒนากองกำลังตำรวจในเชิงกฎหมายและสถาบันที่เหมาะสม การแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาด่านชายแดนร่วมระหว่างประเทศ ซึ่งจะรวมทั้งการฝึกและการจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ที่จำเป็นต้องมีเพื่อใช้งาน ตลอดจนปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้กับเจ้าหน้าที่ชายแดนและส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้มีความสัมพันธ์ที่ดีและใกล้ชิดกับชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น

(Border Management Central Asia Programme.)

<http://www.gateway.org/download/BOMCA%20DESCRIPTION.pdf>

ในกรณีของทวีปแอฟริกา ประวัติศาสตร์ชายแดนของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ มีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับประเทศเจ้าอาณานิคมทั้งหลายในศตวรรษที่ 19 กล่าวคือ บรรดาเจ้าอาณานิคมตะวันตกได้นำระบบการจัดการระหว่างประเทศที่เรียกว่ารัฐ-ชาติสมัยใหม่เข้าไปในพื้นที่ของทวีปนี้ จากนั้นประเทศเจ้าอาณานิคมได้ดำเนินการทั้งการทูตและในบางกรณีด้วยการสู้รบเพื่อขีดเส้นแบ่งเขตแดนในปกครองของตนเอง โดยที่ชนพื้นเมืองทั้งที่เป็นผู้นำและเป็นพลเมืองทั่วไปไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการทั้งหลายนี้ ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ในทวีปนี้ยังมีการสู้รบ มีสงครามกลางเมืองระหว่างชนเผ่าแตกต่างกันที่ต้องมาอยู่ในอาณาเขตการปกครองเดียวกันอยู่ในหลายจุด ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สภาพความเป็นอยู่ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของประเทศต่างๆ ในทวีปนี้ยังอยู่ในสภาพที่เรียกได้ว่าต่ำกว่าเกณฑ์ของโลกตะวันตกอยู่มาก ในปัจจุบัน มี

องค์การระหว่างประเทศหลายแห่งที่พยายามหยิบยื่นความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทวีปนี้ อาทิเช่น ปัญหาความขัดแย้งและสงครามกลางเมือง ปัญหาความล้าหลังในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน เป็นต้น โดยมีการนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการสู้รบและภาวะด้อยพัฒนาหลายแนวทาง ที่น่าสนใจประการหนึ่ง ได้แก่ การบูรณาการพื้นที่บางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนที่ต่อเนื่องกันของประเทศต่างๆ เข้าด้วยกัน ให้เกิดเป็น "ภูมิภาคข้ามแดนระหว่างประเทศ" (cross-border regions) ขึ้น อาทิเช่น โครงการบูรณะ (reconstruction) และบูรณาการ (integration) แอฟริกากลาง หรือที่เรียกว่า "ความริเริ่มสำหรับทวีปแอฟริกาตอนกลาง" (Initiative for Central Africa) ซึ่งดำเนินการโดยองค์การเพื่อความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-Operation and Development [OECD] เป็นต้น (Pourtier, 2003).

สำหรับกรณีของทวีปยุโรปและทวีปสหรัฐอเมริกา จะได้นำเสนอโดยละเอียดในรายงานต่อไป

การบริหารจัดการชายแดน การร่วมมือกันระหว่างประเทศเพื่อการบริหารจัดการชายแดนและความร่วมมือระหว่างประเทศในด้านอื่นๆ ในอาณาบริเวณชายแดน

ช่วงก่อนทศวรรษที่ 1990 ความสัมพันธ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นข้ามเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ (international boundaries) ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการพึ่งพาอาศัยกันและกันในประเด็นที่เป็นปัญหาร่วมกัน (problematic interdependencies) อาทิ มลพิษในแหล่งน้ำ มลพิษทางอากาศและความเสี่ยงที่อาจเกิดจากโรงงานผลิตไฟฟ้าพลังงานนิวเคลียร์ เป็นต้น ความร่วมมือระหว่างกันจึงเป็นผลของกระบวนทัศน์เชิงนโยบาย (policy-paradigm) ที่นานาประเทศมากำหนดประเด็นปัญหาสาธารณะและการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ โดยอาศัยการวางแผนเชิงพื้นที่ร่วมกัน (co-ordinated spatial planning) เป็นเครื่องมือในการทำงาน (Blatter and Clement, 2000 : 30-31) ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ากิจกรรมข้ามแดนมีหลายอย่าง ไม่เพียงแต่เป็นการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาเท่านั้น อาทิเช่น การทำงานขององค์กรเหนือชาติ ความร่วมมือระหว่างรัฐทั้งที่เป็นการและไม่เป็นทางการ ความสัมพันธ์ด้านธุรกิจการค้า การทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนไม่แสวงหาผลกำไร ความสัมพันธ์ในด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ตลอดจนสัมพันธ์ภาพในลักษณะที่เป็นเครือข่ายทางสังคมและหรือเครือข่าย เป็นต้น (Gerber, 2002 : 103-104) อย่างไรก็ตาม ยังมีอุปสรรคอีกมากที่ขัดขวางการดำเนินความสัมพันธ์ข้ามแดนเหล่านี้ อาทิ ปัญหาเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหากฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าออกของผู้คน สินค้า บริการและทุนและปัญหาเรื่องความไม่ปลอดภัย เป็นต้น

ข้อที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง จะเห็นได้ว่ามีอาณาบริเวณชายแดนหลายจุดที่สองฝั่งของแนวเขตแดนระหว่างประเทศที่มีความแตกต่างและไม่สมมาตรกันในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเศรษฐกิจ การดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในอาณาบริเวณชายแดนที่มีลักษณะเช่นนี้มักจะอยู่บนฐานของสภาพความเป็นจริงที่ว่ามีความแตกต่างและความไม่สมมาตรระหว่างกัน ตัวอย่างเช่น เรื่องแรงงาน เรื่องทรัพยากร เรื่องราคาสินค้า เป็นต้น (Gerber, 2002 : 105) ในขณะเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้ ทำให้การดำเนินความสัมพันธ์ในเชิงความร่วมมือข้ามแดนในอีกหลายๆ ด้านต้องอาศัยเวลามากเพื่อพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ใกล้เคียงกันมากขึ้น

ทั้งนี้ ขั้นตอนแรกในการสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดนและการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดนไม่ว่าจะจุดใดในโลก หลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องเริ่มจากการเพิ่มความเข้าใจและการยอมรับประเทศและผู้คนที่อาศัยอยู่ใน "อีกฝั่งหนึ่ง" (the other side) ของแนวแบ่งเขตแดน (Blatter and Clement, 2000 : 35-36) นอกจากนั้นแล้ว การศึกษาและวิจัยก็มีประโยชน์ต่อการบริหารจัดการชายแดนของแต่ละประเทศและต่อการบริหารจัดการชายแดนร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีพรมแดนร่วมกัน

ในอดีตที่ผ่านมา การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับชายแดนหรือแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องชายแดนมีจุดเน้นอยู่ที่เส้นเขตแดน อาทิ การปักปันเขตแดน การพิพาทเรื่องเขตแดนระหว่างประเทศ ทั้งยังมีความเชื่อที่ว่าชายแดนและอาณาบริเวณชายแดนแต่ละแห่งมีลักษณะเฉพาะตัว (unique) และยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้ ยังทำได้ยากด้วยเนื่องจากเกี่ยวข้องกับศาสตร์หลากหลายสาขา ปัจจัยเหล่านี้ทำให้การพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและกรอบการวิเคราะห์ด้วยอาณาบริเวณชายแดนถูกละเลยเป็นเวลานาน (Van Houtum, 2000 : 57)

ปัจจุบัน มีนักวิชาการสาขาต่างๆ ให้ความสนใจศึกษาเรื่องเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนจำนวนมากและส่วนมากก็เห็นความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องนี้ตามแบบ "ข้าม ครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับหลากหลายสาขาวิชา" (trans-disciplinary approach) (Van Houtum, 2000 : 57-58) ทั้งนี้ นอกจากสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและรัฐศาสตร์ที่ให้นักวิชาการให้ความสนใจทำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ค่อนข้างมากแล้ว สาขาภูมิศาสตร์ก็เป็นอีกสาขาวิชาหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการศึกษารองนี้ ไม่ว่าจะเป็นสาขาย่อยที่ว่าด้วยภูมิศาสตร์มนุษย์ (human geography) ภูมิศาสตร์การเมือง (political geography) และภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ (economic geography)

จากผลงานชิ้นหนึ่งของนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องอาณาบริเวณชายแดนชาวเนเธอร์แลนด์ ชื่อ Henk Van Houtum (2000) ซึ่งเป็นงานเขียนในเชิงการพัฒนากรอบการวิเคราะห์และทฤษฎี ช่วยให้เห็นว่า จากการสำรวจผลงานการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนโดยทั่วไปในปัจจุบัน สามารถจำแนกแนวทางการศึกษาออกได้เป็น 3 แนวทาง

ใหญ่ ประกอบด้วย 1) แนวการศึกษาที่เน้นเรื่องการผ่านเข้าออกของผู้คนและสิ่งของบริเวณชายแดน (Flow Approach) 2) แนวการศึกษาที่มีจุดเน้นอยู่ที่ความร่วมมือข้ามแดน (Cross-Border Cooperation Approach) และ 3) แนวการศึกษาที่ให้ความสนใจอยู่ที่เรื่องของคน (People Approach)

แนวการศึกษาที่เน้นเรื่องการผ่านเข้าออกของผู้คนและสิ่งของบริเวณชายแดน หรือที่เรียกว่า Flow Approach กำหนดให้ประเด็นคำถามของการศึกษาอยู่ที่การวิเคราะห์ถึงความไม่ต่อเนื่องหรือติดขัดในการผ่านเข้าออกของผู้คนและสิ่งของข้ามชายแดน คำถามสำคัญของการศึกษาแนวนี้ ได้แก่ คำถามที่ว่า ชายแดนทั้งหลายมีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญต่อการผ่านเข้าออกของผู้คนและสิ่งของต่างๆ หรือไม่ และหากมี มีมากน้อยเพียงใด หรืออาจถามอีกนัยหนึ่งได้ว่า ชายแดนขัดขวางหรือเอื้อต่อการข้ามแดนไปมาของผู้คนและสิ่งของหรือไม่ เพียงใด การศึกษาตามแนวนี้ ใช้กรอบการวิเคราะห์หลายอย่าง อาทิเช่น ตัวแบบเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบ (core-periphery models) ทฤษฎีว่าด้วยเรื่องสถานที่ (location theories) เป็นต้น แนวการศึกษา Flow Approach นี้มีสมมติฐานว่าด้วยเรื่องพฤติกรรมของคนเราว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ (*Homo economicus*) ดังนั้น จึงมีความต้องการที่จะทำให้ราคาที่ต้องจ่ายในเรื่องระยะทางต่างุ้น้อยลง คำศัพท์ที่พบในงานที่ศึกษาด้วยแนวนี้ เช่น ความห่างไกลทางด้านกายภาพ ความไม่ต่อเนื่องกันของพื้นที่ ราคาค่าขนส่ง ศักยภาพทางเศรษฐกิจ และความสามารถที่จะเข้าถึงกันได้ วิธีการที่แนวการศึกษานี้ใช้โดยมาก คือ การวิเคราะห์ด้วยการคำนวณ (computational analysis) และลักษณะของวิธีวิทยาที่ใช้ศึกษามีลักษณะเน้นเรื่องวัตถุ เน้นการศึกษาแบบภาวะวิสัย ชัดเจน และเมื่อพูดถึงแนวเขตแดน งานประเภทนี้จะพูดในทำนองที่ว่าเขตแดนเป็นเครื่องกีดขวางในทางกายภาพ (physical barriers) และพูดถึงอาณาบริเวณชายแดนว่าเป็นพื้นที่ “ชายขอบ” (Peripheral) ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ

ส่วนแนวการศึกษาที่มีจุดเน้นอยู่ที่ความร่วมมือข้ามแดน หรือ Cross-Border Cooperation Approach นั้น มีประเด็นการศึกษาอยู่ที่การวิเคราะห์เพื่อหายุทธศาสตร์ต่างๆ มาใช้ในการทำลายแนวเขตแดนซึ่งเป็นเครื่องกีดขวาง ตลอดจนยุทธศาสตร์ต่างๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาความร่วมมือข้ามแดน แนวนี้เชื่อว่าแนวเขตแดนเป็นอุปสรรคกีดขวางความร่วมมือข้ามแดน คำถามหลักของการศึกษาแนวนี้อยู่ที่ว่า จะทำลายกำแพงหรือเครื่องกีดขวางเหล่านี้ได้อย่างไร

สำหรับแนวการศึกษาสุดท้าย ซึ่งเป็นแนวที่ให้ความสนใจเรื่องของคน (People Approach) คำถามสำคัญที่แนวทางนี้ต้องการหาคำตอบ ได้แก่ คำถามที่ว่าชายแดนเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร และเมื่อก้าวถึงชายแดนหรืออาณาบริเวณชายแดน งานประเภทนี้จะกล่าวว่าเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคมและการเมือง (politically and socially constructed) ส่วนในเรื่องระยะความห่างไกลที่เกิดขึ้นระหว่างสองฝั่งนั้น แนวทางนี้ ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องความ

ห่างไกลในทางกายภาพ แต่ให้ความสนใจในเรื่องความห่างไกลที่เกิดในจิตใจของผู้คน (Van Houtum, 2000 : 73)

นอกจากในการศึกษาและวิจัยในเชิงการพัฒนาแนวความคิดและกรอบการวิเคราะห์เกี่ยวกับแนวการศึกษาเรื่องชายแดนแล้ว ในการศึกษาที่มีลักษณะเพื่อใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติมากกว่านั้น ก็มีนักวิชาการสาขาต่างๆ ทั่วโลกให้ความสนใจและผลิตผลงานออกมาเผยแพร่มากมาย อาทิเช่น เรื่องการจัดการและการบริหารงานชายแดน เช่น การศึกษาเรื่องเรื่องการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร (information technology) ในการบริหารจัดการชายแดน อาทิ งานของ Koslowski (2003) เป็นต้น ซึ่งเขาตั้งคำถามเพื่อการวิจัยไว้ว่า หากความคิดที่ว่าการศึกษาทางเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร หรือไอทีมีผลให้กำลังอำนาจของรัฐอ่อนลงเป็นความจริงแล้ว จะเป็นไปได้หรือไม่ที่รัฐเองนั้นจะใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าด้านไอทีในการทำให้ประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการของตนเองเพิ่มขึ้น หรืออาจถามให้แคบลงไปกว่านั้นได้ว่า รัฐจะสามารถใช้เทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสารเพื่อควบคุมชายแดนและในขณะเดียวกันก็รักษาระดับการค้าระหว่างประเทศ การผลิตอุตสาหกรรมข้ามแดน การอพยพเข้าเมืองของแรงงานมีฝีมือ (โดยเฉพาะอย่างด้านไอที) การเดินทางเพื่อธุรกิจและการท่องเที่ยวได้หรือไม่ โดยยกตัวอย่างความพยายามของสหภาพยุโรปที่พยายามสร้างพรมแดนรอบนอกร่วมกันในหมู่ประเทศสมาชิก (a common external border) (Koslowski, 2003 : 1)

ชายแดนและอาณาบริเวณชายแดนในทวีปยุโรป

ภายหลังการประชุมสันติภาพระหว่างเจ้าผู้ครองนครในยุโรปที่เวสต์ฟาเลีย (Westphalia) ในปี พ.ศ. 2191 (ค.ศ. 1648) ผลที่สำคัญประการหนึ่งจากการประชุม ได้แก่ กรอบการบริหารจัดการสังคมระหว่างประเทศที่เรียกว่าระบบรัฐ-ชาติสมัยใหม่ (modern nation-state) ซึ่งเริ่มใช้ในยุโรปก่อนจะแพร่หลายไปทั่วโลกในเวลาต่อมาและอาจกล่าวได้ว่านับจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีข้อวิพากษ์วิจารณ์กันโดยทั่วไปในขณะนี้ ว่าระบบเป็นรัฐ-ชาติสมัยใหม่มีความแข็งแกร่งและความสำคัญลดน้อยลง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากสภาพการณ์ที่เรียกกันว่าโลกาภิวัตน์ (globalization) ของโลก เนื่องจากการติดต่อสัมพันธ์มีความเป็นไปได้มากขึ้นและทำให้ความสำนึกในเชิงพื้นที่ของคนเราเพิ่มขึ้น (Scholte, 1997 : 19-21 และ Van Houtum, 2000 : 57)

อาณาเขตอำนาจอธิปไตยของประเทศที่ถูกกำหนดร่วมกันระหว่างประเทศต่างๆ ถือเป็นลักษณะประการหนึ่งของระบบรัฐ-ชาติสมัยใหม่ ซึ่งสามารถสรุปอย่างย่อได้ว่า ชายแดนของแต่ละประเทศนั้นถูกสร้างขึ้นมาเป็นแนวปักปันเขตพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของประเทศและอำนาจอธิปไตยเหนืออาณาเขตเหล่านี้ไว้ (Blatter and Clement, 2000 : 22) สภาพของชายแดนและอาณาบริเวณชายแดนโดยทั่วไปในยุครัฐ-ชาติสมัยใหม่ มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่มีอันตรายและความไม่

มันคงสูง ถูกใช้ทำหน้าที่เป็นแนวแบ่งเขตการปกป้องตนเอง (lines of defense) ของแต่ละรัฐ ในบางแห่งมีการสู้รบเพื่อช่วงชิงกันอย่างหนักและยืดเยื้อ เช่น ในแถบแคว้นอัลซาส (Alsace Region)

ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญครั้งหนึ่งที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของยุโรปตะวันตก ได้แก่ ความคิดเรื่องการบูรณาการเหนือชาติ (supranational integration) ที่เกิดขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) รัฐมนตรีต่างประเทศของฝรั่งเศส นายโรเบิร์ต ชูมานน์ (Robert Schuman) ได้เสนอแผนการรวมตัวของอุตสาหกรรมถ่านหินและเหล็กกล้าในหมู่ประเทศยุโรปขึ้น โดยแผนการดังกล่าวนี้ นับเป็นจุดเริ่มต้นทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของการบูรณาการยุโรป หรือที่รู้จักกันอย่างเป็นทางการในปัจจุบันว่าสหภาพยุโรป (European Union) นั้นเอง (Europa, 2005)

เพื่อให้การบูรณาการเกิดขึ้นเป็นความจริง นับจาก พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา หลายฝ่ายได้ร่วมกันพัฒนาแนวความคิดและดำเนินการต่างๆอย่างต่อเนื่องมาตลอดจนกระทั่งปัจจุบัน อาทิ การดำเนินการบูรณาการระดับย่อยของประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Community) เช่น Euregio ในพื้นที่ชายแดนต่างๆ อาทิ บริเวณชายแดนระหว่างประเทศเยอรมนีกับเนเธอร์แลนด์ นอกจากนั้น ยังมีความริเริ่มเพื่อร่วมมือข้ามพรมแดนอื่นๆ นอกกรอบของประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (สหภาพยุโรป ในขณะนั้น) เช่น Regio Basiliensis ในปี พ.ศ. 2508 (ค.ศ. 1965) ตรงชายแดนระหว่างประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เยอรมนีกับฝรั่งเศส ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือพัฒนาพื้นที่บริเวณหุบเขาเหนือแม่น้ำไรน์ (Upper Rhine Valley)

นอกจากนั้น สภายุโรป (Council of Europe) ก็มีบทบาทในเรื่องการสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนบริเวณชายแดนต่อเนื่องกันของประเทศสมาชิก อาทิ ในปี พ.ศ. 2513 (ค.ศ. 1970) สภายุโรปได้ก่อตั้งสมาคมภูมิภาคพื้นที่ชายแดนแห่งยุโรป (Association of European Border Regions) ขึ้น มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือข้ามพรมแดนระหว่างหน่วยการปกครองย่อยๆ บริเวณชายแดนที่เป็นส่วนหนึ่งของประเทศต่างๆ ที่มีพรมแดนติดกัน (subnational political entities) และจัดให้มีการประชุมระดับรัฐมนตรีที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ (spatial development) ในปีเดียวกันนั้นเอง โดยที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ตั้งคณะกรรมการมาธิการร่วมเพื่อทำงานวางแผนในด้านต่างๆ สำหรับเขตพื้นที่ชายแดนต่อเนื่องกัน เพื่อให้ทุกประเทศสามารถร่วมกันจัดการกับแผนการพัฒนาภูมิภาค เรื่องสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานได้อย่างเป็นระบบ ผลงานสำคัญอีกประการหนึ่งของสภายุโรปในเรื่องนี้ได้แก่ ร่างอนุสัญญาว่าด้วยความร่วมมือข้ามพรมแดนระหว่างเขตปกครองต่างๆ ที่อยู่บริเวณชายแดนแห่งยุโรป European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities) ซึ่งมีการลงนามร่วมกันเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2523 (ค.ศ. 1980)

ทั้งนี้ทั้งนั้น ความพยายามเกี่ยวกับการแสวงหาและพัฒนาความร่วมมือข้ามพรมแดนในด้านต่างๆ โดยสถาบันและกลุ่มองค์กรต่างๆ มิได้ประสบผลโดยง่ายและปราศจากอุปสรรค มีปัญหาหลายอย่างเกิดขึ้น ที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาความไม่เห็นด้วยจากฝ่ายที่ไม่ต้องการสละอำนาจอของรัฐตนบางส่วนไปเพื่อให้ความร่วมมือดังกล่าวประสบผล ดังจะเห็นได้ว่ามีหลายกรณีที่รัฐชาติไม่อนุญาตให้เขตปกครองของตนที่อยู่บริเวณชายแดนไปดำเนินการใดๆ ที่เป็นการผูกพันตามกฎหมายอย่างเป็นทางการกับประเทศเพื่อนบ้าน

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นพัฒนาการที่สำคัญของการดำเนินความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างชุมชนชายแดนของประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป ก่อนทศวรรษที่ 1980 ในเวลาต่อมา คือ ในปี พ.ศ. 2530 (ค.ศ. 1987) ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปในขณะนั้น ได้บรรลุข้อตกลงร่วมกันที่จะสร้างยุโรปตลาดเดียว (European Single Market) ขึ้น โดยกำหนดให้ข้อตกลงนี้ประสบผลตามเป้าหมายในปี พ.ศ. 2535/2536 (ค.ศ. 1992/1993) เพื่อให้ข้อตกลงเรื่องการสร้างยุโรปตลาดเดี่ยวนี้นี้ประสบความสำเร็จ คณะกรรมาธิการของสหภาพยุโรปในขณะนั้นได้ริเริ่มและดำเนินโครงการต่างๆ จำนวนมาก ในจำนวนนี้มีโครงการหนึ่งที่สำคัญต่อการแสวงหาและพัฒนาความร่วมมือข้ามพรมแดนระหว่างประเทศสมาชิก (EU internal borders) รวมทั้งกับประเทศที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของสหภาพฯ แต่มีพรมแดนติดกับพรมแดนของสหภาพยุโรป (EU external borders) ได้แก่ โครงการ INTERREG ซึ่งเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2533 (ค.ศ. 1990) และมีการดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนั้น ในเวลาใกล้เคียงกันกับการสร้างยุโรปตลาดเดียว ลัทธิคอมมิวนิสต์ล่มสลายลง ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างประเทศต่างๆ ในยุโรปเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในอีกครั้งหนึ่ง พรมแดนระหว่างยุโรปสองฝั่งทำหน้าที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ ในยุคสงครามเย็น พรมแดนเหล่านี้ ทำหน้าที่เป็นเครื่องขวางกั้น (barriers) กันและกัน ปัจจุบันพรมแดนเหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่ขวางกั้นความสัมพันธ์ระหว่างยุโรปทั้งสองด้านอย่างแข็งแกร่งเหมือนในอดีต หากทำหน้าที่เสมือนเนื้อเยื่อบางๆ ที่ทำหน้าที่คัดกรองให้สิ่งต่างๆ บางสิ่งข้ามผ่านไปได้ (permeable membranes) อย่างไรก็ดี ความแข็งแกร่งของพรมแดนระหว่างยุโรปตะวันออกกับตะวันตกที่เปลี่ยนไปนี้ ไม่เพียงทำให้เกิดโอกาสใหม่ สิ่งท้าทายใหม่ๆ ยังรวมถึงความไม่แน่นอนอีกด้วย ที่สำคัญนอกเหนือไปจากนั้น มีประเทศต่างๆ ในยุโรปกลางและตะวันออกหลายประเทศซึ่งในอดีตเคยเป็นประเทศคอมมิวนิสต์สมัครเข้าร่วมเป็นประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปด้วย โดยประเทศเหล่านี้จะต้องปรับตัวกันขนานใหญ่ เนื่องจากมีความแตกต่างจากประเทศในฟากฝั่งตะวันตกมากมายหลายด้าน ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้เองที่ทำให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนตรงพื้นที่แนวชายแดน

ในปัจจุบัน สหภาพยุโรปมีประเทศสมาชิกทั้งหมดจำนวน 25 ประเทศ ประกอบด้วย
ออสเตรีย เบลเยียม ไชปรัส สาธารณรัฐเช็ก เดนมาร์ก เอสโตเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี กรีซ
ฮังการี ไอร์แลนด์ อิตาลี ลักเซมเบิร์ก ลัตเวีย ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก มอลตา โปแลนด์ โปรตุเกส สโลวาเกีย
สโลวีเนีย สเปน สวีเดน เนเธอร์แลนด์และสหราชอาณาจักร และมีอีก 4 ประเทศที่บรรลุข้อตกลง
เข้าเป็นประเทศสมาชิกแล้วและอยู่ระหว่างการดำเนินการ ได้แก่ บัลแกเรีย โครเอเชีย โรมาเนีย
ตุรกี ส่วนประเทศยุโรปที่ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปมีจำนวน 16 ประเทศ ได้แก่ อัลบาเนีย
อันโดรา เบลารุส บอสเนียเฮอร์เซโกวีนา มาซิโดเนีย ไชล์แลนด์ ลิกเตนสไตน์ มอลโดวา โมนาโก
นอร์เวย์ รัสเซีย ซานมาริโน เซอร์เบียและมอนเตเนโกร สวิตเซอร์แลนด์ ยูเครนและนครรัฐวาติกัน
(Europa, 2005)

กรรมวิธีการของสหภาพยุโรป ซึ่งเป็นองค์การเหนือชาติได้ให้การดูแลภูมิภาคชายแดน
ของสหภาพฯ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคำนึงถึงและเตรียมรับมือกับผลกระทบที่จะ
เกิดขึ้นบริเวณพื้นที่ชายแดนด้านนอกของสหภาพที่ติดกับประเทศที่กำลังจะเข้าเป็นสมาชิก ดังเช่น
ที่ปรากฏในเอกสารทางการของสหภาพฯ "The Communication on the Impact of Enlargement
in Border Regions (Europa, ...<<http://europa.eu.int/comm/enlargement/borderregions/>>)
ในขณะเดียวกันสหภาพฯ ก็ให้การดูแลประเทศที่จะเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกด้วย เพื่อให้กระบวนการ
การบูรณาการเป็นไปได้อย่างราบรื่นเพื่อผลประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับเมื่อการบูรณาการประสบ
ผลสำเร็จ (Europa, <http://europa.eu.int/pol/reg/index_en.htm>)

การทำงานพัฒนาอาณาบริเวณชายแดนและความร่วมมือข้ามชายแดนในปัจจุบันโดย
สหภาพยุโรปนั้น คณะกรรมการสหภาพยุโรปบริหารโครงการต่างๆ ในรูปของคณะกรรมการ
กำกับโครงการ (steering committee) คณะกรรมการเหล่านี้ จะประกอบด้วยสมาชิกของ
กรรมวิธีการของสหภาพฯ เจ้าหน้าที่ระดับรัฐ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น ตลอดจนภาคเอกชน
และประชาสังคมด้วย ซึ่งมีลักษณะกระจายอำนาจมากขึ้นกว่าการทำงานเพื่อจัดการความร่วมมือ
ข้ามพรมแดนบริเวณพื้นที่ชายแดนในอดีตซึ่งรัฐบาลประเทศสมาชิกมีอำนาจค่อนข้างมาก (Blatter
and Clement, 2000 : 27)

ทั้งนี้ สถาบันและกลไกต่างๆ ที่ถูกตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหาและจัดการความร่วมมือข้ามแดน
ซึ่งมีจำนวนมากและหลากหลายนั้น สาเหตุประการหนึ่งเกิดจากความซับซ้อนและความ
หลากหลายของระบบการเมืองและสังคมในแต่ละประเทศ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันและ
กลไกต่างๆ นั้น นอกเหนือจากการทำงานร่วมกันบ้างบางส่วนแล้ว ยังมีลักษณะแข่งขันกัน ปัญหา
การทำงานซ้ำซ้อนกัน และปัญหาความโปร่งใสรวมอยู่ด้วย

โดยสรุป ความร่วมมือข้ามชายแดนในยุโรปมีหลายมิติ มีความเกี่ยวข้องกันระหว่างกระบวนการบูรณาการการเมืองและเศรษฐกิจในระดับเหนือชาติกับความร่วมมือข้ามชายแดน ในหลายพื้นที่ องค์การเหนือชาติมีบทบาทนำ ในขณะที่ก็มีอีกหลายพื้นที่ อาทิเช่น พื้นที่แถบเทือกเขาแอลป์ (Alps) ที่ระดับท้องถิ่นและชุมชนเป็นตัวแสดงหลักในกระบวนการสร้างองค์การร่วมมือข้ามชายแดน การเสริมสร้างความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนประเทศบริเวณพื้นที่ชายแดนของสหภาพยุโรปนี้มีแรงผลักดันที่สำคัญ ได้แก่ การบูรณาการระดับเหนือชาติทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง ทำให้ความร่วมมือตรงพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศเหล่านี้เป็นกระบวนการบูรณาการในระดับจุลภาค (micro integration) ที่เป็นส่วนประกอบของการบูรณาการที่เหนือไปกว่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง เมื่อมองจากมุมมองของนักทฤษฎีในกลุ่ม Functionalist แล้ว จะพบว่าการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศตรงพื้นที่ชายแดนนั้นถือว่าเป็นความจำเป็น / สิ่งจำเป็นต่อการบูรณาการยุโรป (Blatter and Clement, 2000 : 37) แตกต่างจากการร่วมมือตรงชายแดนที่เกิดขึ้นในทวีปอเมริกาเหนือ ซึ่งมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่เป็นแรงผลักดันสำคัญ (Blatter and Clement, 2000 : 31-32) และเมื่อพิจารณาสภาพบรรยากาศโดยทั่วไปของชายแดนในยุโรปเทียบกับชายแดนระหว่างสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโกและแคนาดาแล้ว ถือว่ามีลักษณะเอื้ออำนวยให้เกิดความร่วมมือกันมากกว่าในชายแดนทั้งสองด้านของสหรัฐอเมริกา ซึ่งในกรณีของชายแดนติดกับเม็กซิโกนั้น สองฝั่งของเขตแดนมีระดับความไม่สมมาตรในด้านต่างๆ (asymmetries) กันและความแตกต่างกันอยู่ในระดับสูง ส่วนในกรณีชายแดนติดกับแคนาดานั้น โดยทั่วไปแล้วอาจกล่าวได้ว่ามีคุณค่าน้อย (insignificance) เนื่องจากพรมแดนร่วมกันของสองประเทศนี้กินระยะทางยาวและพื้นที่อาณาบริเวณชายแดนส่วนใหญ่ของสองประเทศนี้ มีประชากรอาศัยอยู่อย่างไม่หนาแน่น (Blatter and Clement, 2000 : 38)

นอกจากความร่วมมือข้ามแดน ซึ่งมีลักษณะที่เรียกว่าเป็นการ “เชื่อมดินแดน” ในสหภาพยุโรปดังที่กล่าวมาแล้ว ในเรื่องการบริหารจัดการชายแดนและด่านชายแดน ทั้งที่เป็นพรมแดนระหว่างประเทศในเขตสหภาพฯ และพรมแดนรอบนอกติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ในปัจจุบัน สหภาพยุโรปและประเทศสมาชิกก็ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ที่สำคัญในกรณีแนวชายแดนรอบขอบเขตของสหภาพฯ (external border) ประเทศสมาชิกทั้งหมด (ยกเว้นสหราชอาณาจักร) และนอร์เวย์และไอซ์แลนด์ ได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาเชงเก้น (Schengen Convention) ซึ่ง ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อขีดเส้นชายแดนรอบนอกของเขตสหภาพยุโรปให้ชัดเจนและทำให้ประเทศสมาชิกของสหภาพฯ เกิดความมั่นใจในชายแดนร่วมกันนี้ เพราะเมื่อเกิดความมั่นใจแล้ว จะทำให้ประเทศสมาชิกค่อยๆ ลดการควบคุมชายแดนของประเทศตนเองลง (Koslowski, 2003 : 10)

นอกจากนี้แล้ว ประเทศสมาชิกของสหภาพฯ ต่างก็นำเทคโนโลยีด้านไอทีขั้นสูง หลากหลายชนิดมาใช้ อาทิ เช่น การใช้ chipcard การใช้ infra-red night vision scopes and heart-beat sensors รวมทั้งฐานข้อมูลระบบข้อมูลเชิงเกิน (Schengen Information System [SIS] database เป็นต้น ทั้งนี้ ปัญหาการลักลอบเข้าเมืองเป็นปัญหาใหญ่ที่ประเทศอุตสาหกรรม ก้าวหน้าทั่วโลก ซึ่งรวมทั้งประเทศในทวีปยุโรปกำลังเผชิญ ทำให้เรื่องการบริหารจัดการ ณ ด่าน ชายแดนหรือจุดตรวจคนเข้าเมืองจุดต่างๆ จำเป็นต้องมีระบบ วิธีการ มาตรการที่เท่าทันการ กระทำผิดกฎหมายประเภทนี้ ประเทศสมาชิกสหภาพฯ ทั้งหลายจึงนำเทคโนโลยีด้านไอทีมาใช้ในการ ทำงาน ตัวอย่างเช่น ประเทศเยอรมนี ตำรวจชายแดนได้นำเครื่องมือด้านไอที อาทิ คอมพิวเตอร์ เครื่องอ่านเอกสารแสดงตนของบุคคลเคลื่อนที่ เครื่องมือเฝ้าระวังยามค้าคิน เป็นต้น มาใช้ตามด่านชายแดนต่างๆ ตั้งแต่ราวปี พ.ศ. 2538 (กลางทศวรรษที่ 1990) และในปี พ.ศ. 2541 ให้นหน่วยงานด้านความมั่นคงปลอดภัยทุกหน่วยเข้าร่วมเป็นเครือข่ายร่วมดิจิทัลของยุโรป (an integrated European digital network) และเช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ไม่เฉพาะ สหรัฐอเมริกาที่เพิ่มความใส่ใจเรื่องการควบคุมป้องกันแนวชายแดนและจุดเข้าออกระหว่าง ประเทศภายหลังเกิดเหตุการณ์ก่อวินาศกรรมในสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 ประเทศเยอรมนีก็ให้ความสนใจและเข้มงวดเรื่องนี้มากขึ้น มีการควบคุมด่านชายแดนเข้มงวดขึ้น ทั้งยังกำกับให้หน่วยงานด้านความมั่นคงของประเทศแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันและแสวงหา ความร่วมมือในด้านนี้กับประเทศอื่นๆ ด้วย (Kosłowski, 2003 : 7-8)

ทั้งนี้ สำหรับประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำทั้งหลายแล้ว ปัญหาที่กำลังเผชิญส่วนหนึ่งมิใช่ ปัญหาที่เกิดจากการลักลอบเข้าเมืองของชาวต่างชาติผ่านผู้ค้ามนุษย์เท่านั้น ปัจจุบัน ประเทศ เหล่านี้ ซึ่งรวมทั้งประเทศในยุโรปกำลังเผชิญปัญหาซับซ้อนกว่านั้น ได้แก่ ความเกี่ยวเนื่องกัน ระหว่างการเปิดโอกาสให้แรงงานมีฝีมือดีจากต่างชาติ โดยเฉพาะผู้ชำนาญด้านไอที อพยพเข้า ประเทศถูกกฎหมายกับการลักลอบเข้าเมือง เพราะแท้จริงแล้วแรงงานเหล่านี้มิได้มีความรู้และ ฝีมือตามที่แจ้งและตามที่ประเทศเหล่านี้ต้องการ (Kosłowski, 2003 : 17)

สำหรับประเทศสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นประเทศที่เป็นเกาะ ไม่ได้อยู่ในภาคพื้นทวีป และ ไม่ได้เป็นประเทศที่เข้าร่วมเป็นประเทศภาคสมาชิกของสนธิสัญญาเชินเกินกับประเทศสมาชิกสห- ภาพยุโรปอื่นๆ พร้อมทั้งนอร์เวย์และไอซ์แลนด์ ก็มีการนำเครื่องมือไอทีนานาชนิดเข้ามาใช้ในการ ทำงานเพื่อควบคุมการผ่านเข้าออกผ่านแดนของบุคคลและสินค้า เครื่องมือเหล่านั้น มี อาทิเช่น เทคโนโลยีสำหรับการตรวจจับ (sensor technologies) เครื่อง Gamma X-ray scanners เครื่อง carbon dioxide detectors เครื่อง heartbeat detectors เครื่อง passive millimetric wave imaging เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว ยังได้พัฒนาระบบ “บอร์เดอร์การ์ด” (Borderguard) ใหม่ขึ้น ด้วย โดยใช้เทคโนโลยีการอ่านและจดจำใบหน้าอิเล็กทรอนิกส์ในการตรวจจับเอกสารปลอม ทั้งยังมี

การนำระบบการแลกเปลี่ยนข้อมูลมาใช้ร่วมกับระบบ biometric identification ณ ด้านตรวจคนเข้าเมืองเพื่ออำนวยความสะดวกคนเข้าเมืองที่ไม่อยู่ในข่ายเป็นผู้กระทำผิดหรืออาจจะเป็นผู้ก่อการร้ายและในขณะเดียวกันก็ให้เจ้าหน้าที่สามารถทำงานเพื่อตรวจสอบคนเดินทางที่อยู่ในข่ายบุคคลที่อาจก่อความเดือดร้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น (Kosłowski, 2003 : 8-9)

การศึกษาและวิจัยในทวีปยุโรป

เมื่อพิจารณาถึงการศึกษาและวิจัยว่าด้วยชายแดน (border) และอาณาบริเวณชายแดน (borderlands, border areas) ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 (ราว พ.ศ. 2530) นักวิชาการหลากหลายสาขาในทวีปยุโรป อาทิเช่น ด้านกฎหมาย การวางแผน ภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ ให้ความสนใจทำการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับชายแดนและอาณาบริเวณชายแดนมากขึ้น สาเหตุมีหลายประการ ได้แก่ การสลายตัวของจักรวรรดิโลกในช่วงสงครามเย็น การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารคมนาคมใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพสูงทำให้โอกาสในการติดต่อสื่อสารคมนาคมเพิ่มสูงขึ้นและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสถาบันรูปแบบใหม่ๆ นอกจากนี้อยู่ในอำนาจของรัฐ-ชาติ เพื่อให้สามารถจัดการกับพลวัตด้านการเมือง เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นนอกขอบเขตอำนาจของรัฐใดรัฐหนึ่งในยุคโลกาภิวัตน์นี้ได้ (Blatter and Clement, 2000 : 20 และ Kramsch, 2001 : 115)

จากผลการสำรวจ กระทำโดยการสืบค้นผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก พบว่ามีหน่วยงานของทางการ ทั้งในระดับเหนือชาติ ระดับรัฐ ระดับท้องถิ่น ตลอดจนสถาบันทางวิชาการและนักวิชาการจำนวนมากในทวีปจนไม่อาจนับได้ที่ให้ความสนใจศึกษาเรื่องอาณาบริเวณชายแดนในแง่มุมต่างๆ

ในที่นี้ขอนำเสนอตัวอย่างจำนวนหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- Association of Borderlands Studies <<http://www.absborderlands.org>>
- Centre for International Borders Research <<http://www.qub.ac.uk/cibr>>
- Comparative Border Research Working Group
<<http://www.ut.ee/SOPL/english/border/focus.htm>>
- European Regional Science Association <<http://www.ersa.org>>
- European Union and Border Conflicts Research
<http://www.euborderconf.bham.ac.uk>
- International Boundaries Research Units <<http://www-ibru.dur.ac.uk>>
- Nijmegen Centre for Border Research <<http://www.kun.nl/ncbr>>

ชายแดนและอาณาบริเวณชายแดนในทวีปอเมริกาเหนือ

ความร่วมมือข้ามพรมแดนตรงบริเวณแนวเขตแดนระหว่างประเทศในกรณีของทวีปอเมริกาเหนือในช่วงทศวรรษที่ 1990 นั้น มีแรงผลักดันที่สำคัญ ได้แก่ ผลประโยชน์ในเรื่องเศรษฐกิจ กล่าวคือสหรัฐอเมริกา แคนาดาและเม็กซิโกสร้างเขตเศรษฐกิจเสรีในภูมิภาคอเมริกาเหนือ (North America Free Trade Area : NAFTA) ขึ้นในปี พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) หลังจากมีการสร้างตลาดเดียวขึ้นในทวีป สำหรับประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปแล้ว แรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ประเทศเหล่านี้สร้างความร่วมมือข้ามพรมแดนตรงเขตแดนระหว่างประเทศนั้น ได้แก่ ความคิดและนโยบายการบูรณาการในระดับเหนือชาติ ทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมือง แรงผลักดันที่แตกต่างกันในเรื่องระดับของการบูรณาการของทั้งสองทวีปนี้ ทำให้มีความแตกต่างกันในกระบวนการบูรณาการระดับย่อยๆ ตามแนวชายแดนด้วย

ตัวแสดงที่มีบทบาทสูงในการสร้างความร่วมมือตามแนวชายแดนในทวีปนี้ ได้แก่ ภาคเอกชน แตกต่างจากยุโรปที่เจ้าหน้าที่ของทางราชการและนักการเมืองทั้งในระดับองค์กรเหนือชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นมีบทบาทสูงกว่าภาคเอกชน (Blatter and Clement, 2000 : 31-32) ขณะเดียวกัน ในฐานะที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นดินแดนที่มีสิทธิและเสรีภาพ ประชาชนมีระดับความรู้ความสามารถและการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ทำให้มีกลุ่มองค์กรต่างๆ มากมายที่ทำงานเพื่อการ lobby ระดับประเทศและมลรัฐในการกำหนดนโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับชายแดนและความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเรื่องการเข้าเมืองเพื่อมาตั้งถิ่นฐานของคนต่างชาติ รายละเอียดเกี่ยวกับข้อตกลงเรื่องเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ อาทิ องค์กรที่มีชื่อว่า U.S. Border Control องค์กรนี้แสดงจุดยืนว่ารัฐบาลสหรัฐอเมริกาคงต้องมียุทธศาสตร์ด้านชายแดนและการเข้าเมืองของผู้คนจากต่างชาติที่เข้มงวด เนื่องจากคนต่างชาติที่หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายมีจำนวนมากและเชื่อว่าคนเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาร้ายแรงต่างๆ เข้าสู่ประเทศ ที่สำคัญ อาทิ การก่อการร้าย สุขภาพอนามัย อาชญากรรม การฉ้อฉลสวัสดิการของรัฐ เป็นต้น โดยเชื่อว่าการลดปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายสามารถกระทำได้นหากรัฐบาลดำเนินมาตรการจำเป็นต่างๆ ซึ่งรวมทั้งการกดดันให้ประเทศเพื่อนบ้านร่วมจัดการดูแลปัญหาเรื่องนี้ด้วย (Hold Our Neighbour Accountable) กล่าวคือ หากเพื่อนบ้านไม่ให้ความร่วมมือสหรัฐอเมริกาคงต้องยุติความร่วมมือทางเศรษฐกิจในทุกรูปแบบ เป็นต้น (U.S. Border Control, ... <http://www.usbc.org/organiz/bc-rpt.htm>)

เหตุการณ์การก่อวินาศกรรมที่เกิดขึ้นสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกามีความตื่นตัวครั้งใหญ่ในเรื่องนโยบายและการจัดการชายแดน ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว รัฐบาลสหรัฐอเมริกาดำเนินการหลายอย่างเพื่อแสวงหาความร่วมมือเรื่องนี้กับประเทศเพื่อนบ้าน

■ ชายแดนระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศแคนาดา

ชายแดนร่วมระหว่างสหรัฐอเมริกากับแคนาดามีความยาวรวม 5,525 ไมล์ ถูกสร้างขึ้นเมื่อราวสองร้อยปีก่อน มีลักษณะเป็นเส้นแบ่งทางภูมิศาสตร์ มีการปักปันค่อนข้างชัดเจนและเป็นที่กล่าวถึงกันโดยทั่วไป ว่าเป็นแนวแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศประเภทไม่มีการป้องกัน (undefended boundary; unmilitarised boundary) หรือไม่ได้มีลักษณะเป็นกำแพงเพื่อความมั่นคงปลอดภัย (security fence) ที่ยาวที่สุดในโลก สภาพโดยทั่วไปของชายแดนระหว่างสองประเทศนี้ ในปัจจุบัน ถือได้ว่ามีสันติสุขและมีการเคลื่อนไหว ข้ามไปมาของผู้คน สิ่งของและความคิดได้อย่างค่อนข้างเสรี อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ที่ระหว่างเมืองหลวงหรือความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตรงชายแดนและพื้นที่โดยรอบ จะต้องตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่ว่ามีความไม่สมมาตรที่ซ่อนอยู่ระหว่างสองประเทศนี้ ที่สำคัญ ได้แก่ ความไม่สมมาตรในเรื่องขนาดประชากรและเศรษฐกิจ ผลคือทำให้ชาวแคนาดาได้รับผลกระทบจากสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกามากกว่าที่ชาวอเมริกันจะได้รับผลกระทบจากสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในแคนาดา ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์โดยรวมของทั้งสองประเทศนี้ ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์ราบรื่นต่อกันมาตลอด และความสัมพันธ์ในเชิงการเศรษฐกิจ การค้าขายระหว่างกันถือเป็นประเด็นความสัมพันธ์ที่สำคัญนับแต่ปี พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) ได้แก่ การลงนามระหว่างสองประเทศเพื่อทำการค้าเสรีระหว่างกัน (U.S.-Canada Free Trade Agreement) และตามมาด้วยการลงนามข้อตกลงเขตการค้าเสรีทวีปอเมริกาเหนือ (North America Free Trade Area) ในปี พ.ศ. 2537 (ค.ศ. 1994) ซึ่งกำหนดให้เป็นเขตการค้าเสรีเสรีสมบูรณ์ในปีนี้ (พ.ศ. 2548 / ค.ศ. 2005) และเป็นที่คาดการณ์กันโดยทั่วไปว่า การขนส่งสินค้าและการข้ามแดนของผู้คนระหว่างสองประเทศจะเพิ่มขึ้นอย่างมาก นอกจากเรื่องการค้าเสรีแล้ว การอำนวยความสะดวกให้ผู้คนและสินค้าข้ามแดนได้อย่างสะดวกแล้ว ปัญหาเรื่องอาชญากรข้ามชาติก็เป็นประเด็นสำคัญในเรื่องการบริหารจัดการชายแดน

ในฝั่งสหรัฐอเมริกา มีมลรัฐทั้งสิ้นจำนวน 17 มลรัฐที่มีพรมแดนติดกับกับแคนาดา (United States Department of the Interior, 2005a) อาณาบริเวณชายแดนส่วนมากมีผู้คนอาศัยอยู่จำนวนน้อยไม่หนาแน่น แต่ก็มีหลายจุดที่เป็นเมืองใหญ่ ซึ่งทำให้สองฝั่งมีความสัมพันธ์และดำเนินกิจกรรมข้ามแดนระหว่างกันหลายด้าน อาทิเช่น เมืองดีทรอยต์ (Detroit) ในฝั่ง

สหรัฐอเมริกาติดกับเมืองวินด์เซอร์ (Windsor) ในฝั่งแคนาดา เมืองซีแอตเทิล (Seattle) ในฝั่งสหรัฐอเมริกาติดกับเมืองแวนคูเวอร์ (Vancouver) ที่อยู่ฝั่งตรงข้ามและเมืองพอร์ท ฮูรอน (Port Huron) ในสหรัฐอเมริกาติดกับเมืองชาร์เนียของแคนาดา เป็นต้น ทั้งนี้ ด้านพรมแดนที่มีการจราจรคับคั่งที่ อยู่ที่สะพานแอมบาสซาเดอร์ (Ambassador Bridge) ข้ามระหว่างเมืองวินด์เซอร์กับเมืองดีทรอยต์ฝั่งสหรัฐอเมริกา ส่วนจุดที่มีการจราจรคับคั่งน้อยที่สุด ได้แก่ จังหวัดต่างๆ ในแถบทุ่งหญ้าแพรรี (prairie provinces) (ข้อมูลของปี พ.ศ. 2542)

ในจุดที่มีเมืองใหญ่ชายแดนตั้งอยู่ทั้งสองฝั่ง จะมีกิจกรรมร่วมกันหลายด้าน ที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ที่เป็นหลักคือการขนส่งสินค้าข้ามไปมาระหว่างกัน ปัญหาที่นักธุรกิจในเมืองใหญ่ชายแดนเหล่านี้ประสบบริเวณพื้นที่ชายแดนและ ณ จุดผ่านแดน ได้แก่ ปัญหาเรื่องโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม ได้แก่ ถนน ปัญหาเรื่องการจราจรติดขัด ปัญหาเรื่องกระบวนการศุลกากรและการตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น (Windsor Chamber of Commerce, 2001)

ความร่วมมือระหว่างรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในเรื่องการบริหารจัดการชายแดนกับแคนาดามีมาตลอด โดยในช่วงก่อนเกิดเหตุการณ์วินาศกรรมในสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 มีจุดเน้นอยู่ที่เรื่องการเข้าเมืองของชาวต่างชาติ มีเอกสารสำคัญสองฉบับที่รัฐบาลทั้งสองประเทศทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางการร่วมมือกัน ได้แก่ ข้อตกลงว่าด้วยพรมแดนร่วมกัน (The Shared Border Accord) ซึ่งจัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2538 และในปี พ.ศ. 2540 เอกสารชื่อ Border Vision จึงออกตามมา

ภายหลังเหตุการณ์เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2544 ที่สหรัฐอเมริกาถูกก่อวินาศกรรม รัฐบาลของประเทศสหรัฐอเมริกาเพิ่มความสนใจเรื่องนโยบายและการบริหารจัดการชายแดนร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ในกรณีของชายแดนระหว่างสหรัฐอเมริกากับแคนาดา หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นประมาณ 3 เดือน รัฐบาลของสองประเทศได้ร่วมกันลงนามในแถลงการณ์ร่วมว่าด้วยความร่วมมือเรื่องความมั่นคงปลอดภัยของชายแดนและประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นฐานภายในภูมิภาค (Joint Statement on Cooperation on Border Security and Regional Migration Issues) ระบุว่าสองประเทศจะร่วมกันสกัดกั้น การตรวจจับ และการดำเนินคดีผู้คุกคามความมั่นคงปลอดภัย จะช่วยกันการอพยพเข้าเมืองผิดกฎหมายและการจัดการให้ผู้คนและสิ่งที่ถูกกฎหมายเข้าออกระหว่างสองประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทำงานและมาตรการต่างๆ ร่วมกัน อาทิ การผนวกเจ้าหน้าที่แคนาดาเข้าในกองกำลังเพื่อปฏิบัติการติดตามและตรวจจับผู้ก่อการร้ายชาวต่างชาติของสหรัฐอเมริกา (The US Foreign Terrorist Tracking Task Force) การทบทวนนโยบายเรื่อง visitor visa การพัฒนาหน่วยงานร่วมเพื่อประเมินข้อมูลผู้โดยสารที่กำลังจะเดินทางเข้าเมือง การขยายจำนวนและอำนาจหน้าที่ให้แก่

หน่วยงาน ซึ่งทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายร่วมกันบริเวณพื้นที่ตามแนวชายแดนที่มีอยู่ ตลอดจนการ
รื้อฟื้นโครงการนอร์ทสตาร์ (North Star Project) [โครงการนอร์ทสตาร์นี้ เป็นโครงการระหว่างสอง
ประเทศเพื่อเพิ่มการสื่อสาร ความร่วมมือและความเป็นหุ้นส่วนกันในการทำงานของเจ้าหน้าที่
บังคับใช้กฎหมายในทุกระดับตั้งแต่ท้องถิ่น มลรัฐและรัฐบาลกลาง] เป็นต้น (Canadian
Government, Citizenship and Immigration, 2001)

ความร่วมมือที่สำคัญของทั้งสองประเทศในเรื่องการจัดการบริหารชายแดนที่น่าสนใจ
อันหนึ่ง ได้แก่ การจัดสร้างกลไก/สถาบันร่วมระหว่างประเทศทั้งสองขึ้นมาทำงาน กลไกนี้มีชื่อ
เรียกว่า “ที่ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและความร่วมมือแบบเป็นหุ้นส่วนระหว่างแคนาดากับ
สหรัฐอเมริกา” (Canada- U.S. Partnership Forum [CUSP]) ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2542
หลังจากที่ทั้งสองฝ่ายต่างร่วมมือกันทำงานอย่างหนักเพื่อก่อตั้งฟอรัมนี้ขึ้นมา โดยฟอรัมนี้
ประกอบด้วย ผู้นำของรัฐบาล หน่วยงานของรัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่นที่รับผิดชอบงานที่
เกี่ยวข้องกับชายแดน ภาคธุรกิจเอกชนที่มีการทำธุรกิจในพื้นที่ องค์การชุมชน ชุมชนชายแดนที่เป็น
ผู้มีส่วนได้เสียจากการบริหารจัดการของทั้งสองฝั่งเหนือและได้แบ่งเขตแดน หลักการสำคัญที่
วางไว้เพื่อการทำงานของฟอรัมนี้ (guiding principles) ซึ่งได้รับความเห็นพ้องกันจากผู้นำของ
สองประเทศแล้ว ประกอบด้วยหลักการ 3 ข้อ ได้แก่ 1) ผสานและร่วมมือกันในเรื่องนโยบายและ
การบริหารจัดการชายแดน 2) ขยายความร่วมมือระหว่างกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในเรื่องพิธีการ
ศุลกากร การตรวจคนเข้าเมือง การบังคับใช้กฎหมาย การรักษาและคุ้มครองสภาพแวดล้อม ทั้ง
ที่เขตแดนระหว่างประเทศและพื้นที่ที่นอกเหนือต่อเนื่องไปจากนั้น และ 3) ร่วมมือกันในเรื่องการ
คุกคามที่อาจเกิดจากภายนอกอาณาเขตของประเทศทั้งสอง นอกเหนือจากการจัดประชุมร่วมกัน
เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายแล้ว ผลงานที่เป็นรูปธรรมที่ฟอรัมนี้ทำขึ้น ได้แก่ รายงานเรื่อง
“การสร้างชายแดนเพื่อสำหรับศตวรรษที่ 21” (Building a Border for the 21st Century) เนื้อหา
ประกอบด้วยหลายส่วน ที่สำคัญ ได้แก่ เป้าหมายการบริหารจัดการชายแดนร่วมกันในระยะเวลา
10-15 ปีข้างหน้า เพื่อให้เป็นชายแดนที่มีลักษณะเปิดระหว่างกันมากขึ้น (a more open border)
หรือที่ผู้ร่วมประชุมใช้คำว่า “รวมเป็นเนื้อเดียวกัน” (seamless) ทั้งนี้ การรวมเป็นเนื้อเดียวกันจะ
เกิดขึ้นได้ ทั้งสองประเทศจะต้องมีการผสนมาตรฐาน กระบวนการและนโยบายด้านต่างๆที่
เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ รายงานได้รวบรวมข้อเสนอต่างๆที่ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหลายได้ออก
ความคิดเห็นไว้ อาทิเช่น

- จำเป็นที่รัฐบาลทั้งสองประเทศจะต้องประเมินการจัดการบริหารชายแดนใน
ปัจจุบันว่าทำอะไรกันอยู่บ้างโดยละเอียด เพื่อจะได้พิจารณาต่อไปว่ามีนโยบาย
มาตรการและกฎระเบียบใดบ้างที่ทั้งสองประเทศสามารถจะผสนเข้าด้วยกัน

- ให้รัฐบาลทั้งระดับรัฐบาลกลางและท้องถิ่นเพิ่มทรัพยากรให้แก่การจัดการพรมแดนด้านนี้มากขึ้น (ทั้งนี้ ข้อแตกต่างระหว่างสหรัฐอเมริกากับแคนาดาในเรื่องนี้อยู่ที่ว่าสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งของสหรัฐอเมริกามีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านสองประเทศทางด้านเหนือและใต้ ซึ่งได้แก่ ประเทศเม็กซิโก ขณะที่ประเทศแคนาดามีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านทางด้านใต้เท่านั้น ยกเว้น ในทางทิศตะวันตกที่มีเขตแดนติดกับมลรัฐอลาสกา) ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาถูกเปรียบเทียบเรื่องการจัดการชายแดนสองด้าน โดยถูกตำหนิว่าใช้ทรัพยากรเพื่อชายแดนติดกับเม็กซิโกมากกว่าชายแดนด้านบนของประเทศ)
- ใช้วิธีการจัดการบริหารความเสี่ยง (risk management) เพื่อจัดการให้ผู้เดินทางและสินค้าที่มีความเสี่ยงน้อยว่าจะเป็นบุคคลและสินค้าที่ผิดกฎหมายหรือเป็นอันตรายเข้าประเทศ เพื่อใช้ทรัพยากรจำกัดที่มีไปในการจัดการกับบุคคลและสินค้าที่มีความเสี่ยงสูงกว่าได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ในเรื่องนี้ ผู้ร่วมประชุมที่เป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่ทำการตรวจสอบแสดงความคิดเห็นว่าขณะที่พวกตนใช้การบริหารจัดการความเสี่ยงเพื่อลดความคับคั่งของบุคคลและสินค้าตรงด่านพรมแดน พวกตนก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยชายแดนทั้งหลายด้วย ทำให้การทำงานของพวกตนเป็นไปด้วยความยากลำบาก)
- ให้นำเทคโนโลยีสมาร์ทการ์ด (smart card technologies) มาใช้
- ในเรื่องการคมนาคมขนส่ง ที่ประชุมเสนอให้พัฒนาระบบ Intelligent Transportation Systems เพื่อให้การคมนาคมขนส่งข้ามแดนมีความคล่องตัวมากขึ้น
- ให้หาทางเคลื่อนย้ายกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้บางส่วนที่ทำได้ออกจากชายแดน (ด้านพรมแดน) เพื่อลดความกดดันของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ให้การดำเนินงานเกี่ยวกับเอกสารต่างๆ ให้เคลื่อนย้ายการตรวจสอบความปลอดภัย และการควบคุมการส่งออกออกจากด่านพรมแดนมากเท่าที่จะทำได้
- นอกจากนั้น ในเรื่องสภาวะแวดล้อม ที่ประชุมเรียกร้องให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งสองฝั่งเพิ่มความร่วมมือให้มากขึ้นในการรักษาระบบนิเวศวิทยาในพื้นที่ปริมณฑลของแนวเขตแดนระหว่างประเทศ
- ให้นหน่วยงานภาครัฐของแต่ละฝั่งทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและเข้มข้นมากขึ้น (agency-to-agency cooperation)

- ใช้ประสบการณ์การบริหารจัดการชายแดนร่วมกันที่ทั้งสองฝ่ายได้ร่วมกันทำในช่วงห้าปีและประสบความสำเร็จ (best practices) ก่อนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป อาทิ Pre-arrival Processing System and Customs Self-Assessment program for cargo; NEXUS identification for passengers; Remote Video inspection System / Remote Ports Program for un-staffed ports และ Integrated Enforcement Team เป็นต้น
- ให้ทุกฝ่ายของทั้งสองฝั่งทำงานเรื่องการสร้างชายแดนร่วมกันเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอีก 10-15 ปีข้างหน้า (Canada-U.S. Partnership Forum [CUSP], 2000) เป็นต้น

นอกจากฟอรัมนี้ซึ่งเป็นกลไกการทำงานที่ให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายเข้ามาร่วมในการหาแนวทางในการบริหารจัดการชายแดนสำหรับศตวรรษที่ 21 แล้ว ยังมีหน่วยงานต่างๆ อีกมากจนไม่อาจนับได้ถ้วน ทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นและเอกชนที่ทำงานเกี่ยวกับการจัดการและการบริหารชายแดนของสหรัฐอเมริกา กับแคนาดา อาทิ The B.C.-Washington Corridor Task Force ซึ่งก่อตั้งโดยผู้นำเขตบริติช โคลัมเบียกับผู้ว่าการรัฐวอชิงตันเพื่อแสวงหาและดำเนินความร่วมมือระหว่างกันในเรื่องต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การขนส่งคมนาคม เรื่องเกี่ยวกับชายแดน เรื่องการท่องเที่ยวและการจัดการเกี่ยวกับการขยายตัวของกาการท่องเที่ยวในเขตบริติช โคลัมเบียและมลรัฐวอชิงตัน

ส่วนภาคเอกชนทำงานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกบริเวณชายแดน โครงสร้างพื้นฐานเพื่อการคมนาคมขนส่งและความร่วมมือข้ามแดนระหว่างสองประเทศที่น่าสนใจ ได้แก่

- The Americans for Better Borders Coalition
- The Buffalo Niagara Partnership
- Canadian/American Border Trade Alliance
- The Canadian-American Business Council
- The Carnegie Endowment The Cascadia and Discovery Institutes
- The Conference of New England Governors and Eastern Canadian premiers
- The Detroit Regional Chamber The Eastern Border Transportation Coalition
- The Pacific Northwest Economic Region และ Trade Corridors เป็นต้น

นอกจากนั้น ทั้งสองประเทศยังให้ความสนใจในเรื่องอาชญากรรมข้ามชาติและการก่อการร้ายด้วย โดยในระดับรัฐบาลกลาง รัฐบาลของสองประเทศได้ก่อตั้ง "ที่ประชุมว่าด้วยอาชญากรรมข้ามแดน" (The Cross-Border Crime Forum) ขึ้น ซึ่งเป็นกลไกความร่วมมือระดับรัฐมนตรี โดยมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมด้วย มีการประชุมครั้งแรกขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2540 (ค.ศ. 1997) และจัดให้มีการประชุมทุกๆ ปี ฟอรัมนี้ตั้งขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่ทางการของสองประเทศได้มาประชุมเพื่อหาทางแก้ไขและรับมือปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ อาทิ การลักลอบขนสินค้า การฟอกเงิน การฉ้อฉลโดยการประกาศขายสินค้าทางโทรศัพท์ (telemarketing fraud) และการลักตัวเด็ก เป็นต้น การดำเนินงานที่ผ่านมาของฟอรัมนี้ ช่วยให้ความร่วมมือของสองประเทศดีขึ้นและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันมากขึ้น

■ ชายแดนระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศเม็กซิโก

ชายแดนร่วมระหว่างสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโกมีความยาวรวม 1,933 ไมล์ จุดเด่นอยู่ที่ทั้งสองฝั่งมีสภาพยากจนและเป็นพื้นที่ชายขอบของประเทศของตน (peripheral regions) ในกรณีของสหรัฐอเมริกา ผลการสำรวจในปลายทศวรรษที่ 1970 อาณาบริเวณชายแดนในเขตรัฐเท็กซัส (Texas) นิวเม็กซิโก (New Mexico) และอริโซนา (Arizona) เป็นพื้นที่ที่ยากจนและถูกละเลยจากส่วนกลาง ขณะเดียวกันนั้นเอง พบว่าในฝั่งเม็กซิโกให้ความสำคัญในเรื่องอธิปไตยและอัตลักษณ์ของชาติตนที่จะถูกคุกคามจากการขยายตัวของประเทศเพื่อนบ้านที่มีพลังกำลังอำนาจมหาศาลอย่างสหรัฐอเมริกามากกว่าที่จะให้ความสำคัญในเรื่องพื้นที่ชายแดนร่วมกันกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างไรก็ดี หลังจากมีการรวมตัวในทางเศรษฐกิจกับสหรัฐอเมริกาและแคนาดาเพื่อก่อตั้งเขตการค้าเสรีแล้ว เม็กซิโกให้ความสำคัญกับการพัฒนาและบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากการพัฒนา the border-based assembly plant industry (Blatter and Clement, 2000 : 33) แต่จนกระทั่งปัจจุบันการสร้างความเข้าใจและการยอมรับประเทศและคนที่อาศัยอยู่ใน "อีกฝั่งหนึ่ง" ของแนวแบ่งเขตแดนในกรณีของชายแดนร่วมสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโกนั้นดูจะยังไม่ประสบผลนัก ยิ่งไปกว่านั้น สองฝั่งยังมีความแตกต่างและระดับความไม่สมมาตรในด้านต่างๆ อยู่สูง ที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ ระดับรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้ ส่งผลให้ความร่วมมือระหว่างสองฝั่งยังมีจำกัดและมีลักษณะเปราะบางและมีความไม่แน่นอนอยู่ (Blatter and Clement, 2000 : 35 และ Gerber, 2002 : 104)

การศึกษาและวิจัยในทวีปอเมริกาเหนือ

■ การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับชายแดนระหว่างสหรัฐอเมริกาติดกับแคนาดา

การศึกษาและวิจัยชายแดนส่วนนี้ มีการดำเนินการโดยทั้งภาครัฐและสถาบันการศึกษาของประเทศทั้งสอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หน่วยงานในระดับรัฐบาลกลาง หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องและสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ชายแดน

ในกรณีของแคนาดา มีหน่วยงานของรัฐที่ทำการศึกษารื่องนี้อย่างรอบด้านมายาวนาน ได้แก่ หน่วยงานที่มีชื่อว่า Policy Research Initiative ตัวอย่างผลงานการศึกษาล่าสุดที่น่าสนใจของหน่วยงานนี้ ได้แก่ ความคิดเรื่องการเชื่อมโยงประเทศในอเมริกาเหนือเข้าด้วยกัน (Canadian Policy Research Initiatives, 2004) โดยการจัดให้มีที่ประชุมโต๊ะกลม (round table) เรื่อง "North American Integration: The Emergence of Cross-Border Regions" ขึ้นในระหว่างวันที่ 21 ถึง 22 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ก่อนจะนำผลที่ได้รับจากการประชุมนั้นมานำเสนอในรูปของรายงาน ในการประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 50 คน ประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ในกรณีของสหรัฐอเมริกา นอกจากจะมีการทำการศึกษารื่องเกี่ยวกับชายแดนติดกับแคนาดาโดยหน่วยงานของรัฐและสถาบันการศึกษาของประเทศแล้ว ยังมีองค์กรเอกชนไม่แสวงหาผลกำไรอีกด้วยที่ทำการศึกษารื่องนี้เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงและข้อเสนอแนะต่อฝ่ายบริหาร ที่สำคัญและน่าสนใจ ได้แก่ Carnegie Endowment for International Peace เป็นต้น (Carnegie Endowment for International Peace, 1999b)

■ การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับชายแดนระหว่างสหรัฐอเมริกาติดกับเม็กซิโก

การศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับชายแดนสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโกในช่วงเวลาก่อนการก่อตั้งเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (NAFTA) กล่าวคือประมาณช่วงกลางทศวรรษที่ 1990 การศึกษาและวิจัยมีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นหลัก 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้ ก) พัฒนาการด้านประชากรและโครงสร้างการตั้งถิ่นฐาน ข) ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ค) วิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์และชีวิตของชุมชนและผู้คนที่อาศัยในอาณาบริเวณชายแดน โดยเน้นด้านชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรม ง) การศึกษาเกี่ยวกับการเมือง การบริหารและแง่มุมในทางกฎหมาย จ) การศึกษาเรื่องเศรษฐกิจ

ในระหว่างการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องชายแดนและเขตแดนระหว่างประเทศ ซึ่งเน้นหนักไปที่สังคมศาสตร์ (Social Science) เสียเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยได้พบสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งที่น่าสนใจในเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับชายแดนของประเทศติดกับประเทศเพื่อนบ้าน นั่นคือการศึกษาเรื่องชายแดนในชั้นเรียนสาขาวิชามนุษยศาสตร์ (Humanities) อาทิ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ

ยกตัวอย่างกรณีการสอนวิชาภาษาอังกฤษในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยโคลัมบัส (Columbus) แห่งเมืองโคลัมบัส มลรัฐจอร์เจีย (Georgia) ผู้สอนคือ อานิตา ดูแกท-กรีน (Anita G. Dugatt-Greene) ดูแกท-กรีน ให้นักศึกษาชั้นปีที่หนึ่งเขียนความเรียงภาษาอังกฤษเรื่องหนึ่ง หลังจากให้ดูรูปถ่ายของมลรัฐ/จังหวัดชายแดนสองมลรัฐ/จังหวัดเมือง ซึ่งอยู่คนละฝั่งกันตรงเส้น เขตแดนระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา กับประเทศเม็กซิโก ได้แก่ จังหวัดโซโรนา (Sorona) ทางใต้ ของเส้นแบ่งเขตแดนกับมลรัฐออริโซนาซึ่งอยู่ด้านเหนือ [ผู้วิจัย : สามารถดูภาพถ่ายชุดนี้ซึ่งถ่ายโดย อลัน ดอโรว์ (Alan Dorow) เมื่อปี พ.ศ. 2539 ได้ที่ <http://www.musarium.com/stories.htm>]

วัตถุประสงค์ของดูแกท-กรีนคือเพื่อดูการนำเสนอความคิดและการใช้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนความคิด ของนักศึกษา ความเรียงหลายเรื่องที่นักศึกษาเขียนออกมา นอกจากจะมีประโยชน์ในเรื่องการ เรียนรู้เรื่องการเขียนภาษาอังกฤษให้นักศึกษาแล้ว ประโยชน์อีกด้านหนึ่งที่นักศึกษา ซึ่งเป็นคน รุ่นหลังจะได้รับ ได้แก่ การได้ครุ่นคิดและคำนึงถึงเรื่องชายแดนและความเป็นอยู่ของผู้คนสองฝั่ง ของเส้นเขตแดน ดังจะเห็นได้ว่าความเรียงที่นักศึกษาเขียนสะท้อนความคิดหลายอย่าง ที่เด่นชัด คือล้วนเห็นว่าทั้งสองฝั่งมีทั้งความเหมือนและแตกต่างกัน ขณะที่อีกหลายคนกล่าวถึงความ แตกต่างระหว่างคนในสองฝั่งในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ที่เกิดจากอยู่คนละเขตแดนกัน มีรัฐบาลต่าง ชุดกัน ทำให้ความเจริญร่ำรวยทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในฝั่งสหรัฐอเมริกา ตีกว่าในฝั่งเม็กซิโก เป็นต้น ความเรียงที่น่าสนใจเรื่องหนึ่ง ชื่อ "ข้ามถนนไปสู่อีกโลกหนึ่ง" (Across the Street to Another World) เขียนโดยนักศึกษา ชื่อเจ เมแกน (Megan, J.) นำเสนอความคิด ว่าเขตแดนถูกแบ่งออกด้วยหลายอย่าง อาทิ แบ่งโดยด้านจิตใจ ด้านวัฒนธรรมและด้านกายภาพ แต่เหนือสิ่งอื่นใดแล้ว คนทั้งสองฝั่งก็ล้วนเป็นคน " (...) Humans are still humans and need to be noticed. The world in which we live wants us to forget that we are all alike in someway and wants us to forget to love our neighbours for who they are as individuals. Yes, we live in a land with boundaries and different cultures, and these must be respected. But yes, it is possible to look beyond those boundaries and differences to the person on the other side." (Dugat-Greene, 2000) นอกจากการจัดให้มีการเรียนการสอนเรื่อง เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชายแดนและกำเนิดของแนวพรมแดนของประเทศตนกับเพื่อนบ้านแล้ว การจัดให้มีการเรียนรู้เช่นนี้จะช่วยทำให้คนรุ่นหลังมีความสำนึกมากขึ้นในเรื่องความเป็นคน มีความเข้าใจที่มาเรื่องเขตแดนระหว่างประเทศที่ถูกคนสร้างขึ้นและความแตกต่างที่เกิดขึ้นระหว่าง สองฝั่งของแนวพรมแดน ซึ่งเป็นผลจากฝ่ายการเมืองของแต่ละฝั่งนั่นเอง

ตัวอย่างผลงานการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับอาณาบริเวณชายแดนของประเทศไทยติดกับประเทศเพื่อนบ้านโดยนักวิชาการต่างชาติและสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ

(Outside – In)

นักวิชาการต่างชาติ สถาบันการศึกษาในต่างประเทศ ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศ ได้ให้ความสนใจศึกษาประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาอย่างยาวนานและต่อเนื่องมาจนกระทั่งในปัจจุบัน ซึ่งเราถือว่าเป็นยุคแห่งความรู้และข้อมูลข่าวสาร ในต่างประเทศ มีสถาบันการศึกษามากแห่งที่เปิดหลักสูตรการเรียนการสอนหรือศูนย์ศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะ ในกรณีของการศึกษาวิจัยและการทำงานเกี่ยวข้องกับพื้นที่ตามแนวชายแดนของไทยติดกับประเทศเพื่อนบ้าน มีตัวอย่างความรู้ในด้านต่างๆ ที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

ในด้านการเมือง การทหารและความมั่นคงตามแนวชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน มีสถาบันการศึกษา หน่วยงานในต่างประเทศและนักวิชาการต่างชาติให้ความสนใจศึกษาและจับตามองอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น เมื่อครั้งเกิดเหตุจลาจลเผาสถานทูตไทยในกรุงพนมเปญ เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2546 ความขัดแย้งนี้ แม้จะเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเมืองหลวง แต่ก็ส่งผลกระทบต่อชายแดน เนื่องจากรัฐบาลไทยใช้การปิดด่านชายแดนเป็นมาตรการแสดงออกถึงความไม่พอใจและตอบโต้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ชายแดนในยุคปัจจุบันจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือการดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่มีประโยชน์อีกอันหนึ่ง เหตุจลาจลดังกล่าวถูกนำไปเสนอไว้ใน “เครื่องมือตรวจสอบอุณหภูมิความขัดแย้งระหว่างประเทศ” (conflict barometer) ของสถาบันวิจัยความขัดแย้งระหว่างประเทศไฮเดลเบิร์ก (Heidelberg Institute on International Conflict Research) ประจำปี พ.ศ. 2546 ด้วย สถาบันนี้ มีสำนักงานอยู่ที่ประเทศเยอรมนี (Heidelberg Institute on International Conflict Research, 2003)

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับความมั่นคงที่มีความเกี่ยวเนื่องกับเรื่องการผลิต ลักลอบขนส่งและค้ายาเสพติดนั้น ในปี พ.ศ. 2534 (ค.ศ. 1991) International Boundaries Research Unit หน่วยงานด้านการศึกษาวิจัยเรื่องเกี่ยวแนวเขตแดนระหว่างประเทศที่อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยเดอรัม (Durham University) ประเทศสหราชอาณาจักร โดยเบร์ทิล ลินท์เนอร์ (Bertil Lintner) ได้เข้ามาทำการศึกษาเรื่องการค้ายาเสพติดข้ามแดนในเขตพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ชายแดนของประเทศลาว พม่า ไทยและจีนตอนใต้ พบว่าแหล่งผลิตหลักได้แก่ พื้นที่ที่ชนกลุ่มน้อยหลายๆ กลุ่มในประเทศพม่าครอบครองอยู่และอาศัยการผลิตและจำหน่ายยาเสพติดเป็นวิธีการหารายได้เข้ากลุ่มของตน หนทางแก้ไขปัญหานี้ ผู้เขียนกล่าวไว้เพียงสั้นๆ และไม่ชัดเจนนักว่าจะแก้ไขได้ก็ต่อเมื่อสงครามกลางเมืองระหว่างรัฐบาลของพม่ากับชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ยุติลง (Lintner, 1991 : 35-36) และจากรายงานอีกจำนวนมากที่ศึกษาภายหลัง

จากนั้น ที่แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับพม่าตามแนวชายแดนติดกันของสองประเทศที่มีสาเหตุกระทบกระทั่งกันเสมอ นั้น มีสาเหตุสำคัญอยู่ที่ปัญหาชนกลุ่มน้อยในพม่าและยาเสพติด อาทิเช่น รายงานของปีแอร์-อาร์โนด์ ชูวี (Chouvy, 2002) เป็นต้น

นอกจากการเข้ามาศึกษาแล้ว ในปัจจุบัน มีเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศหลายแห่งที่เข้ามาศึกษาและทำงานในพื้นที่ชายแดนไทยติดกับเพื่อนบ้านเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องยาเสพติด ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตัวอย่างเช่น ในกรณีของชายแดนไทยติดกับลาว สำนักงานยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC] เข้ามาทำงานเป็นศูนย์กลางจัดการระหว่างผู้แทนของทั้งสองประเทศ ผลงานที่เป็นรูปธรรมชิ้นหนึ่ง ได้แก่ การทำความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ชายแดนของแขวงห้วยทราย (Huai Xai) ในฝั่งลาวและเจ้าหน้าที่ในเขตอำเภอเชียงของในฝั่งไทยเพื่อร่วมกันตรวจการณ์ภายในลำน้ำแม่โขงในพื้นที่ความรับผิดชอบของตนเองเพื่อจับกุมผู้ลักลอบขนส่งและจำหน่ายยาเสพติด เป็นต้น (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2003)

ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีหลายประเด็นปัญหาที่นักวิชาการต่างชาติหยิบยกขึ้นมาทำการศึกษา อาทิ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนชายแดนในระยะสิบปีหลังมานี้และผลกระทบต่อผู้คนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ เช่น โครงการวิจัยของสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (Asian Institute of Technology) โครงการหนึ่งที่ทำการศึกษาว่าสตรีที่อาศัยในพื้นที่ชายแดนปรับตัวอย่างไรและมีความเข้ากับระบบเศรษฐกิจที่ใหญ่ขึ้นกว่าเศรษฐกิจเดิมที่ตนเคยอยู่แต่เดิมอย่างไรและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลอย่างไรต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสตรีและความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงในชุมชน โดยการศึกษานี้จะครอบคลุมพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ชายแดนไทย-กัมพูชา และชายแดนไทย-เมียนมาร์ (Asian Institute of Technology, ... http://www.serd.ait.ac.th/gds/res_proj.html)

นอกจากนั้น ในเรื่องแรงงานข้ามชาติ มีนักวิชาการต่างชาติและองค์การระหว่างประเทศหลายแห่งที่เข้ามาทำการศึกษาและทำงานเพื่อแก้ไขปัญหา อาทิเช่น เรื่องการลักลอบค้าแรงงานเด็ก ซึ่งกำลังเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นทั่วโลกที่หลายฝ่ายกำลังให้ความสนใจ และพื้นที่ชายแดนระหว่างไทยติดกับลาวและชายแดนไทยติดกับเมียนมาร์ก็เป็นพื้นที่ที่มีปัญหานี้เกิดขึ้นในช่วงสิบปีผ่านมา คริสตินา วิลล์ (Wille, 2001) นักวิชาการขององค์การแรงงานระหว่างประเทศได้เข้ามาทำการศึกษาเรื่องนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2544 พบว่าบริเวณชายแดนไทยติดกับเมียนมาร์มีการใช้แรงงานเด็กมากกว่าชายแดนด้านที่ติดกับลาว ขณะที่ในจังหวัดหนองคายซึ่งมีพรมแดนติดกับประเทศลาวนั้น พบว่ามีเด็กหญิงต่างชาติจำนวนมากเกี่ยวข้องกับการค้าบริการทางเพศ เป็นต้น

ด้านการสาธารณสุข มีองค์กรระหว่างประเทศและหน่วยงานของต่างชาติจำนวนมากที่ให้ความสนใจเข้ามาทำงานในชายแดนของไทยที่มีพรมแดนต่อเนื่องกับเพื่อนบ้าน มีข้อค้นพบจำนวนมากที่แสดงว่าพื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของโรคติดต่อร้ายแรงมากกว่าพื้นที่ด้านในของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การติดเชื้อเอชไอวีและผู้ป่วยโรคเอดส์ (Family Health International and CARE International, 2000: 5) องค์กรหนึ่งที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยบริเวณชายแดนติดกับเพื่อนบ้าน ได้แก่ Family Health International และ CARE International (ซึ่งทำงานร่วมกับ CARE ในประเทศลาว เวียดนามและกัมพูชา) โครงการหนึ่งที่องค์กรเอกชนไม่แสวงหาผลกำไรสองแห่งนี้ร่วมมือกันทำ โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้แก่ โครงการป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อเอชไอวีและการติดเชื้อเอดส์ในพื้นที่ชายแดน (Border Areas HIV/AIDS Prevention Project [BAHAP]) การทำงานของโครงการนี้ครอบคลุมพื้นที่ชายแดนรวม 8 จุด ได้แก่ จังหวัดตราด เกาะกง (Koh Kong) (Svay Rieng) (Tay Ninh) แขวงสะหวันนะเขต (Suvannakhet) ห้วยทราย (Huay Xai) และจังหวัดเชียงรายได้ (Chiang Rai) จากนั้นจึงมีการประเมินผลของโครงการฯ ดังที่ปรากฏเป็นเอกสารชื่อ External Review Document (Family health International and CARE International, 2000) ซึ่งนำเสนอข้อมูลและประเด็นสำคัญไว้มาก อาทิ การติดเชื้อเอชไอวีและเอดส์ในประเทศไทย เมียนมาร์และกัมพูชามีจำนวนสูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเดียวกัน ได้แก่ เวียดนาม จีนตอนใต้และลาว การเคลื่อนไหวข้ามไปมาของผู้คนข้ามแดนระหว่างประเทศเหล่านี้จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้ผู้คนในภูมิภาคมีโอกาสติดเชื้อดังกล่าวเพิ่มขึ้น (Family Health International and CARE, 2000: 7) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานการศึกษาของคริส ลิทเทิลตัน (Chris Lyttleton) นักวิชาการด้านมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยแมคควอรี ประเทศออสเตรเลีย ทำงานร่วมกับอมรทิพย์ อมราภิบาล นักวิชาการชาวไทย ซึ่งทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเดินทางข้ามไปมาของผู้คนระหว่างเมืองที่เมืองน้องไทย-ลาวกับโอกาสเสี่ยงจากการติดเชื้อเอชไอวีที่เพิ่มสูงขึ้น (Lyttleton and Amarapibal, 2002) และรายงานของธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank [ADB]. (...). Country Report: Lao People's Democratic Republic. http://www.adb.org/documents/books/hiv_aids/mobility/C.pdf) ให้ข้อมูลว่าพื้นที่ชายแดนและบางแขวงของลาวที่กำลังกลายเป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียงและมีความสำคัญมากขึ้น (Hot Spots) มีแนวโน้มจะมีผู้ติดเชื้อเอชไอวีเพิ่มขึ้น พร้อมกับแสดงความห่วงใยไว้ด้วยว่าปัญหาเรื่องการแพร่กระจายของเชื้อเอชไอวีนี้มีตัวการใหญ่ ได้แก่ การอพยพและข้ามไปมาของผู้คนระหว่างลาวกับประเทศเพื่อนบ้านด้านตะวันตก นั่นคือประเทศไทยนั่นเอง ทั้งนี้ รายงานของธนาคารสำคัญไว้ด้วยว่ามีหลักฐานเพียงพอที่จะยืนยันได้แล้วว่าบรรดาชาวลาวที่ติดเชื้อเอชไอวีติดเชื้อในฝั่งไทย นอกจากนี้แล้วการเดินทางเข้าไปลาวของคนไทยก็เป็นส่วนหนึ่งที่เพิ่มจำนวนผู้ติดเชื้อ

นอกจากปัญหาเรื่องการแพร่กระจายของเชื้อเอชไอวีแล้ว ยังมีโรคติดต่อร้ายแรงอีกหลายโรคที่ฝังตัวอยู่บริเวณพื้นที่แนวชายแดน เช่น โรคเท้าช้าง โรคมาลาเรีย เป็นต้น กรณีของโรคมาลาเรียนั้น มีงานวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่องหนึ่ง ที่นักศึกษาชาวลาวซึ่งมาเรียนที่มหาวิทยาลัยมหิดลทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการสาธารณสุขขั้นมูลฐาน ในเรื่องมาลาเรีย โดยทำการศึกษาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นชาวบ้านในเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้วที่เคยป่วยด้วยโรคมาลาเรีย และทำการศึกษาถึงประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องโรคมาลาเรียของกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ อาทิ ความรู้ของพวกเขาเกี่ยวกับโรค อาการของโรค การวินิจฉัยโรคและการรักษาโรค ตลอดจนความเชื่อในเรื่องวิธีการรักษาโรคสมัยใหม่ และปัจจัยในเรื่องสังคมและลักษณะประชากร (socio-demographic characteristics) จากการศึกษาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา อาชีพ ชาติพันธุ์และศาสนา และความรู้เกี่ยวกับโรคมีความเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง (Phangmanixay, ... *Health seeking behaviour of villagers who had suffered from malaria in Houaxay District, Bokeo province, Lao-Thai Border*)

ส่วนการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทยติดกับประเทศเพื่อนบ้านที่นักวิชาการต่างชาติให้ความสนใจ มีหลายประการที่น่าสนใจ อาทิเช่น ความพยายามของสหภาพการอนุรักษ์โลก (World Conservation Union [IUCN]) ร่วมกับองค์การระหว่างประเทศว่าด้วยไม้ในเขตร้อน (International Tropical Timber Organization [ITTO]) ที่เข้ามาทำงานในบริเวณพื้นที่ชายแดนไทย ลาวและกัมพูชา เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือข้ามแดนเพื่อการอนุรักษ์ป่าเขตร้อนมากขึ้น องค์การทั้งสองมีความเห็นว่า เพื่อให้การอนุรักษ์ทรัพยากรและระบบนิเวศประสบความสำเร็จ จำเป็นที่เราจะต้องทำงานโดยข้ามผ่านเขตแดนในทางการเมือง (political boundaries) ออกไปให้ได้ ทั้งนี้ องค์การทั้งสองได้ทำงานร่วมกับรัฐบาลและสถาบันการศึกษาของประเทศไทย ลาวและกัมพูชาในการสร้างพื้นที่ป่าอนุรักษ์ผาแต้ม (The Phatam Protected Forests Complex) ขึ้นเป็นพื้นที่ในโครงการนำร่องเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพข้ามพรมแดน (IUCN and ITTO, 2003)

มีงานศึกษาหลายเรื่องที่มีแง่มุมเกี่ยวข้องทั้งด้านการเมือง การทหารและความมั่นคง เศรษฐกิจการพัฒนา สังคมและวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม งานที่น่าสนใจชิ้นหนึ่งที่พบและมีแง่มุมเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองและสภาพแวดล้อม ได้แก่ งานเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการค้าไม้ ท่อนและการสู้รบ (The Logs of War: The Timber Trade and Armed Conflict) เป็นผลงานของโกลบอล วิทเนส (Global Witness) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนไม่แสวงหาผลกำไรที่ทำงานในเรื่องความเชื่อมโยงระหว่างการทำลายสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในส่วนต่างๆ ของโลก หัวใจของการศึกษาเรื่องนี้อยู่ที่ว่าในประเทศยากจนหลายประเทศ มี

ทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ามหาศาล ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นอย่าง ผิดกฎหมายโดยบุคคลหลายกลุ่ม ไม่จำกัดอยู่เพียงเฉพาะฝ่ายรัฐบาล เพื่อนำเงินรายได้ไปใช้เป็น เงินทุนในการทำงานการเมืองและการสู้รบกับฝ่ายตรงข้าม งานนี้อาศัยกรณีของการค้าไม้ท่อนซึ่ง ผิดกฎหมายตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาเป็นตัวอย่างของการศึกษาด้วย ข้อเสนอที่ให้ไว้มีหลาย ประการ เช่น จำเป็นจะต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ไม่เพียงแต่ประเทศผู้ผลิต (producer countries) เท่านั้น แต่จะต้องได้รับความร่วมมือเรื่องการบังคับใช้กฎหมายนี้จาก ประเทศผู้นำเข้า (importer countries) และการปฏิบัติตามระเบียบพิธีการทางการศุลกากร (customs collaboration) ด้วย

งานบางชิ้นมีความเชื่อมโยงกันในเรื่องสังคมวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจ เช่นงานของเคียวโกะ คุซะกะเบะ (Kyoko Kusakabe) (Kusakabe, (...) Cooperation and Competition across Border Markets: Changes in the Definition of Women's Weaving Activity in Lao-Thai Borderlands. <http://www.gdnet.org/fulltext/kusakabe.pdf>) ศึกษาถึงผลกระทบจากการนำ เศรษฐกิจเสรีนิยมระบบตลาดมาใช้ต่อชุมชนชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่สองฝั่งแนวแบ่งเขตแดนไทย-ลาว โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษ ได้แก่ สตรีชาวไทลื้อ (Lue) ซึ่งทอผ้าเพื่อใช้ภายในครัวเรือนมา ตั้งแต่อดีต แต่ก็มีมีการนำออกขายบ้าง ผ้าทอจากฝีมือของสตรีลาวเชื้อสายไทยลื้อเข้ามาครอง ตลาดผ้าทอในฝั่งไทยได้มากกว่านับตั้งแต่ก่อนมีการเปิดด่านชายแดน หลังจากมีการเปิดด่าน สตรีลาวเชื้อสายไทยลื้อเข้ามาประกอบอาชีพการทอผ้ามากขึ้น ส่งผลให้ราคาผ้าทอลดลงอย่าง มาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน กล่าวคือ สตรีไทยที่เคยทอผ้าขายเปลี่ยนแปลงบทบาท ของตนเองมาเป็นผู้จำหน่าย (traders) และมีจำนวนหนึ่งที่เป็นผู้จัดการเรื่องการผลิตด้วย นอกเหนือไปจากการเป็นผู้จำหน่าย ส่วนฝั่งลาว การค้าผ้าทอทำให้สตรีลาวมีรายได้สู่ครัวเรือน มากขึ้นกว่าในอดีตหลายเท่า เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงทำให้การแบ่งงานกันทำระหว่างชายและหญิง (gender division of labour) เปลี่ยนแปลงไปในบางหมู่บ้าน แต่ก็พบด้วยว่ามีบางหมู่บ้านที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลงเรื่องนี้เกิดขึ้น

บทสรุป

ความเปลี่ยนแปลงหลายด้านกำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ชายแดนทั่วโลก ทั้งในทวีปเอเชีย แอฟริกา อเมริกาและยุโรป ความเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นพร้อมๆ กับที่อธิปไตยและความแข็งแกร่ง ของรัฐเริ่มลดน้อยลง มีความพยายามของรัฐต่างๆ ตลอดจนองค์กรเหนือชาติ ที่พยายามจะทำการบูรณาการ (integration) รัฐเข้าด้วยกัน ผลสำคัญที่เกิดขึ้นประการหนึ่ง คือทำให้ศูนย์กลาง การปกครองไม่ได้อยู่ที่เมืองหลวงดังเช่นในอดีตเท่านั้น แต่ยังมีการสร้างศูนย์การบริหารจัดการ

ปกครอง (multi levels of governance) อีกหลายระดับขึ้น ทั้งที่อยู่ในเมืองหลวงตลอดจนในพื้นที่ชายแดนต่อเนื่องระหว่างประเทศ

ในกรณีของสหภาพยุโรป การบูรณาการประเทศสมาชิกเข้าด้วยกันอย่างลึกซึ้งหลายด้าน ไม่เฉพาะเพียงด้านเศรษฐกิจ ทำให้อาณาเขตของสหภาพฯ ในปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นรัฐเดี่ยวเป็นจำนวนมากถึง 25 ประเทศ แม้ประเทศสมาชิกจะยังคงสงวนรักษาอำนาจอธิปไตยบางอย่างของตนเองอยู่ แต่การยอมมอบอำนาจในหลายๆ เรื่องให้แก่คณะกรรมการการของสหภาพฯ ซึ่งเป็นองค์กรเหนือชาติ ก็ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกทั้งหลายมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

การบูรณาการยุโรปที่ยังดำเนินอยู่ ไม่ได้เกิดขึ้นที่ระดับรัฐบาลกลางเท่านั้น หากแต่เกิดการบูรณาการในพื้นที่ชายแดนขึ้นด้วย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการบูรณาการ นั่นคือ การสร้างสหภาพและการสร้างตลาดเดียวที่สมบูรณ์ขึ้น ตัวอย่างการบูรณาการพื้นที่ชายแดนเข้าด้วยกัน เราสามารถดูได้จากนโยบายพื้นที่ในภูมิภาค (regional policy) ของสหภาพฯ และนโยบายการขนส่ง (transportation policy) ของสหภาพฯ เป็นต้น ซึ่งช่วยให้ดินแดนต่อเนื่องระหว่างประเทศสมาชิกมีความเป็นหนึ่งเดียวกันได้มากขึ้น ผลประโยชน์ที่จะได้มีหลายประการ อาทิเช่น การขนส่งสินค้าและการเดินทางเข้าออก ข้ามไปมาของผู้คนภายในอาณาเขตของสหภาพยุโรปจะกระทำได้อย่างถูกต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบและขั้นตอนจำเป็นเท่านั้น จึงเกิดความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น

ในกรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีพรมแดนด้านเหนือและใต้ที่ติดกับประเทศอื่นชายแดนของประเทศมีความเปลี่ยนแปลงไป ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ของเศรษฐกิจโลกที่ทำให้การแข่งขันการค้ารุนแรงเข้มข้นขึ้น เพื่อให้ได้กำไรสูงสุด การผลิตและตลาดไม่อาจจำกัดอยู่เพียงภายในประเทศเท่านั้น ผลสืบเนื่องที่สำคัญ ได้แก่ การบูรณาการเศรษฐกิจของประเทศเข้ากับแคนาดาและเม็กซิโก เพื่อให้แหล่งผลิตและตลาดของทั้งสามประเทศมีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้ชายแดนด้านใต้ที่ติดกับเม็กซิโกมีความเปลี่ยนแปลงไปหลายด้าน มีโรงงานจำนวนมากเข้าไปลงทุนในพื้นที่ตามแนวชายแดนติดกับสหรัฐอเมริกาเพื่อหวังส่งสินค้าที่ผลิตได้เหล่านั้นเข้ามาขายเพื่อทำกำไรในตลาดสหรัฐฯ และส่งออกไปยังประเทศที่สามต่อไป อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดวินาศกรรมครั้งใหญ่ขึ้นในสหรัฐอเมริกา นโยบายการบริหารจัดการชายแดนของประเทศถูกปรับปรุงให้มีความเข้มงวดของการเข้าออกของผู้คนและสินค้าเพิ่มขึ้น มีการนำวัสดุอุปกรณ์ที่มีเทคโนโลยีสูงเข้ามาใช้งานในพื้นที่ชายแดน

ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับชายแดนที่มีการศึกษาวิจัยในยุโรปและอเมริกานั้น จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่ามียุโรปเป็นจำนวนมาก มีการศึกษาแง่มุมต่างๆ ที่เกี่ยวกับชายแดน นับตั้งแต่เรื่องประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ไปจนถึงเรื่องสิ่งแวดล้อม นักวิชาการที่ทำการศึกษา

เรื่องชายแดนส่วนมากยอมรับว่าการศึกษาเรื่องชายแดนไม่สามารถกระทำได้โดยอาศัยหลักวิชาใดวิชาหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว หากจะต้องอาศัยหลักวิชาของหลายสาขาร่วมกัน

สำหรับความรู้เกี่ยวกับชายแดนไทยติดกับประเทศเพื่อนบ้านที่ศึกษา วิจัยโดยนักวิชาการต่างชาตินั้น เท่าที่พบมีอยู่มากมาย หลายแง่มุม และนักวิชาการเหล่านี้ มีทั้งที่มาจากทวีปอเมริกาและยุโรป และมีจำนวนมากที่ทำงานในนามขององค์การระหว่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- 30 Point Action Plan for Creating a Secure and Smart Border. (2002).
<http://www.sfu.ca/casr/ft-30point.htm>
- Agnew, John and Corbridge, Stuart. (1995). *Mastering Space: Hegemony, territory and international economy*. London: Routledge.
- Agnew, John A. (2000). *A World That Knows No Boundaries? The Geopolitics of Globalization and the Myth of a Borderless World*. A CIBR Working Paper in Border Studies. <http://www.qub.ac.uk/cibr/workingpapers>
- Anderson, J. and O,Dowd, L. (eds) (1999). *State Borders and Border Regions*, Special Issue of *Regional Studies*, 33, 7.
- Anderson, James. (2000). *Theorizing State Borders: 'Politics/Economics' and Democracy in Capitalism*. A CIBR Working Paper in Border Studies.
<http://www.qub.ac.uk/cibr/workingpapers>
- Anderson, J.; O,Dowd, L.; and Wilson, T. M. (eds). (2001). Cross-Border Co-operation, *Administration*, 49, 2.
- Anderson, J. and Shuttleworth, Ian. (2004). *Theorising State Borders in Capitalism: Spatial Fixes Old and New*. A CIBR Electronic Working Paper in Border Studies. <http://www.qub.ac.uk/cibr/workingpapers>
- Anderson, Malcolm. (1996). *Frontiers: Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge: Polity Press.
- Asian Development Bank [ADB]. (...). *Country Report: Lao People's Democratic Republic*. http://www.adb.org/documents/books/hiv_aids/mobility/C.pdf
- Asian Institute of Technology [AIT]. (...) *Gender Roles and Conflicts in Border Trade: Thailand, Cambodia, Laos and Myanmar*.
http://www.serd.ait.ac.th/gds/res_proj.html

- Asian Migrant Centre. (2002). *Migration in the Greater Mekong Subregion: List of Reference Materials & Organizations (With Annotations for selected Materials)*. Hong Kong: Asian Migrant Centre. 97 pages.
http://www.rockmekong.org/pubs/lab-pubs/mekong_biblio_final_online.pdf
- Association of European Border Regions. (2002). *New Ways towards a New Europe: A political approach for the benefit of citizens and regions all across Europe*. 4 Pages. http://www.aebr.net/publikationen/pdfs/new_ways.01.en.pdf
- Association of European Border Regions. (2004). *Action Programme for Implementation of the Charter for Border and Cross-Border Regions*. 26 Pages. http://www.aebr.net/publikationen/pdfs/Aktionprogramme_AEGE_071004.gb.pdf
- Association of European Border Regions. (...). *The added value of cross-border cooperation*. 2 Pages.
http://www.aebr.net/publikationen/pdfs/AGEG-Flyer_en.pdf
- Atkinson, David and Dodds, Klaus. (2000). "Introduction to geopolitical traditions: a century of geopolitical thought", in Klaus Dodds and David Atkinson. (eds). *Geopolitical Traditions: A century of geopolitical thought*. London: Routledge.
- Banfi, Silvia; Filippini, Massimo; and Hunt, Lester C. (2003). *Fuel Tourism in border Regions*. Centre for Energy Policy and Economics. Swiss Federal Institute of Technology. 16 Pages.
http://www.sgvs.ch/documents/Congres_2003/papers_jarestagung_2003/C3Fuel%20tourism%20in%20border%20regions.pdf
- Baud, Michael and Van Schendel, Willem. (1997). "Toward a Comparative History of Borderlands, *Journal of World History*, 8, 2, Fall, 211-242.
- Bauder, Harald. (2003). "Equality, Justice and the Problem of International Borders: The Case of Canadian Immigration Regulation", *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies*, 2, 2, 167-182.
<http://www.acmejournal.org/vol2/Bauder.pdf>
- Blake, Gerald; Sien, Chia Lin; Grundy-Warr, Carl; Pratt, Martin; and Schofield, Clive. (eds). (1997). *International Boundaries and Environmental Security: Frameworks for Regional Cooperation*. London: Kluwer Law. [Proceedings of IBRU's 1995 conference].

- Blatter, Joachim and Clement, Norris. (2000). "Cross-Border Cooperation in Europe: Historical Development, Institutionalization, and Contrasts with North America", *Journal of Borderlands Studies*, XV, 1, Spring, Pp.15-53.
- Blatter, Joachim. (2004). *Political Science Perspectives on Governance of Transboundary Watercourses: Sovereignty, Games, Advocacy-Coalitions and Symbols*. Paper presented at the International Autumn Academy on Sustainability in River Basin – A Question of Governance, Berlin-Schmockwitz, Germany, 6-8 December. Organized by the Institute for Ecological Economy Research.
http://www.ioew.de/governance/veranstaltungen/Summer_Academies/academy4cv_a/blatter.pdf
- Border Management Central Asia Programme. [BOMCA]. 6 Pages.
<http://www.gateway.org/download/BOMCA%20DESCRIPTION.pdf>
- BOrder Project. (2001). *Border Regions Development and Economic Reinforcing: Business Opportunitites and Services for Border Small-Micro Companies*.
<http://www.eu-border.net/boss/>
- Border Tourism and Community Development. An International Conference, Xishuangbanna, Yunnan, China, To be held on 6-9 July 2005. Sponsored by City of Jinghong, China Geographical Society, International Geographical Union and Northern Arizona University.
<http://www.geog.nau.edu/igust/China2005/>
- Bort, Eberhard. (2000). *Illegal migration and cross-border crime : challenges at the eastern frontier of the European Union*. EUI [European University Institute] Working Paper. 25 Pages.
- Brunet-Jailly, Emmanuel. (...) *Globalization, Integration, and Cross-Border Relations In the Metropolitan Area of Detroit (USA) and Windsor (Canada)*.
http://www.spaef.com/IJED_PUB/v2n3/v2n3_3_jailly.html
- Cadaval, Olivia (1993). *United States-Mexico Borderlands/La Frontera*.
<http://educate.si.edu/migration/bord/intro.html>
- Canada-U.S. Partnership Forum [CUSP]. (2000). *Building a Border for the 21st Century*.

- <http://www.canadianembassy.org/border/cuspreport-en.asp?format=print>
- Canadian Citizenship and Immigration. (2000). *Canada-United States Accord on Our Shared Border: Update 2000*.
- <http://www.cic.gc.ca/english/pub/border2000/border2000.html>
- Canadian Embassy [Washington, D.C.]. (2001). *The Canada-U.S. Border: Moving to the Fast Lane*. Speech made by Ambassador of Canada to the United States to the American Association of Exporters & Importers, New York, 21 May 2001.
- <http://www.canadianembassy.org/ambassador/010521-en.asp>
- Canadian Embassy [Washington, D.C.]. (2005). *Current Canadian Policy Positions on Border, Immigration, Trade, Environment, National Security*.
- <http://www.canadianembassy.org/homepage/canadianpositions-en.asp>
- Canadian Government. Citizenship and Immigration. (2001). *Canada-United States Issue Statement on Common Security Priorities*.
- <http://www.cic.gc.ca/english/press/01/0126-pre.html>
- Canadian Policy Research Initiatives. (2004). *North America Integration: The Emergence of Cross-Border Regions*. Roundtable Report, 21-22 June 2004. 16 Pages.
- http://policyresearch.gc.ca/doclib/NAL_Rtreport0604_e.pdf
- Canadian Policy Research Initiatives. (2005). *North America Linkages – Projects*.
- http://policyresearch.gc.ca/page.asp?pagenm=rp_nal_index
- Carnegie Endowment for International Peace. (1999a). *International Migration Policy: "self-governance at the border"*.
- <http://www.ceip.org/programs/migrat/migselfgov.htm>
- Carnegie Endowment for International Peace. (1999b). *US-Canada Border Communities in the 21st Century*. Conference Proceedings. Conference held in Windsor, Ontario and Detroit, Michigan, on 28-29 September 1999.
- <http://www.ceip.org/programs/migrat/migdetroitconfreport.htm>
- Carnegie Endowment for International Peace. (1999c). *US-Mexico Border Communities in the 21st Century*. Conference Report. Conference held in Ciudad Juarez, Chihuahua and El Paso, Texas, on 21-23 November 1999.
- <http://www.ceip.org/programs/migrat/MexbordConfReport.htm>

- Cantu, Norma E. (1993). *Living on the Border: A Wound that Will Not Heal*.
<http://educate.si.edu/migrations/bord/live.html>
- Centre for European Policy Studies. (2003). *Management of border control in Europe: Towards a Common European-Border guard?* Conference Report. Conference held on 18 November 2003.
http://www.ceps.be/wp.php?article_id=171
- Centre for Research and Information on Canada. (2002). *Canadians and Americans Agree on Common Border Policy But Canadians Less Confident in Government, More Regionally Divided Than Their Neighbours to the South*.
http://www.cric.ca/pdf/cric_poll/border/border_poll_june2002.pdf
- Chouvy, Pierre-Arnaud. (2002). "Drugs and war destabilize Thai-Myanmar border region", *Jane's Intelligence Review*, April.
<http://www.pa-chouvy.org/JIR1.htm>
- Ciechocinska, Maria. (2002). *The Polish Eastern border regions in retrospection*.
<http://viadrina.eu-lyon-frankfurt-o.de/~wsgn1/congress/ciechocinska.html>
- Claval, Paul. (1980). "Centre/Periphery and Space: Models of Political Geography", in Jean Gottmann (ed). *Centre and Periphery: Spatial variation in politics*. Beverly Hills: Sage. Pp.63-72.
- Council of the Baltic Sea States. (2003). *Report from the International Conference, "Cross-Border Cooperation after EU Enlargement: Possibilities and Experience of Nordic and Baltic Countries and North-West Regions*. Held at Tartu, Estonia, on 16-18 June 2003. Reported by Phillipp Saprykin.
<http://www.cbss.st/documents/cbsspresidencies/12estonian/dbaFile1960.html>
- Desai, Neil. (2004). *Book Review - The Border: Canada, the U.S. and Dispatches from the 49th Parallel*. Written by Laxer, James. (2004) Published by Anchor.
http://www.carleton.ca/polisci/Polity/Vol%201%20no2/laxer_review.htm
- Dugat-Greene, Anita G. (2000). *Crossing Cultural Boundaries*.
<http://facstaff.colstate.edu/dugatgreene/>
- Emerson, Michael. (2001). *The Elephant and the Bear: The European Union, Russia and their Near Abroads*. Brussels: Centre for European Policy Studies. 63 Pages.

http://shop.ceps.be/BookDetail.php?item_id=24

Erkut, Gulden and Ozgen, Ceren. (2003). *The Economic and Spatiality of Border Regions in Southeastern Europe*.

<http://ideas.repec.org/p/wiw/wiwsa/ersa03p254.html>

Europa. (2003). *Border Regions: Initiatives on the Impact of Enlargement in the EU*.

<http://europa.eu.int/comm/enlargement/borderregions/>

Europa. (2002). *Cross-border cooperation programme*.

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/e50001.htm>

Europa. (2005). *The EU at a Glance*. http://europa.eu.int/abc/history/index_en.htm

European Commission. (2001). *The Communication on the Impact of Enlargement in Border Regions* (COM(2001)437). 25 July 2001.

<http://europa.eu.int/comm/enlargement/borderregions>

Europa. (...). *Regional Policy of the European Union*.

http://europa.eu.int/pol/reg/index_en.htm

European Charter for Border and Cross-Border Regions (New Version). 13 Pages.

http://www.aebr.net/publikationen/pdfs/Charta_Final_071004.gb.pdf

European Commission's Delegation to Russia. (2003). *Cross-Border Cooperation*.

http://www.eur.ru/en/p_212.htm

Evans, Grant; Hutton, Christopher; and Eng, Kuah Khun. (2000). *Where China meets Southeast Asia: social & culture change in the region*. Bangkok: White Lotus.

Global Witness. (2002). *The Logs of War: The Timber Trade and Armed Conflict*. Oslo : Fafo Institute for Applied Social Science. 66 Pages.

<http://www.fafo.no/pub/rapp/379/379.pdf>

Family Health International [FHI] and CARE International. (2000). *Border Area HIV/AIDS Project: External Review Document*.

Griffith, James. (1993). *The Arizona-Sonora Border: Line, Region, Magnet and Filter*.

<http://educate.si.edu/migration/bord/azsb.html>

Gottmann, Jean. (1980). "Confronting Centre and Periphery", in Jean Gottmann (ed). *Centre and Periphery: Spatial variation in politics*. Beverly Hills: Sage. Pp. 11-26.

Heidelberg Institute on International Conflict Research. (2003) *Conflict Barometer 2003*.

<http://www.hiik.de/en/barometer2003/>

Horstman, Alexander. (2002). *Incorporation and Resistance: Borderlands, Transnational Communities and Social Changes in Southeast Asia.*

<http://www.transcom.ox.ac.uk/working%20papers/WPTC-02-04%20Horstman.pdf>

Interreg IIIC. (2002). *Border regions operations.*

<http://www.interreg3c.net/sixcms/detail.php?id=305>

International Labour Organization. (2001). *Trafficking in Children into the worst forms of child labour: a rapid assessment: Thailand-Lao People's Democratic Republic and Thailand-Myanmar Border Areas.*

<http://www.eldis.org/static/DOC12750.htm>

Joint Statement on Cooperation on Border Security and Regional Migration Issues.

Adopted by the Solicitor General of Canada, the Minister of Citizenship and Immigration of Canada and the Attorney General of the United States of America on 3 December 2001.

Karjalan Institute. (1998) *Border Research, EU & Russia.*

<http://www.joensuu.fi/ktl/projsoc/eurussia.htm>

Kramsch, Olivier Thomas. (2001). "Book Review – Globalization, Regionalization and Cross-Border Regions. Edited by Perkman, Markus and Sum, Ngai-Ling. (2002). Published by Macmillan Houndmills.", *Journal of Borderland Studies*, 16, 2, Fall, 115-120.

Koslowski, Rey. (2003). *Information Technology and Integrated Border*

Management. Paper Presented at the Workshop "Managing International and Inter-Agency Cooperation at the Border", Geneva, 13-15 March, organized by the Working Group on the Democratic Control of Internal Security Services of the Geneva, Centre for the Democratic Control of Armed Forces. 27 Pages.

http://www.dcaf.ch/news/Border%20Mgt_031303/Koslowski.pdf

Kusakabe, Kyoko. (...) *Cooperation and Competition across Border Markets: Changes in the Definition of Women's Weaving Activity in Lao-Thai Borderlands.* 20 Pages.

<http://www.gdnet.org/fulltext/kusakabe.pdf>

Lapland, University of. (2000). *Cross Border Cooperation*.

<http://www.ulapland.fi/?deptid=14573>

Lim Joo-Jock. (1984). *Territorial Power Domains, Southeast Asia, and China*.

Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Lintner, Bertil. (1991). *Cross-border drug trade in the Golden Triangle (S.E. Asia)*.

Durham : Boundaries Research press on behalf of the International Boundaries Research Unit. 65 Pages.

Lyttleton, C. and Amarapibal, A. (2002). "Sister cities and easy passage: HIV, mobility and economies of desire in a Thai/Lao border zone", *Social Science Medecine*, 54, 5, February, 505-518.

Meyeres, Deborah Waller and Papademetriou, Demetrios G. (2000). "Walking a Fine Line: Issues in Border Management", *Isuma*, 1, 1, 2000.

http://www.isuma.net/v0n01/waller/waller_e.shtml

Minghi, Julian V. (1991). "From conflict to harmony in border landscapes", in Dennis Rumley and Julian V. Minghi. *The Geography of Border Landscapes*. London: Routledge. Pp.15-128.

Mountz, Alison. (2003). *Locating borders and the spaces between states: Reflections on Canada's response to human smuggling movements from China*. A paper presented at the Workshop on Immigrant Incorporation, Maxwell School of Syracuse University, on 24 October.

<http://www.maxwell.syr.edu/campbell/Library%20Papers/Evenet%20Papers/Immigrant/Mountz.pdf>

Newman, David. (2003). "On Borders and Power: A Theoretical Framework", *Journal of Borderlands Studies*, 18, 1, 13-25.

Perkmann, Markus and Sum, Ngai-Ling. (eds). (2002). *Globalization, regionalization and cross-border regions*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Pezzoli, Keith; Marciano, Richard; and Zaslavsky, Ilya. (2001). *Transborder City – Regions and the Quest for Integrated Regional Planning: Challenges posed by disarticulated infrastructure, fragmented ecologies of knowing, and uneven development*. Paper presented at the World Planning School of Congress, Shanghai, China, 11-15 July.

http://www.regionalworkbench.org/education/sbrp_pdfs/gpean_shanghai_paper.pdf

Phangmanixay, Somphone. (...) *Health seeking behaviour of villagers who had suffered from malaria in Houaxay District, Bokeo province, Lao-Thai Border*. M.P.H.M. (Primary Health Care Management) Thesis, Faculty of Graduate Studies, Mahidol University.

Popescu, Gabriel. (2002). *Deconstructing borders and state re-territorialization in Eastern Europe: The Lower Danube Euroregion*.

http://mailer.fsu.edu/~psteinbe/pgsg/Popescu_paper.doc

Pourtier, Roland. (2003). *Central Africa and the Cross-Border Regions:*

Reconstruction and Integration Prospects. Study produced for Initiative for Central Africa [INICA]. Supported and funded by OECD. 80 Pages.

http://www.inica.org/webdocuments/EN/DOC%20AND%20MEDIA%20CENTER/SPECIAL%20REPORTS/Reconstruction%20and%20integration%20prospects%20in%20Central%20Africa_en.pdf

Pratt, Martin and Brown, Janet Allison. (eds). (2000). *Borderlands Under Stress*.

London: Kluwer Law. [Proceedings of IBRU's 1998 conference]

Reese, Laura A. and Fasenfest, David. (eds). (2000). "Introduction: Border Crossings:

Local and Regional Economic Development on US/Canadian Border",

International Journal of Economic Development, 2, 3, 355-359.

http://www.spaef.coom/IJED_PUB/v2n3/v2n3_1_intro.PDF

Rumley, Dennis and Minghi, Julian V. (1991). "Introduction: The border landscape concept", in Dennis Rumley and Julian V. Minghi.(eds). *The Geography of Border Landscapes*. London: Routledge. Pp.1-14.

Sasuga, Katsuhiro. (2002). *The dynamics of cross-border micro-regionalisation among Guangdong, Taiwan and Japan : sub-national governments, multinational corporations and the emergence of multi-level governance*. Ph.D. Thesis, University of Warwick. 300 Pages.

Schofield, Clive; Newman, David; Drysdale, Alasdair; and Brown, Janet Allison.

(eds). (2002). *The Razor's Edge: International Boundaries and Political Geography*. London: Kluwer Law.

- Scholte, Jan Arrt. (1997). "The Globalization of World Politics", in Baylis, John and Smith, Steve. (eds). *The Globalization of World Politics*. Oxford : Oxford University Press. Pp.13-30.
- Shaffield Hallam University. (...). *Geography of Border Regions*.
<http://students.shu.ac.uk/sed/electives/modul%20descriptors/gbr.doc>
- Strassoldo, Raimondo. (1980). "Centre-Periphery and System-Boundary: Culturological Perspectives", in Jean Gottmann (ed). *Centre and Periphery: Spatial variation in politics*. Beverly Hills: Sage. Pp.27-62.
- Sturgeon, Janet C. (2004). "Border Practices, Boundaries, and the Control of Resource Access : A Case from China, Thailand and Burma", *Development and Change*, 35, 3.
- Tonnesson, Stein. (2004). *Sources of Possible Crisis in East and Southeast Asia*.
http://www.prio.no/files/file45344_040727_istanbul_paper_on_possible_sources_of_crisis.doc
- Van der Velde, Martin. (2000). "On the Value of a Transatlantic Dialogue on Border Research", *Journal of Borderlands Studies*, XV, 1, Spring, Pp.282-290.
- Van der Velde, Martin and Van Houtum, Henk. (2003). "Communicating Borders", *Journal of Borderlands Studies*, 18, 1, 1-11.
- Van Houtum, Henk. (2000). "An Overview of European Geographical Research on Border and Border Regions", *Journal of Borderlands Studies*, XV, 1, Spring, Pp.57-83.
- Ukrain, Ministry of Foreign Affairs. (2001). *Regional and cross-border cooperation*.
http://www.ukrain-eu.mfa.gov.ua/cgi-bin/valmenu_miss.sh?1p0405.html
- United Nations Economic Social Commission for Asia and the Pacific [UNESCAP]. (2004). *Meeting the Challenges in an Era of Globalization by Strengthening Regional Development Cooperation*.
<http://www.unescap.org/publications/detail.asp?id=838>
- United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC]. (2003). *Joint Operational Agreement for Huai Xai (Laos) – Chiang Khong (Thailand) Border Liaison Offices (BLOs) Joint Patrol on Mekong River*. <http://www.unodc.un.or.th>

United States Border Control. (...) *U.S. Border Control*.

<http://www.usbc.org/organiz/bc-rpt.htm>

United States – Canada Working Group. (1997). *United States-Canada Cooperation Against Cross-Border Telemarketing Fraud*. A Report presented to President Bill Clinton and Prime Minister Jean Chretien.

<http://www.usdoj.gov/criminal/fraud/uscwgrtf.htm>

United States Department of Agriculture. (2003). *Southwest Border Region Initiative*.

<http://www.usda.gov/smallbus/swborderfactsheet.htm>

United States Department of Energy. (2000). *Electricity transactions across international borders – 1998*. 9 Pages

http://www.fe.doe.gov/programs/electricityregulation/pdf/98ann_rpt.pdf

United States Department of Homeland Security. (...). *Vision for 21st Century Immigration and Border Management*.

<http://www.dhs.gov/dhspublic/display?content=4306>

United States Department of the Interior. (2005a). *Profile of the People and Land of the United States*. http://nationalatlas.gov/articles/mapping/a_general.html

United States Department of the Interior. (2005b). *Boundaries of the United States*.

<http://nationalatlas.gov/boundaries.html>

Windsor Chamber of Commerce. (2001). *Canada-U.S. Relationship*.

<http://www.windsorchamber.org/newsborder.htm>

Wille, Christina. (2001). *Trafficking in Children into the Worst Forms of Child Labour in Thailand-Lao People's Democratic Republic and Thailand Myanmar Border Areas : A Rapid Assessment*. Geneva : International Labour Organization.

Wilson, Thomas M. and Donnan, Hastings. (1998). *Border Identities: Nations and State at International Frontiers*. Cambridge: Cambridge University Press.

World Conservation Union [IUCN] and International Tropical Timber Organization [ITTO].

(2003). *Countries Cooperate to Conserve the Forests that Cross International Boundary*. <http://www.iucn.org>

Wright, Richard. (2004). *Operation on the Boundary: The State, the Border and Marginalized Identities*. 4 Pages.

http://www.colorado.edu/geography/courses/geo_4742_silvey.s05/pdf_wright.pdf

Zongwei, Shao. (2004). "Nations to fight cross-border crime together", *China Daily*, 9 July.
http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-07/09/content_346765.htm

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุป

ในภาพรวมของการสถานภาพความรู้ด้านบริเวณชายแดนของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน 4 ประเทศที่ทำการศึกษา อันได้แก่ พม่า ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย นั้น จะกล่าวได้ว่า การศึกษาที่ผ่านมาในช่วงเวลา ปีพ.ศ. 2536 ถึงปัจจุบันนั้น แม้ว่าจะมีความหลากหลายและมีความสนใจเป็นจำนวนมากในหลายสาขาวิชา แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในลักษณะที่ขาดสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ และมีแหล่งข้อมูลที่ค่อนข้างกระจัดกระจาย ทำให้ยังเกิดปัญหาสำคัญๆ หลายเรื่องยังไม่ได้มีการศึกษาอย่างละเอียด และที่สำคัญคือ การศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในสาขาใดสาขาหนึ่งที่ยังขาดการบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งจะทำให้การเข้าใจปัญหามีความชัดเจนและรอบด้านมากขึ้น นอกจากนี้ จะพบว่าการศึกษาที่ผ่านมา ยังไม่ได้มีการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชายแดนอย่างจริงจัง อันจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในเชิงนโยบายได้ต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะ

การสำรวจสถานภาพความรู้ด้านบริเวณชายแดนไทยและประเทศเพื่อนบ้านแสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ อีกหลายด้าน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ด้านการเมือง การทหารและความมั่นคง

- การพัฒนาความเป็นไปได้ในเรื่องการสร้าง smart borders ร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ การทำให้พื้นที่ด้านชายแดนที่สองประเทศร่วมกันบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของคน สินค้า ทุนและการบริการถูกกฎหมาย สามารถผ่านเข้าออกได้โดยสะดวก ในขณะเดียวกันก็ป้องกันไม่ให้สิ่งผิดกฎหมายหรือผู้หลบหนีข้ามแดนผิดกฎหมาย รวมทั้งสิ่งที่เป็นอันตรายและไม่พึงปรารถนาต่างๆ ผ่านข้ามแดนได้
- การประเมินผลการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ ทั้งเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาคของจังหวัดหรือเขตปกครองที่อยู่ในอาณาเขตของแนวแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศ เช่น กลไกการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัดชายแดนไทยกับเจ้าแขวงติดชายแดนของลาว การทำงานของคณะกรรมการปักปันเขตแดนร่วม การทำงานของกองทัพในชายแดน

ตะเวนร่วมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่

- นโยบายการบริหารจัดการเมืองชายแดนในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น
- การร่วมมือกับเพื่อนบ้านเพื่อจัดการกับอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีการจัดการเป็นอย่างดี
- การบริหารจัดการในเชิงพื้นที่แบบข้ามพรมแดน ซึ่งปัจจุบันงานนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยภาครัฐร่วมกับองค์การระหว่างประเทศและมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐ ดังนั้นหากมีการขยายขอบเขตให้มีการริเริ่มหรือร่วมดำเนินการโดยภาคอื่น เช่น ภาคประชาสังคม นักวิชาการ จะนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าให้กับงานด้านนี้ได้มากยิ่งขึ้น
- การบริหารจัดการเขต no man's land หรือเขตพื้นที่ชายแดนที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านที่ยังมีปัญหาเป็นข้อพิพาท ซึ่งอาจจำเป็นต้องมีอาศัยกลไกในระดับระหว่างประเทศมาช่วย เช่น การใช้วิธีการไกล่เกลี่ยโดยองค์การระหว่างประเทศ หรือการป้องกันการสู้รบ เช่น การร้องขอไปยังสหประชาชาติเพื่อให้กองกำลังรักษาสันติภาพเข้ามาปฏิบัติงานบริเวณชายแดนไทย-พม่า ซึ่งมีการสู้รบเกิดขึ้นเสมอ
- การสำรวจความเป็นไปได้ ข้อดี ข้อเสียของการเปิดจุดผ่านแดนเพิ่มขึ้นในพื้นที่อื่นๆ ที่ยังไม่มี หรือความเหมาะสมในการเปิดจุดผ่านแดนบางจุดที่เปิดแล้ว

2) ด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและการพัฒนา

- การสำรวจอุปสงค์ อุปทานความต้องการแรงงานข้ามชาติของชายแดนแต่ละด้านและความร่วมมือกับเพื่อนบ้านเรื่องแรงงาน
- การศึกษาผลกระทบเชิงเศรษฐกิจต่อพื้นที่ที่อยู่ในโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ
- การศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยเรื่องสาธารณสุขในพื้นที่ตามแนวชายแดน

3) ด้านสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

- การศึกษาผลกระทบเชิงสังคม และวัฒนธรรมต่อชุมชนชายแดนในเขตพื้นที่โครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน

- การศึกษาในลักษณะ comprehensive และ interdisciplinary ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนชายแดน เนื่องจากที่ผ่านมา มีเพียงการศึกษาที่เจาะเฉพาะเรื่องเท่านั้น
- การศึกษาปัญหาเรื่องอัตลักษณ์ของคน ที่อาศัยตรงพื้นที่ชายแดน เช่น แม่สาย ซึ่งจะมีคนสามเชื้อชาติใหญ่ๆ อาศัยอยู่ คือ ไทย พม่า จีน
- การศึกษาปัญหาสาธารณสุข ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ แนวทาง ข้อดี ข้อเสียของการร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในเรื่องสาธารณสุข

4) ด้านสิ่งแวดล้อม

- การศึกษารูปแบบและลักษณะที่เหมาะสมของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกันในทุกระดับ
- การศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชายแดนที่อยู่ในโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น แม่สาย ปัญหาการรักษาสภาพแวดล้อมของเขตพื้นที่ชุ่มน้ำในบริเวณนั้น ตลอดจนความร่วมมือด้านความมั่นคงของมนุษย์ สัตว์ พืช พรรณธรรมชาติ
- การแสวงหาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสีเขียว

5) ด้านอื่นๆ

- การศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับทฤษฎี แนวความคิด วิสัยทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดน/อาณาบริเวณชายแดน และการศึกษาเปรียบเทียบอาณาบริเวณชายแดนอื่นๆ
- การรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ในทุกด้านที่เกี่ยวกับพื้นที่ชายแดนอย่างต่อเนื่องให้มีลักษณะเป็นฐานข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ เช่น ข้อมูลประชากร ข้อมูลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลเรื่องภาวะเศรษฐกิจ เป็นต้น

ภาคผนวก

ภาคผนวก
ปริมาณงานเขียนจำแนกตามรายปี ตามประเด็นของความสนใจศึกษา
และตามประเภทของเอกสาร

ตารางที่ 3 จำนวนงานเขียนรวม

ประเทศ \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
ประเทศกัมพูชา	85	27	17	4
ประเทศพม่า	143	18	15	6
ประเทศลาว	117	21	18	20
ประเทศมาเลเซีย	223	36	42	15
รวม	568	102	92	45

ตารางที่ 4 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – กัมพูชา

หัวเรื่อง \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
การเมือง การทหาร ความมั่นคง	31	7	1	2
เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา	34	16	7	1
สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์	19	4	9	1
สิ่งแวดล้อม	1	-	-	-
รวม	85	27	17	4

ตารางที่ 5 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – พม่า

หัวเรื่อง \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
การเมือง การทหาร ความมั่นคง	61	7	1	1
เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา	27	-	1	1
สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์	45	10	13	1
สิ่งแวดล้อม	10	1	-	3
รวม	143	18	15	6

ตารางที่ 6 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย -ลาว

หัวเรื่อง \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
การเมือง การทหาร ความมั่นคง	23	1	3	-
เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา	52	7	6	13
สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์	34	13	9	7
สิ่งแวดล้อม	8	-	-	-
รวม	117	21	18	20

ตารางที่ 7 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย -มาเลเซีย

หัวเรื่อง \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
การเมือง การทหาร ความมั่นคง	53	7	11	4
เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การพัฒนา	69	10	17	10
สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์	92	19	14	1
สิ่งแวดล้อม	9	-	-	-
รวม	223	36	42	15

ตารางที่ 8 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย – กัมพูชา

ปีพ.ศ. \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
พ.ศ.2536	10	1	2	-
พ.ศ.2537	8	1	-	-
พ.ศ.2538	6	3	1	-
พ.ศ.2539	9	1	2	-
พ.ศ.2540	10	3	3	-
พ.ศ.2541	10	3	1	1
พ.ศ.2542	3	4	2	-
พ.ศ.2543	11	4	2	-
พ.ศ.2544	7	3	1	2
พ.ศ.2545	6	1	2	-
พ.ศ.2546	5	1	-	1
พ.ศ.2547	-	1	1	-
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	-	1	-	-
รวม	85	27	17	4

ตารางที่ 9 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –พม่า

ปีพ.ศ. \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
พ.ศ.2536	5	-	-	-
พ.ศ.2537	3	-	-	-
พ.ศ.2538	12	1	3	-
พ.ศ.2539	22	-	2	2
พ.ศ.2540	12	2	3	1
พ.ศ.2541	11	3	1	2
พ.ศ.2542	12	3	1	-
พ.ศ.2543	13	3	1	1
พ.ศ.2544	24	2	1	-
พ.ศ.2545	16	3	2	-
พ.ศ.2546	12	1	1	-
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	1	-	-	-
รวม	143	18	15	6

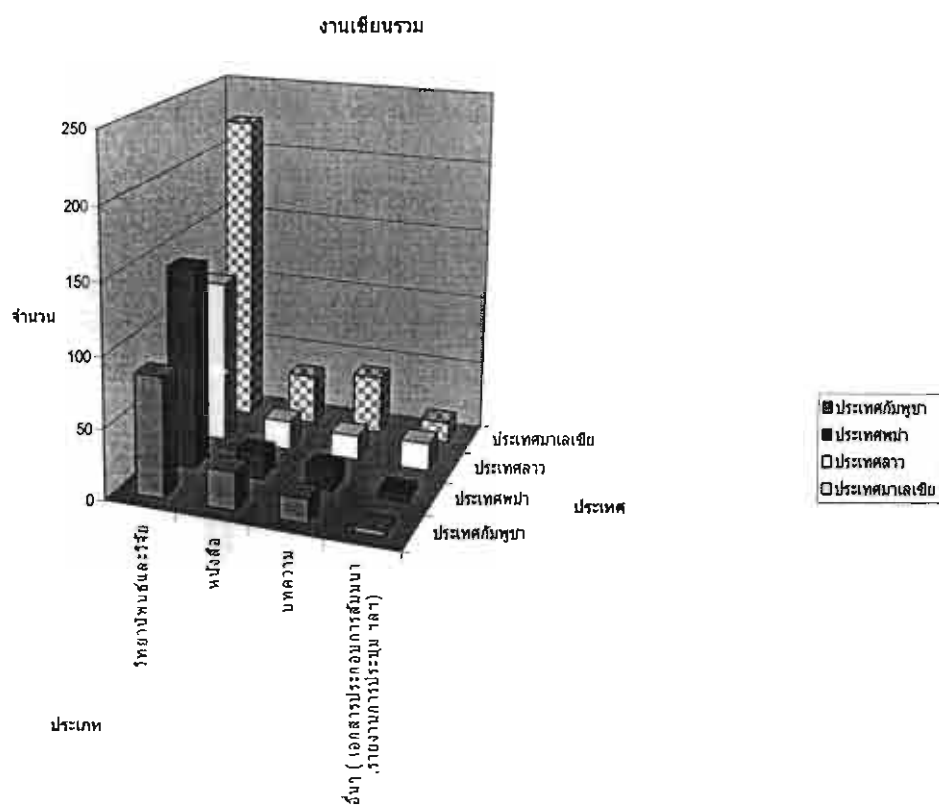
ตารางที่ 10 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –ลาว

ปีพ.ศ. \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
พ.ศ.2536	2	1	-	-
พ.ศ.2537	4	2	-	4
พ.ศ.2538	6	2	-	1
พ.ศ.2539	9	-	1	2
พ.ศ.2540	18	3	1	2
พ.ศ.2541	14	3	2	6
พ.ศ.2542	11	1	2	2
พ.ศ.2543	12	4	4	-
พ.ศ.2544	15	2	2	1
พ.ศ.2545	9	1	2	1
พ.ศ.2546	11	2	4	1
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	6	-	-	-
รวม	117	21	18	20

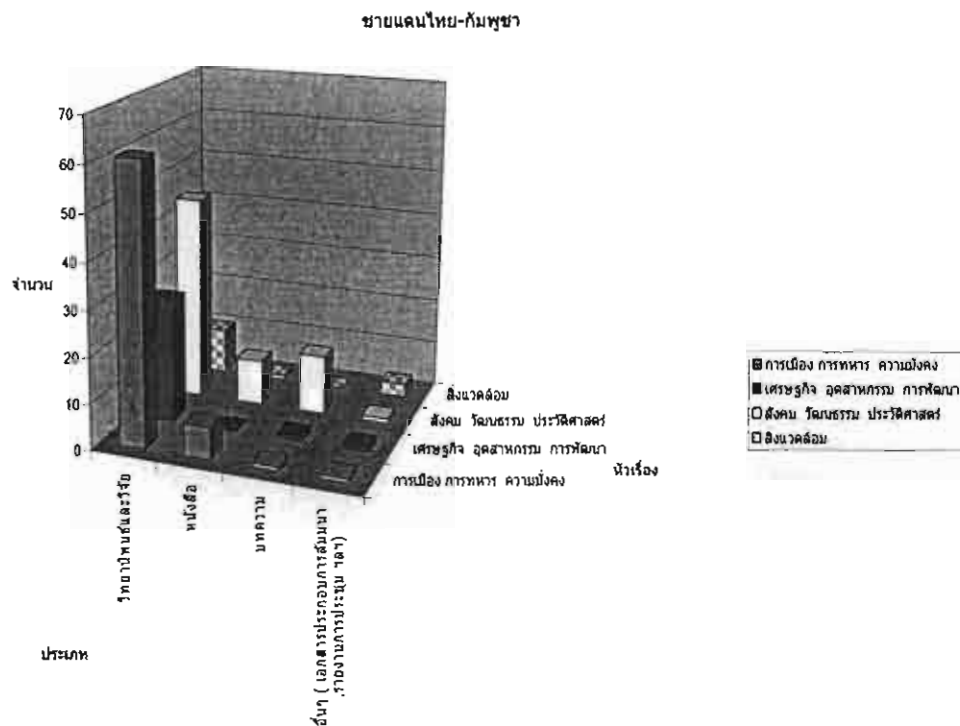
ตารางที่ 11 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย –มาเลเซีย

ปีพ.ศ. \ ประเภทงานเขียน	วิทยานิพนธ์และวิจัย	หนังสือ	บทความ	อื่นๆ (เอกสารประกอบการสัมมนา, รายงานการประชุม ฯลฯ)
พ.ศ.2536	13	7	3	-
พ.ศ.2537	18	4	4	3
พ.ศ.2538	13	2	-	1
พ.ศ.2539	10	1	1	-
พ.ศ.2540	30	1	4	2
พ.ศ.2541	27	4	6	4
พ.ศ.2542	12	5	7	1
พ.ศ.2543	18	2	6	-
พ.ศ.2544	24	2	5	4
พ.ศ.2545	26	3	4	-
พ.ศ.2546	12	1	2	-
พ.ศ.2547	6	1	-	-
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	14	3	-	-
รวม	223	36	42	15

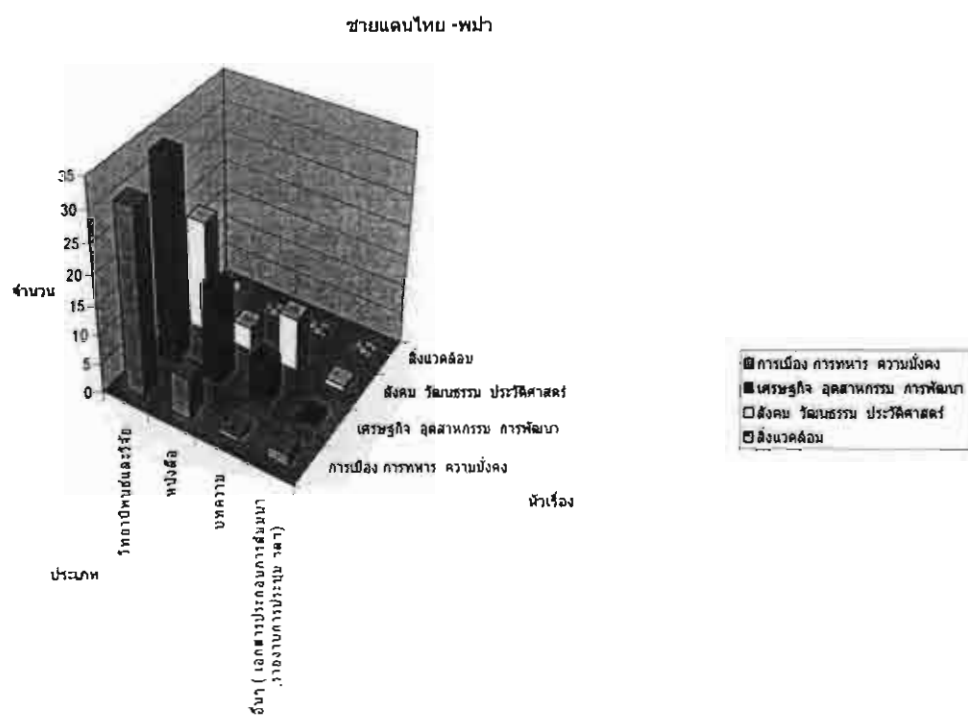
แผนภูมิที่ 1 จำนวนงานเขียนรวม

แผนภูมิที่ 2 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย - กัมพูชา

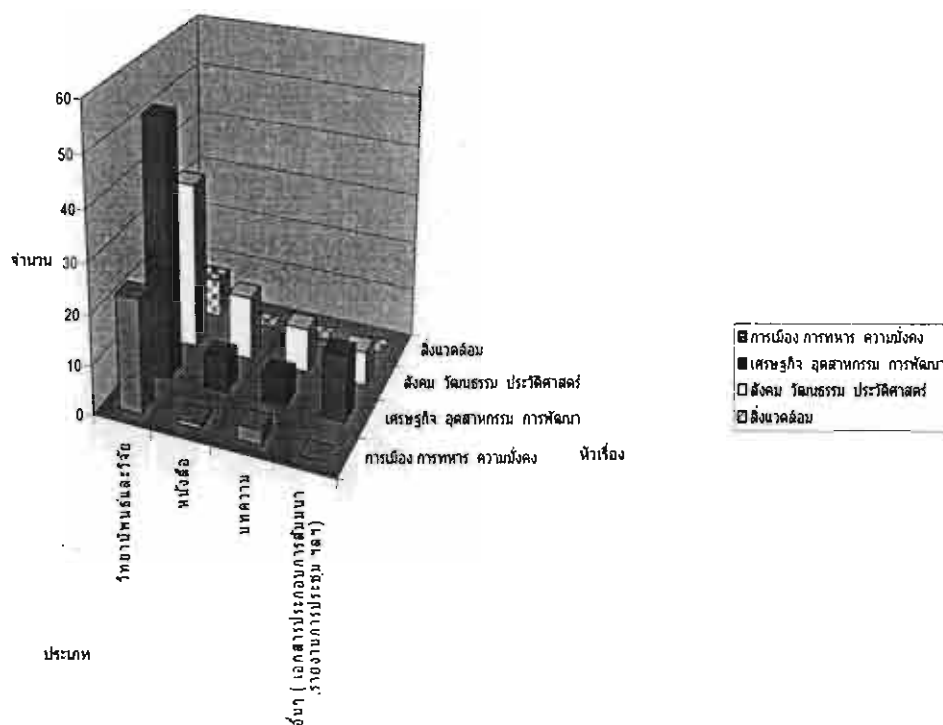

แผนภูมิที่ 3 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย - พม่า

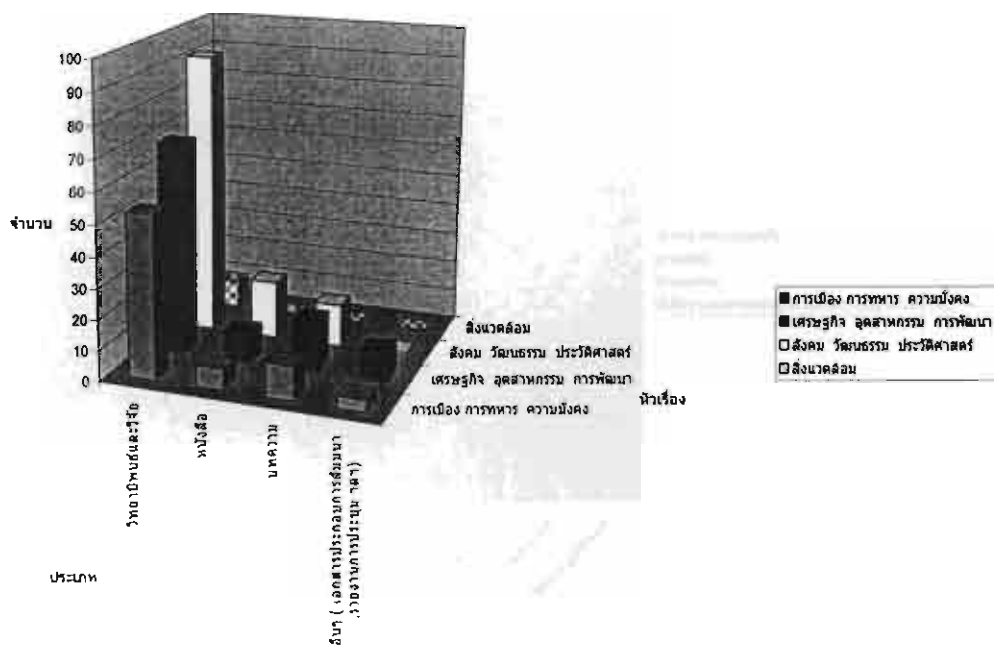
แผนภูมิที่ 4 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – ลาว

ชายแดนไทย-ลาว

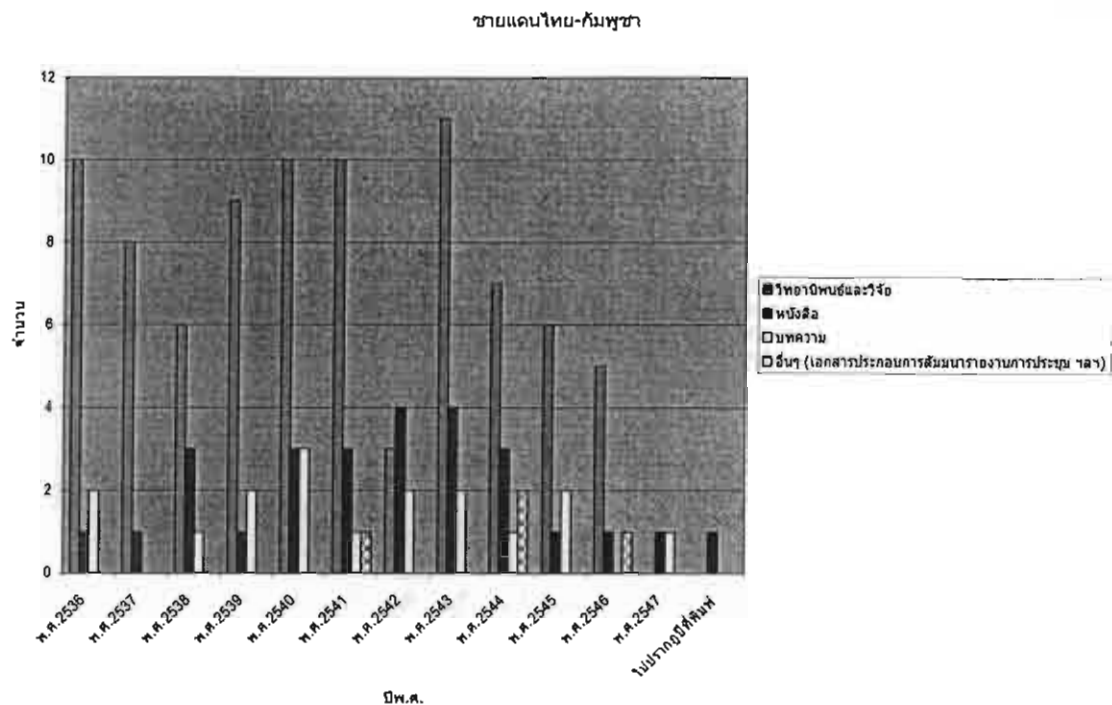

แผนภูมิที่ 5 จำนวนงานเขียนตามประเด็นของความสนใจศึกษาชายแดนไทย – มาเลเซีย

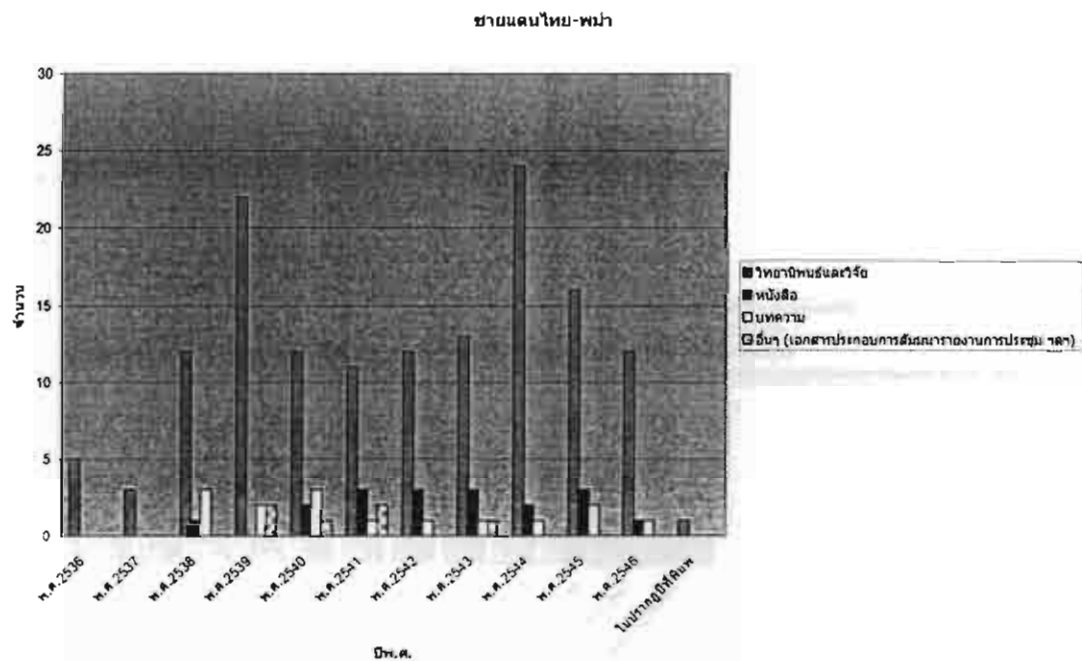
ชายแดนไทย -มาเลเซีย

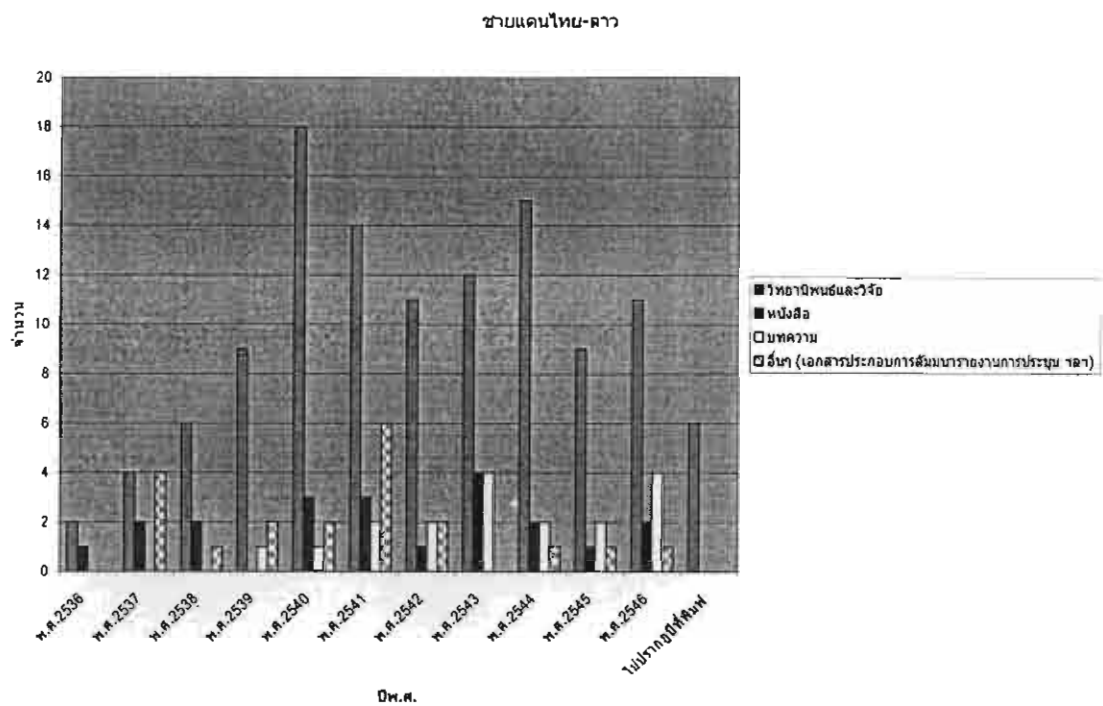
แผนภูมิที่ 6 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย - กัมพูชา

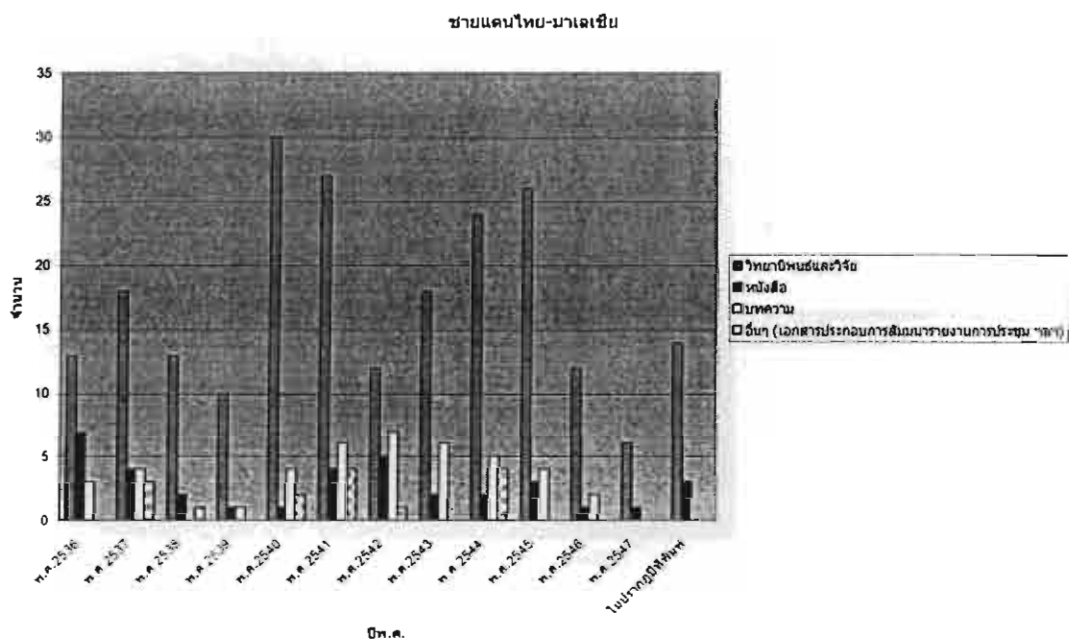
แผนภูมิที่ 7 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย - พม่า

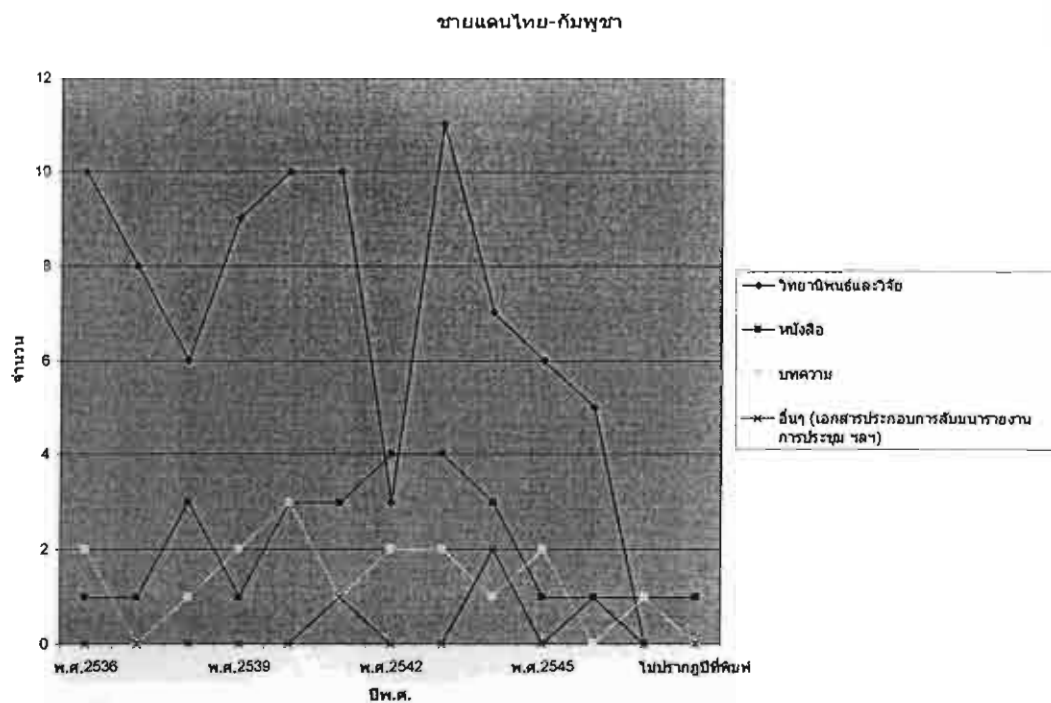
แผนภูมิที่ 8 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย-ลาว

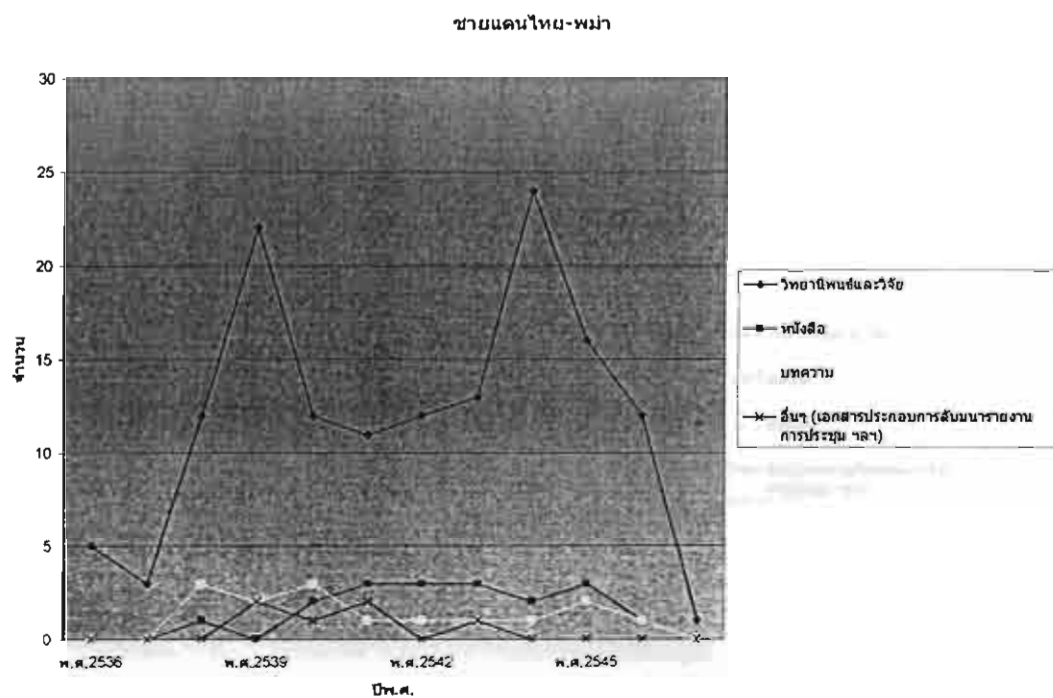
แผนภูมิที่ 9 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย-มาเลเซีย

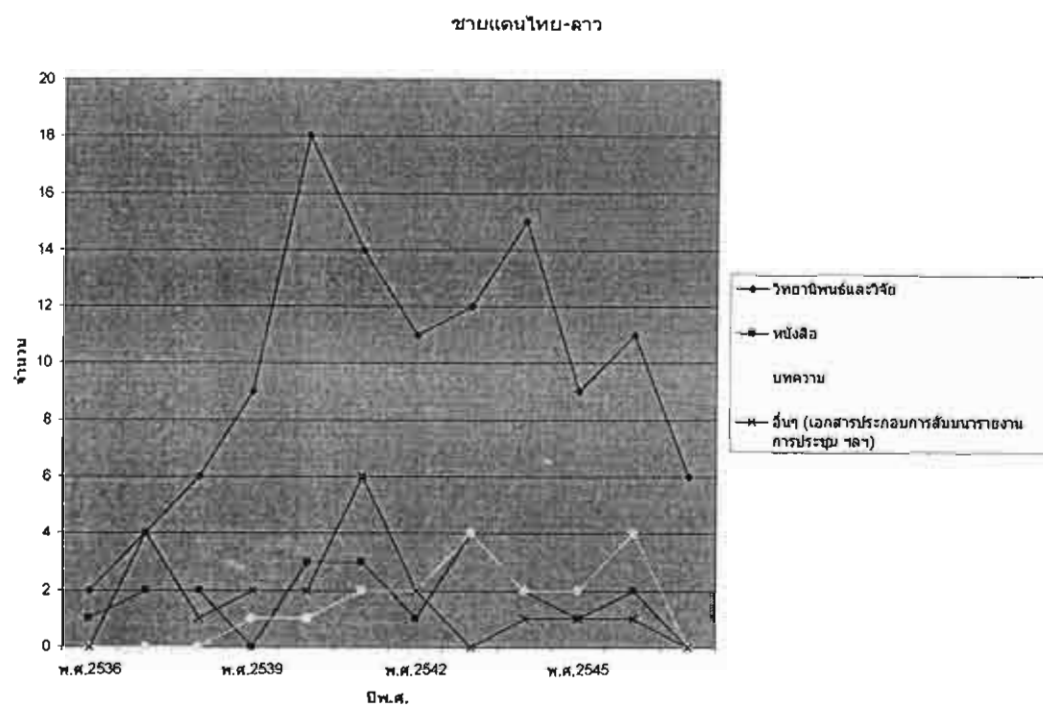
กราฟที่ 1 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย - กัมพูชา

กราฟที่ 2 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย - พม่า

กราฟที่ 3 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย - ลาว

กราฟที่ 4 จำนวนงานเขียนจำแนกตามรายปีชายแดนไทย - มาเลเซีย

